

Kainuun maakuntaohjelma 2009-2014

Kainuun maakuntaohjelma 2009–2014

Kainuun maakunta -kuntayhtymä
2009

A:11

Julkaisija:

Kainuun maakunta -kuntayhtymä
PL 400
87070 KAINUU
Puh. (08) 615 541
Faksi (08) 6155 4260
kirjaamo@kainuu.fi
www.kainuu.fi

Paino:

Kajaanin kirjapaino

Kannen kuva:

Jyrki Haataja

ISBN

978-952-5326-68-0

ISSN

1795-5637

Kajaani 2010

Sisällysluettelo:

0. OHJELMAN LAATIMISPROSESSI.....	3
1. ALUEEN KUVAUS.....	4
2. TOIMINTAYMPÄRISTÖN KEHITYS.....	5
3. OHJELMAN TAVOITTEET.....	6
4. OHJELMAN STRATEGIA.....	9
5. STRATEGISET TOIMINTALINJAT JA TOIMENPIDEKOKONAISUUDET.....	10
TL1 OSAAMINEN JA KOULUTUS.....	10
INNOVAATIOJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN.....	11
OSAAMISTASON NOSTAMINEN JA KOULUTUSRAKENTEIDEN KEHITTÄMINEN	15
TL2 ELINKEINOT, YRITTÄJYYS JA TYÖLLISYYS	22
YRITYSTOIMINNAN EDISTÄMINEN JA INNOVAATIOIDEN KAUPALLISTAMINEN	22
TOIMIALOJEN KEHITTÄMINEN	24
<i>Kärkiala 1: ICT ja ELEKTRONIIKKA .....</i>	<i>25</i>
<i>Kärkiala 2: MATKAILU .....</i>	<i>31</i>
<i>Kärkiala 3: LUONNONVARAT .....</i>	<i>35</i>
OSAAVAN TYÖVOIMAN SAATAVUUS JA TYÖMARKKINOIDEN TOIMIVUUS	48
TL3 MAASEUTU.....	53
ELINVOIMAINEN JA MONIPUOLINEN ELINKEINOTOIMINTA	55
ELÄMISEN LAADUN JA HYVINVOINNIN PARANTAMINEN	56
MONIPUOLINEN KEHITTÄJÄVERKOSTO JA TOIMIVA MAASEUDUN OSAAMISRAKENNE.....	56
TL4 HYVINVOINTI.....	58
HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMINEN.....	58
UUDET TOIMINTATAVAT HYVINVOINTIPALVELUJEN TUOTTAMISESSA.....	61
KOLMAS SEKTORI.....	62
TL5 TOIMINTAYMPÄRISTÖ	65
INFRASTRUKTUURIN TOIMIVUUS JA ASUINYMPÄRISTÖ	65
LUONNONYMPÄRISTÖ	72
VUOROVAIKUTUKSEN LISÄÄMINEN JA YHTEISTYÖN TEHOSTAMINEN.....	76
6. MAAKUNTAOHJELMAN TOTEUTTAMISJÄRJESTELYT JA SEURANTA.....	80
7. YMPÄRISTÖSELOSTUS	81

0. Ohjelman laatimisprosessi

Aluekehityslainsäädännön (Laki alueiden kehittämisestä 602/2002) perusteella maakuntien liitot, Kainuussa Kainuun maakunta kuntayhtymä, toimivat aluekehitysviranomaisina, joiden tehtävänä on mm. aluekehitysohjelmien valmistelu, hyväksyminen ja toteutumisen seuranta. Maakunnan suunnittelun keskeiset välineet ovat pitkän aikavälin strateginen suunnitelma eli maakuntasuunnitelma. Sitä tarkentavat maakunnan alueidenkäytön suuntaviivat määrittävä maakuntakaava ja lyhyen aikavälin toimintaympäristön analyysin ja kehittämistoimenpiteet sisältävä maakuntaohjelma, joka vielä tarkentuu vuosittain maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmalla. Maakuntaohjelman mukaisten toimenpiteiden vaikutuksia on arvioitu ohjelman liitteenä olevassa ympäristöselostuksessa.

Tätä Kainuun maakuntaohjelmaa on laadittu laajassa kainuulaisessa yhteistyössä. Ohjelman eri osioiden vastuuvastuujoukkojen työn käynnistyskokous pidettiin 17.6.2008. Laaja, myös suurelle yleisölle kohdistettu aloitusseminaari pidettiin 13.10.2008. Valmistelun aineistot ja suora palautekanava Internetissä olivat käytössä heti valmistelun alusta lähtien.

Eri teemojen valmisteluryhmien työn tuloksena syntyvät ohjelman eri osioiden luonnokset olivat pääosin valmiit maaliskuun 2009 lopussa. Niiden pohjalta laadittiin Kainuun maakuntaohjelma 2009–2013:n tekstiyhteenveto, jota käsiteltiin edelleen valmisteluryhmissä. Niiltä saadut kommentit, maakuntavaltuustolle tehdyn kyselyn ja 14.4.2009 pidetyn seminaarin kannanotot sekä touko-kesäkuun vaihteessa tehdyn kuntakierroksen evästyksiset on huomioitu ohjelman jatkovalmistelussa.

Maakuntaohjelman 1. luonnos lähetettiin lausunnolle kesäkuussa 2009. Ohjelma viimeisteltiin lausuntojen pohjalta. Maakuntahallitus käsitteli maakuntaohjelmaehdotuksen 14.9.2009 jonka jälkeen maakuntaohjelmaehdotus vietiin maakuntavaltuuston hyväksymiskäsittelyyn. Maakuntavaltuusto hyväksyi tämän maakuntaohjelman kokouksessaan 28.9.2009.

1. Alueen kuvaus

Kainuu on yhdeksän kunnan muodostama maakunta keskellä Suomea. Sen maisemaa luonnehtivat metsäiset vaaramaisemat, joita täydentävät joka puolella avautuvat vesistöt. Vuodenaikojen vaihtelu tuo esiin vaihtelevan luonnon monimuotoisena ja monipuolisia elämyksiä tarjoavana ympäristönä, jossa niin paikallisen ihmisen kuin matkailijankin on hyvä olla.

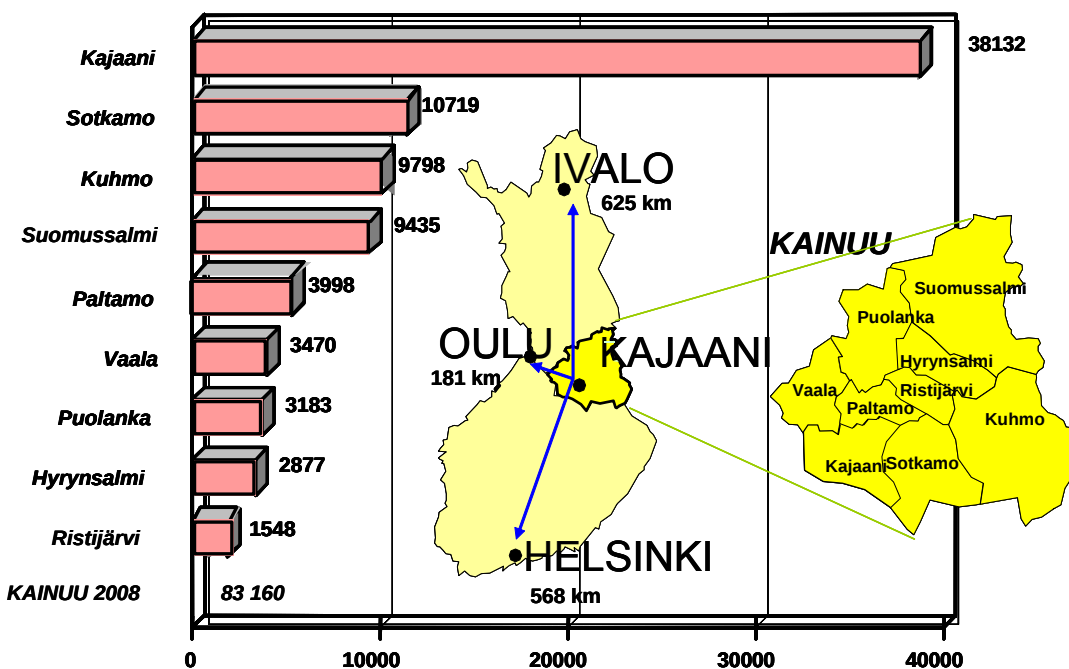
Kainuun luonto on ollut voimakkaana innoittajana kainuulaisen kulttuuriperinnön ja henkisen perinteen muodostumisessa. Siihen kuuluvat niin Kalevala ja runonlaulu, Eino Leino ja kirjallisuus, omintakeinen ruokaperinne kuin kamarimusiikkikin kesäisessä Kuhmossa. Uudempana tulokkaana päätään on nostanut monipuolinen liikuntakulttuuri. Luonto ja monipuolinen kulttuuri kuuluvat erottamattomasti kainuulaiseen elämään. Kainuulainen ihminen on vaatimaton ja vieraanvarainen sitkeä selviytyjä.

2000-luvun talouskehitys oli Kainuulle suotuisaa aina maailmanlaajuisen laman ilmestymiseen saakka vuoden 2008 lopulla. Ennen sitä aluetalouden kasvu oli tavoitteiden mukaisesti maan keskimääräistä nopeampaa ja työttömyys aleni nopeimmin muihin maakuntiin verrattuna. Työttömyys on kuitenkin edelleen vaikea haaste Kainuussa.

Kainuun kehitys monella eri mittarilla mitattuna edennyt maakunnan kehittämistavoitteiden suuntaan. Erityisen hyviä kehityssysäyksiä maakunnalle ovat olleet mm. Talvivaaran kaivoksen tuotannon käynnistyminen syksyn 2008 aikana, palvelualojen suotuisa kehitys ja matkailun suuret investoinnit mm. Vuokatissa. Kainuuseen on syntynyt uusia yrityksiä viimeisten vuosien aikana jopa kaksi kertaa enemmän, kuin tavoitteeksi oli asetettu.

Metsäteollisuuden huonoista uutisista huolimatta muun metsäalan positiivisen kehityksen odotetaan jatkuvan notkahduksen jälkeen. Erityisesti puupohjaisen bioenergian käytön lisääntymisessä ja ilmastotavoitteiden haasteisiin vastaamisessa on mahdollisuuksia. Talouden tulevien vuosien kehitys on kuitenkin haasteellinen.

Kainuun väestömäärä vähenee edelleen. Väestönkehityksessä nousee esille haasteena ikääntyminen ja harvaan asutun maaseudun nopea muuttoliike maakuntakeskuksen ympäristön väestökehityksen ollessa vakaa. Keskittymiskehitys näyttää vain jatkuvan monella tasolla. Haasteena on myös alueen houkuttelevuuden lisääminen erityisesti nuorten ja naisten näkökulmasta.

Kuva 1. Kainuun sijainti, kunnat ja väestö v. 2008 lopussa. (Tarkempia tilastotietoja Kainuun kehityksestä eri teemoissa Internetissä sivulta: www.kainuu.fi > Kainuu > Tilastoja .)

2. Toimintaympäristön kehitys

Arvio toimintaympäristön kehityksestä on valmisteltu ohjelman valmistelijoiden ja Kainuun strategiaryhmän tekemän PESTE-analyysin (poliittiset, ekonomiset, sosiaaliset, tekniset ja ekologiset muutostekijät) pohjalta. Sen mukaan Kainuu on muiden harvaan asuttujen seutujen kanssa haastavan tulevaisuuden edessä. Globalisaatio, ikääntyminen, keskittymiskehitys - toimintaympäristön muutosnopeus vain kasvaa koko ajan ja ilmiöt vaikuttavat nopeasti elämään joka puolella maapalloa.

Maailmantalouden epävarmuudet ja nopeat vaihtelut sekä niiden voimakkaat vaikutukset näkyvät yritysten toiminnassa ja yksityisten ihmisten kulutuksessa lähes samanaikaisesti eri puolilla maailmaa. Vaikutukset näkyvät erityisesti raaka-aineiden, energian ja investointihyödykkeiden kysynnän vaihteluissa. Voimakkaimman talouden kasvun myötä maailmantalouden painopiste on siirtymässä USA:sta ja Euroopasta Aasiaan. Muualla tulevaisuuden menestyksen edellytyksenä on suuren mittakaavan teollisen tuotannon sijaan pitkälle erikoistunut osaaminen erityisesti palveluissa tai kasvavien markkinoiden vaatimien raaka-aineiden tuottaminen globaaleille markkinoille. Metallien kaivun osalta pohjoisen Suomen tulevaisuus näyttääkin erityisen hyvältä.

Omat epävarmuutensa toimintaympäristöön tuovat poliittiset muutostekijät. Euroopan Unioni on parhaillaan määrittelemässä eri sektoreidensa politiikkoja v. 2013 jälkeen. Millaisina ne toteutuvat ja mitkä ovat niiden painotukset, eivät ole vielä tiedossa. Venäjällä energian hinnan nousun aikaan saama taloudellinen kasvu pysähtyi hintojen romahdettua. On vaikea sanoa, mikä on Venäjän kehityssuunta ja valinnat jatkossa.

Kansallisella tasolla haasteen toimintaympäristölle tuovat käynnissä olevat julkisten palvelujen uudelleenjärjestelyt. Niin valtionhallinnon kuin kuntapuolenkin uudelleenjärjestelyt tarkoittavat kokonaan uudenlaisia palvelukokonaisuuksia ja palvelun tuottamisen malleja. Kainuussa nämä konkretisoituvat erityisesti Kainuun hallintokokeilun päättymisen jälkeisen ajan julkisten palvelujen järjestämisen valmistelussa.

Yleinen kehityssuunta viime aikoina on ollut, että yhteiskunnan vastuu yksilöstä vähenee ja yksilön vastuu omasta hyvinvoinnistaan lisääntyy. Tämä johtaa osaltaan siihen, että eriarvoisuus lisääntyy. Samanaikaisesti nuorisoikäluokka pienenee, vanhusikäluokat kasvavat ja palvelutarve kasvaa. Myös voimistuva monikulttuurisuus tuo haasteita paikallisyhteisöille. Toisaalta maapalloistumiskehitys synnyttää myös positiivisia kehitystrendejä. Kulttuuritoiminnan merkitys ihmisille oman identiteetin synnyttäjänä kasvaa, ja monikulttuurisuus on myös mahdollisuus.

Keskeinen vaatimus talouden kehittämisessä on työn tuottavuuden kasvattaminen. Tuottavuutta nostetaan mm. jatkuvalla teknologioiden ja osaamisen kehittämisellä. Tänä päivänä ja erityisesti tulevaisuudessa tietotekniikka on läsnä kaikkialla, jopa niin, ettemme sitä aina arjessamme edes huomaa. Erikoistumisessa on mahdollisuuksia myös pienille toimijoille. Oman haasteensa ja mahdollisuutensa tuotannolle tuo se, että myös energiatehokkuutta on parannettava EU:n ilmastositoumusten mukaisesti.

Koko maailman yhteinen ponnistus on ilmastomuutoksen hillintä ja muutokseen sopeutuminen. Sitä koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin sitoutuminen johtaa siihen, että energian käyttö ja sen lähteet muuttuvat. Energiatehokkuus on huomioitava jatkossa kaikkialla. Paikalliset uusiutuvat energiavarat ovat tulevaisuuden suuri mahdollisuus Kainuulle.

Vallitsevan kehityslinjan mukaisesti kehitys johtaa kohti tiivistyvää yhdyskuntarakennetta. Syrjäiset ja vähäväestöiset alueet ovat saavutettavuuden kannalta jatkossa entistä ongelmallisemmassa tilanteessa. Ero kasvukeskuksiin uhkaa vain kasvaa.

ILMASTONMUUTOS (taustatieto)

Ihmiskunnan kasvihuonekaasupäästöt ovat vaikuttaneet ilmastoa lämmittävästi teollisen vallankumouksen alkua ajoista lähtien. Ilmastomuutoksen pysäyttäminen on mahdotonta, koska jo syntyneet kasvihuonekaasupäästöt vaikuttavat ilmakehässä jopa vuosikymmenien ajan. Päästöjä leikkaamalla lämpenemistä voidaan aikaa myöten hidastaa, mutta vaikutukset tuntuvat vasta pitkällä aikavälillä. Sopeutumisella voidaan lievittää ilmastomuutoksen kielteisiä seurauksia ihmisille ja luonnolle sekä myös vahvistaa sen myönteisiä vaikutuksia.

Ilmastomuutoksen ennakoidaan aiheuttavan merkittäviä muutoksia maassamme. Lämpenemisen arvioidaan olevan alueellamme selvästi voimakkaampaa kuin koko maapallon keskimääräisen lämpenemisen. Ilmastomuutos nostaa keskilämpötilaa ja keskimääräistä sadantaa erityisesti talvella, vähentää lumisuutta maan eteläosassa sekä routaisuutta maan pohjoisosassa ja lisää säiden ääri-ilmiöitä. Kainuussa ilmastomuutos on jo selvästi näkynyt lämpötilan nousuna talvella (pakkaspäivät ovat vähentyneet), syyssateiden lisääntymisenä ja eteläisten hyönteislajien leviämisenä maakunnan alueelle. Toisaalta lämpenemisen vaikutuksesta peltojen tuotantomäärät ja metsät kasvavat nykyistä enemmän.

Maamme pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia valmistui vuonna 2008 (VN selonteko 6.11.2008). Siinä määritellään ilmasto- ja energiapolitiikan keskeiset tavoitteet ja linjaukset yksityiskohtaisesti vuoteen 2020 saakka mukaan lukien keskeiset ohjauskeinot ja toimenpiteet sekä visioita vuoteen 2050. Valtioneuvosto edellyttääkin, että maakunnat ja kaupunkiseudut laativat omat ilmasto- ja energiastrategiansa sekä niiden toteutusohjelmat valtakunnallisen ilmasto- ja energiastrategian pohjalta. Ilmastomuutokseen sopeutumista käsitellään ilmastomuutoksen kansallisessa sopeutumisstrategiassa (2005).

Ilmastomuutoksen hillinnän käytännön keinovalikoimien määrittely perustuu kansainvälisiin sopimuksiin ja erityisesti kansallisiin olosuhteisiin. Ilmastomuutoksen hillinnässä metsät ovat tärkeässä roolissa sitoen hiiltä ja tuottaen uusiutuvaa energiaa. Ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen edellyttää eri toimialoilla monia toimenpiteitä. Tarvitaan hallinnon ja eri toimialojen yli ulottuvaa yhteistyötä, tutkimus- ja kehittämistoimintaa sekä yksittäisten kansalaisten aktiivista osallistumista erilaisten toimenpiteiden toteuttamiseen.

Kuntien toiminnalla on merkittävä asema ilmastomuutoksen hillitsemisessä erityisesti alueidenkäytön ja liikenteen suunnittelussa, energian tuotannossa ja käytössä sekä yhdyskuntien jätehuollon järjestämisessä. Toimenpiteet on tarkoituksenmukaista koota Kainuun ilmastostrategiaksi ja sen kuntakohtaisiksi toimenpideohjelmiksi, joiden keskeisimpiä sisältöjä ovat maankäyttöpolitiikka ja aluerakenne, työpaikkojen ja palvelujen sijoittuminen, joukkoliikenne ja sen palvelutaso, energiantuotanto ja jakelu sekä jätehuolto. Kuntien vapaaehtoinen energiansäästösopimusjärjestelmä uudistui energiapalveludirektiivin voimaan-astumisen myötä. Kunnilla on mahdollisuus liittyä kuntien energiatehokkuussopimukseen ja energiaohjelmaan vuosiksi 2008–2016.

Toimenpiteet:

- Kainuun ilmastostrategian ja kuntakohtaisten toimenpideohjelmien laatiminen
- Kuntien energiatehokkuussopimukset
- Yksilön toiminnan ilmastotietoisuuden ja -vastuullisuuden edistäminen

3. Ohjelman tavoitteet

Ohjelman päätavoitteena on kainuulaisten hyvinvoinnin parantaminen. Hyvinvointi muodostuu sosiaalisesta ja taloudellisesta hyvinvoinnista sekä ympäristön hyvästä tilasta.

Hyvinvoinnin perustan ja taloudelliset resurssit muodostaa maan keskimääräistä nopeampi aluetalouden kasvu, joka pienentää Kainuun ja muun maan välistä kehityseroa.

Keskeinen osa kasvusta luodaan osaamisen tasoa nostamalla erityisesti kehittämisen kärjiksi valituilla aloilla, joiden kasvuhakuiset ja kasvuhaluiset, erikoisosaamiseen perustuvat, maakunnan ulkopuolelle pääosan tuotteistaan tai palveluistaan vievät yritykset toimivat kehityksen vetureina.

Luonnonvaroihin perustuvat kasvavat elinkeinot huomioivat luonnonvarojen kestävän käytön periaatteet. Kainuu on jatkossa energiaomavarainen ja ilmastovastuullinen kestävän kehityksen maakunta.

Tavoitteena on maakunnan tasapainoinen kehittäminen. Palvelut turvataan koko maakunnan asukkaille. Sosiaali- ja terveystaloudessa pyritään erityisesti terveyserojen kaventamiseen.

Nuoret ovat kehittämistoimien erityisenä kohteena ohjelman kaikilla toimintalinjoilla. Toimenpiteet tukevat nuorten tekemisen intoa, innovatiivisuutta, yrittäjyyttä ja halua elää Kainuussa.

Maakuntakeskuksen liikenteellisen saavutettavuuden pitää pysyä vähintään samalla tasolla Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntakeskusten kanssa.

Määrälliset tavoitteet

Maakuntaohjelman määrällisiä tavoitteita on laadittu haastavissa taantuman oloissa. Epävarmuutta ennakkointiin ovat tuoneet vaikeudet arvioida laman syvyyttä, kestoa ja päättymisen jälkeisen kasvun käynnistymisajankohtaa ja kasvunopeutta. Luotettavia lähtökohtia eikä varmoja ennusteita ole tahtonut löytyä.

Laskelmien perustaksi on otettu v. 2008 yhdessä Kainuun kuntien kanssa valmisteltu Kainuun väestöennuste, joka asettaa rajat aluetalouden käytössä olevalle työvoimalle. Toimialojen kehityssennusteet on laadittu ottaen huomioon paperinvalmistuksen loppuminen ja kaivostoiminnan uudet avaukset. Rakennustoiminnan pitkään jatkuneen nopean kasvun ennakoita tasaantuvan. Kaupan ja palvelujen aloilla kehitys seuraa aluetalouden kehitystä. Aluetalouden kehityksen arvion pohjalla on näkemys siitä, että laman aiheuttaman pudotuksen jälkeinen hidas kasvu alkaisi v. 2010 aikana ja sen jälkeisinä vuosina kasvu olisi jälleen elpynyt. Kasvun tulisi olla ohjelman yleistavoitteiden mukaisesti maan keskimääräistä nopeampaa.

Määrälliset tavoitteet on esitetty seuraavalla sivulla taulukkoasteossa 1. vuoteen 2025 saakka. Ne päivittävät myös Kainuun maakuntasuunnitelma 2025:n määrälliset tavoitteet. Esimerkiksi koulutukseen ja valittuihin elinkeinojen kärkialoihin liittyvät tavoitteet on esitetty myöhemmin tässä ohjelmassa kyseisissä ohjelmakohdissa.

Taulukkokooste 1. Kainuun väestön, aluetalouden ja toimialojen kehitys vuosina 1995-2006 ja ennakoitu kehitys v. 2025 saakka.

Väestö ja työllisyys

	1995	2000	2005	2006	2010	2015	2020	2025
VÄESTÖ 31.12. (henkeä)	95201	89777	85303	84350	82646	81491	80525	79689
TYÖVOIMA (henkeä)	41665	40461	38222	37464	36335	34739	33222	31738
TYÖVOIMAOSUUS (% 15-64 -v:sta)	66,2	68,5	68,7	68,6	68,2	69,7	71,6	72,2
TYÖPAIKAT	29558	30411	29991	29530	29500	29420	28950	27950
TYÖTTÖMÄT (henkeä)	11300	8987	7415	6893	5835	4319	3272	2788
TYÖTTÖMYYSASTE (%)	27,1	22,2	19,4	18,4	16,1	12,4	9,9	8,8
TYÖLLISYYSASTE (työlliset 15-64 -v:ista,%)	48,4	53,5	55,7	56,3	57,7	61,9	65,8	67,2
TALOUDELL. HUOLTOSUHDE (Ei-työll/työll)	2,14	1,85	1,77	1,76	1,71	1,68	1,69	1,75

Aluetalous

	1995	2000	2005	2006	2010	2015	2020	2025
ARVONLISÄYS (ph), Meuro	1275	1300	1482	1607	1662	1953	2210	2487
ARVONLISÄYS (ph), Kainuu, kasvu%/vuosi		0,40	2,65	8,42	2,3	3,3	2,5	2,4
ARVONLISÄYS (ph), Suomi, kasvu%/vuosi		4,89	1,74	5,00	3,0	2,7	2,5	2,3

Päätoimialojen kehitys

(Alueella työssä käyvät):	1995	2000	2005	2006	2010	2015	2020	2025
Maa- ja metsätalous	3 694	2977	2565	2551	2300	2150	2080	1750
Kaivostoiminta	210	156	209	181	750	1000	1030	1100
Teollisuus	4 450	4739	3923	3940	3080	3340	3200	3050
Sähkö-, kaasu- ja vesih.	359	303	169	170	180	150	120	100
Rakennustoiminta	1 433	1712	1665	1755	1650	1650	1650	1650
Kauppa, maj. ja rav. toiminta	3 452	3714	3771	3767	3800	3730	3750	3650
Liikenne	1 942	2003	1817	1804	1700	1680	1550	1480
Rahoitus	1 997	2658	3026	3133	2990	2870	2770	2670
Yht.kunn.palvelut	11 138	11512	11632	11823	12150	12050	12000	11700
Elinkeino tuntematon	920	675	405	406	900	800	800	800
Kaikki elinkeinot yht.	29595	30449	29 182	29 530	29500	29420	28950	27950

Toimialojen kehitys (toimialaluokittain)

(Alueella työssä käyvät):	1995	2000	2005	2006	2010	2015	2020	2025
A 01,B Maa- , riista- ja kalatalous	2674	2014	1536	1477	1400	1350	1300	1100
A 02 Metsätalous	1020	963	906	1074	900	800	780	650
C Mineraalien kaivu	210	156	212	181	750	1000	1030	1100
D 15-16 Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus	533	466	228	223	250	250	250	250
D 17-18Tekstiil-, nahkatuotteiden ja nahan valmistus	241	118	78	76	70	70	70	60
D 20 Puutavaran ja puutuotteiden valmistus	589	614	497	491	450	440	430	420
D 21-22 Massan, paperin yms valm; kust. ja pain.	1154	1087	978	866	150	150	150	150
D 23-25 Koksin, öljy-, kem.-, kumi- ja muovituot. valm.	7	13	8	11	10	10	10	10
D 26 Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	117	229	240	289	200	250	250	250
D 27-28 Perusmetallien ja metallituotteiden valmistus	177	282	244	314	200	310	320	300
D 29 Koneiden ja laitteiden valmistus	153	198	163	150	250	280	270	260
D 30-33 Sähköteknisten tuotteiden yms. valmistus	822	1026	857	907	950	1050	1000	1000
D 34-35 Kulkuneuvojen valmistus	452	527	407	387	250	230	200	150
D 36-37 Muu valmistus ja kierrätys	168	141	215	226	300	300	250	200
E Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	359	303	187	170	180	150	120	100
F Rakentaminen	1433	1712	1694	1755	1650	1650	1650	1650
G Tukku- ja vähittäiskauppa	2799	2895	2921	2878	2900	2830	2800	2650
H Majoitus- ja ravitsemistoiminta	653	819	893	889	900	900	950	1000
I 60-63 Kuljetus ja varastointi	1326	1434	1363	1354	1350	1380	1300	1250
I 64 Tietoliikenne	616	569	456	450	350	300	250	230
J Rahoitus- ja vakuutustoiminta	462	372	323	325	300	300	270	220
K pl.70 Kiinteistö-, vuokraus-, tutk-, liike-eläm. palv.(pl. 70)	1109	1736	2188	2200	2190	2070	2050	2050
K 70 Asuntojen omistus ja vuokraus	426	550	535	608	500	500	450	400
L Julkinen hallinto, pakollinen sosiaalivakuutus	2392	2597	2413	2618	2350	2200	2100	2000
M Koulutus	2609	2343	2231	2252	2100	2000	1900	1700
N Terveystalot- ja sosiaalipalvelut	4771	4855	5601	5229	6000	6100	6200	6200
O,P,Q Muut yht.kunnalliset ja henk.koht. palvelut	1366	1717	1583	1724	1700	1750	1800	1800
X Toimialoittain erittelemätön, välilliset rah. palv.	920	675	1034	406	900	800	800	800
Työpaikat yhteensä	29558	30411	29991	29530	29500	29420	28950	27950

4. Ohjelman strategia

Visio

"Kainuu on hyvinvointia ja elämisen laatua, jotka tehdään osaamisella, yrittämisellä ja yhteistyöllä"

Ohjelman visio muodostuu ohjelman päätavoitteiden pohjalle.

Missio (Yhteinen kehittämistehtävä)

"Edistetään Kainuun uudistumista"

Nopean ja laaja-alaisen muutoksen keskellä niin yritysten, yksityisten toimijoiden kuin julkisen ja kolmannen sektorikin on koko ajan kehitettävä toimintaansa. Niiden on uusittava osaamistaan, tuotteitaan, palveluitaan ja toimintatapaansa, jotta ne säilyttävät kilpailukykynsä toimintaympäristössään ja markkinoilla. Eri alojen välinen avoin yhteistyö synnyttää uusia tuotteita ja palvelukonsepteja.

Strategia

Kainuun maakuntaohjelmassa määritellään laajasti, mitä kehittämistoimenpiteitä tulevana vuosina eri teemoissa tullaan tekemään, jotta tavoitteeksi asetettu kainuulaisen hyvinvoinnin parantamisen tavoite saavutettaisiin.

Toimenpiteitä toteutetaan viidellä toimintalinjalla, jotka ovat Osaaminen ja koulutus (TL1), Elinkeinot, yrittäjyys ja työllisyys (TL2), Maaseutu (TL3), Hyvinvointi (TL4) ja Toimintaympäristö (TL5). Toimintalinjat ja niiden sisällä olevat toimenpidekokonaisuudet kattavat kainuulaisen toimintaympäristön kehittämisen haasteet, mahdollisuudet ja kehittämistoimenpiteet.

Osaaminen ja koulutus (TL1) toimintalinjalla vastataan tarpeeseen nostaa tuotteiden ja palvelujen jalostusastetta, luoda uusia innovaatioita sekä kouluttaa työvoimaa ja nostaa sen osaamista vastaamaan uudistuvien työmarkkinoiden tarpeisiin.

Elinkeinot, yrittäjyys ja työllisyys (TL2) keskittyy elinkeinojen kehittämiseen pääkohteen valitut kärkialat ICT ja elektroniikka (1), matkailu (2) ja luonnonvarat (3). Kehittämisen kohteena on kasvuhakuinen ja kasvuhaluinen, pääosin maakunnan ulkopuolelta liikevaihtonsa hankkiva liike- ja palvelutoiminta. Työllisyyden parantaminen vaatii monipuolisia toimenpiteitä.

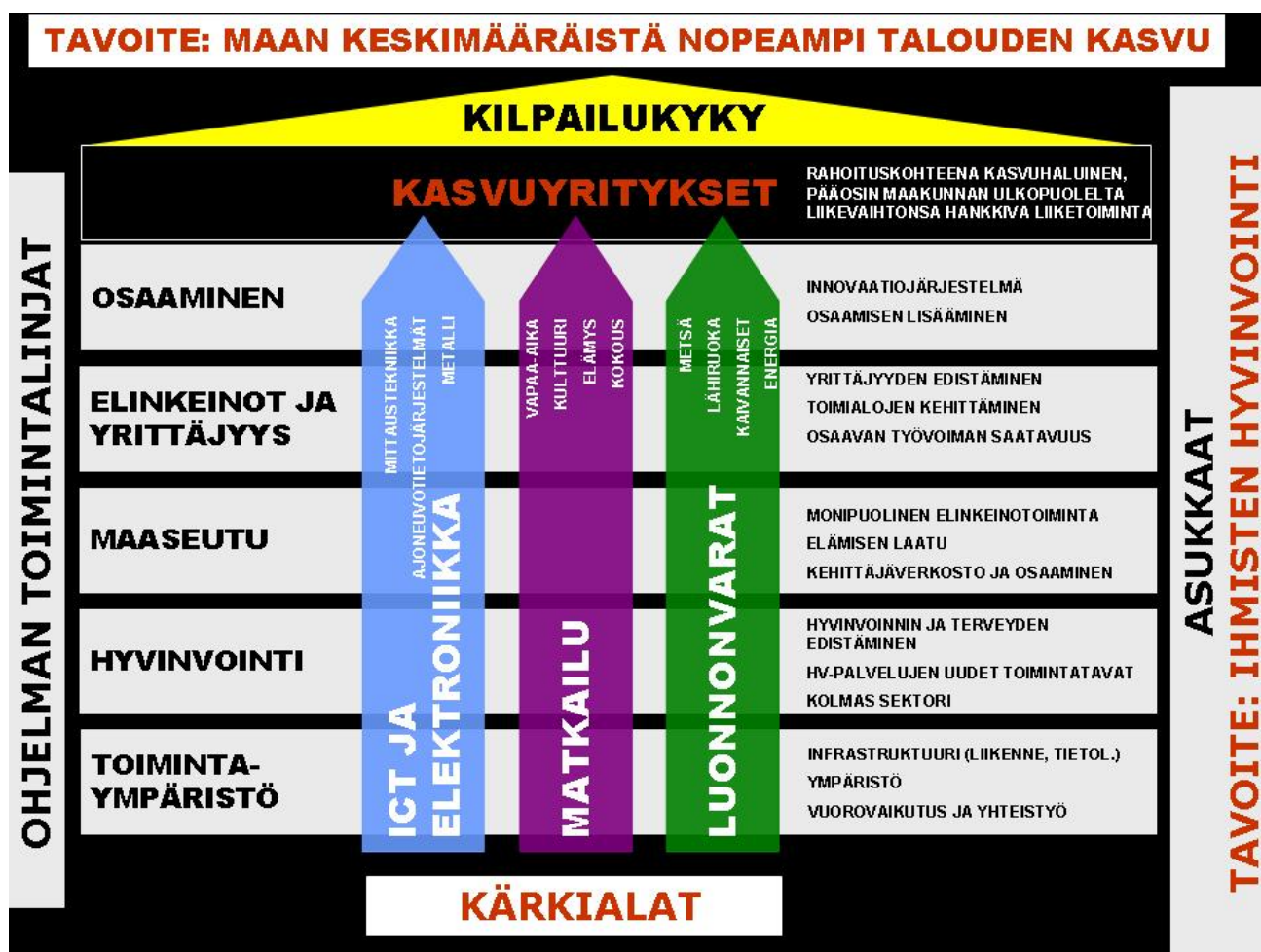
Maaseudun (TL3) toimintalinjan kehittämistoimenpiteillä lisätään maaseudun elinvoimaisuutta ja elämisenlaatua sekä monipuolistetaan yritystoimintaa ja osaamista.

Hyvinvointi-toimintalinjalla (TL4) keskitytään kainuulaisen hyvinvoinnin kasvattamiseen uusia palvelu- ja toimintamalleja kehittäen. Keskeisiä teemoja ovat terveiden elämäntapojen edistäminen ja terveyserojen kaventaminen sekä palvelujärjestelmän kehittäminen.

Toimintaympäristö (TL5) muodostaa puitteet kaikelle toiminnalle. Rakennettua ympäristöä ja infrastruktuuria kehitetään edelleen tukemaan ihmisten hyvinvoinnin ja elinkeinojen kehittämisen tavoitteita. Luonnonympäristön tilan parantaminen edistää alueen vetovoimaisuutta ja luonnon monimuotoisuutta. Aktiivinen yhteistyö ja verkostoituminen edistää alueen kehittämistä kaikilla aloilla ja tasoilla.

Maakuntaohjelmaan on valittu kolme elinkeinojen kehittämisen kärkialaa Kainuun luontaisten vahvuuksien ja tulevaisuuden odotusten perusteella: ICT ja elektroniikka (1), matkailu (2) ja luonnonvarat (3). Kehittämispänsä kohdennetaan erityisesti näiden alojen kasvuyrityksiin vahvistamalla niiden koulutusta sekä tutkimus-, kehittämis- ja palvelutoimintaa ja toimintaympäristöä. Riittävän suuret panostukset kärkialoihin tukevat muuta elinkeinotoimintaa

siten, että koko aluetalouden tavoitteeksi asetettu koko maan keskimääräistä kasvua nopeampi kasvu on mahdollista. Aluetalouden kasvu muodostaa resurssit koko ohjelman tavoitteena olevalle kainuulaisten hyvinvoinnin parantamiselle.

Kuva 2. Kainuun maakuntaohjelman tavoitteet, toimintalinjat ja elinkeinojen kehittämisen kärkialat.

5. Strategiset toimintalinjat ja toimenpidekokonaisuudet

- TL1 Osaaminen ja koulutus**
Innovaatiojärjestelmän kehittäminen
Osaamistason nostaminen ja koulutusrakenteiden kehittäminen
- TL2 Elinkeinit, yrittäjyys ja työllisyys**
Yritystoiminnan edistäminen ja innovaatioiden kaupallistaminen
Toimialojen kehittäminen (Yhteiset haasteet + Kärkialat (3))
Osaavan työvoiman saatavuus ja työmarkkinoiden toimivuus
- TL3 Maaseutu**
Elinvoimainen ja monipuolinen elinkeinotoiminta
Elämisen laadun ja hyvinvoinnin parantaminen
Monipuolinen kehittäjäverkosto ja toimiva maaseudun osaamisrakenne
- TL4 Hyvinvointi**
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
Uudet toimintatavat hyvinvointipalvelujen tuottamisessa
- TL5 Toimintaympäristö**
Infrastruktuurin toimivuus ja asuin ympäristö
Luonnon ympäristö
Vuorovaikutuksen lisääminen ja yhteistyön tehostaminen

TL1 Osaaminen ja koulutus

Innovaatiojärjestelmän kehittäminen

Innovaatiojärjestelmän perusmäärittelyt

Innovaatio eli uudennus on hyödynnetty osaamislähtöinen kilpailuetu. Innovaation käsite on laajentunut perinteisestä teknologian soveltamisesta esimerkiksi uusien palvelu- ja liiketoimintamallien, työ- ja toimintatapojen tai tuotekonseptien ja brändien hallintaan. Tavallisimmin innovaatio syntyy monien osaamisten yhdistelmänä. **Osaamisen** osatekijät ovat tieto, taito ja pätevyys. Onnistuminen vaatii vielä lisäksi rohkeutta ja tahtoa.

Toteutuakseen innovaatiot edellyttävät:

- **innovaatiojärjestelmää**
- **innovaatioympäristöä**
- **innovaatiotoimintaa**

Innovaatiojärjestelmä tarjoaa osaamisen ja rahoituksen infrastruktuurin. Innovaatiojärjestelmän keskeiset osat ovat 1) osaamisen kehittäminen ja osaamistason nostaminen (koulutus), 2) tutkimus ja tuotekehitys (tiede), 3) tietointensiivinen yritystoiminta sekä 4) rahoitus.

Innovaatioympäristö järjestää ja antaa innovaatiotoiminnalle toimivat puitteet ja uudistusmielisen ilmapiirin. Perustekijät ovat: 1) elinkeino- ja innovaatiopolitiikka, 2) yrittäjyys, 3) infra (ml. tieto- ja liikenneyhteydet)

Innovaatiotoiminta on uusia oivalluksia tuottava prosessi innovaatioympäristössä, jota innovaatiojärjestelmä tukee.

Innovaatiopolitiikalla vaikutetaan julkisin toimenpitein innovaatiotoiminnan edellytyksiin ja innovaatioympäristön toimivuuteen sekä innovaatioiden syntyyn ja hyödyntämiseen taloudessa ja yhteiskunnassa.

Laaja-alainen innovaatiopolitiikka tukee eri politiikkasektoreiden (esim. sosiaali- ja terveys, energia, liikenne, tietoyhteiskunta, koulutus, alueiden kehitys) uudistumista innovaatiotoiminnan keinoin sekä korostaa politiikkasektoreiden ja julkisen innovaatiotoiminnan tiiviin yhteistyön tärkeyttä.

Kainuun innovaatiopolitiikan päätehtävät

- Kainuun innovaatiopolitiikan keskeinen tavoite on luoda Kainuuseen toimiva paikallinen innovaatioympäristö, joka houkuttelee Kainuuseen osaajia, yrityksiä ja investointeja.
- Luodaan toimivat innovaatioketjut koulutuksesta tutkimuksen, kehitystoiminnan ja osaamisintensiivisen palvelutoiminnan kautta yrityksiin
- Kehitetään asiakaslähtöisiä toimintatapoja tavoitteena innovaatioiden tehokkaampi kaupallistaminen
- Vahvistetaan ja kehitetään maakunnan avainklustereilla olevia osaamiskeskittymiä, joihin kehitetään mahdollisimman aukottomat innovaatiopalvelut ja joissa yhdistyvät osaamis- ja käyttäjälähtöiset innovaatioprosessit
- Vahvistetaan alueella olevia osaamis- ja innovaatorakenteita ja lisätään verkottumista johtaviin kansallisiin ja kansainvälisiin osaamiskeskittymiin
- Vahvistetaan ja tuetaan yritysten (ja tutkimuslaitosten) kansainvälistymistä

Nykytila

Kajaanin yliopistokeskuksen ja Kajaanin ammattikorkeakoulun koulutus- ja tutkimustoiminta ovat Kainuun innovaatiojärjestelmän keskeinen osa. Soveltavaa tutkimusta ja teknologian siirtoa toteuttaa Kajaanissa näiden lisäksi Valtion tekninen tutkimuskeskus (VTT).

Korkeakouluyksiköt yhdessä välittäjäorganisaatioiden kanssa muodostavat strategisesti tärkeän keskeisen aluekehitysresurssin maakunnalle. Välittäjäorganisaatioita ovat mm. teknologia- ja osaamiskeskukset, kehitysyhtiöt, tiedepuistot ja yrityshautomot. Kainuussa toimii kolme teknologiakeskusta: Measurepolis Development Oy, Snowpolis Oy ja Woodpolis ja maakunnallinen kehitysyhtiö Kainuun Etu OY. Välittäjäorganisaatioihin kuuluu myös muun muassa Naisten talo Woimala.

”INNOKAINUU” – Kainuun innovaatioympäristön alueellisen vaikuttavuusarvioinnin mukaan yritykset ovat hyötäneet innovaatioympäristön julkisen sektorin toimijoiden kanssa tekemästä yhteistyöstä. Kainuu on myös merkittävin yritysten rekrytointialue. Innovaatiotoiminnan vaikutukset näkyvät Kajaanin seutukunnan väestön koulutustasossa, korkean teknologian toimipaikkojen määrissä sekä työllisyys- ja väestön kehityksessä. Kajaanin kaupungin ja Sotkamon työllisten määrät ovat nousseet vuoden 1993 tasosta. Kainuun maakunnassa tutkimus- ja kehittämistoiminnan kokonaismenot olivat vuonna 2007 yhteensä 22,6 M€, josta yritysten osuus oli 72 %, julkisen sektorin 9 % ja korkeakoulusektorin 19 %. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot ovat 270 euroa asukasta kohti. Koko Suomeen verrattuna Kainuu on 15. sijalla kahdestakymmenestä maakunnasta. Tutkimushenkilöstön määrä on kasvanut maakunnassa n. 300 henkilöstä yli 400 henkilöön 1995-2007.

Paikallisten ja alueellisten innovaatioympäristöjen rooli korostuu alueiden kilpailukyvyn (vetovoiman) osatekijänä. Kansallinen tiede-, tutkimus- ja innovaatiojärjestelmä hakee parhaillaan rakenteita ja toimintamalleja, joilla tulevassa kilpailutilanteessa voidaan menestyä. Tämä näkyy esimerkiksi korkeakoulujen rakenteita koskevissa toimenpiteissä, yliopiston ja ammattikorkeakoulun yhteiskunnallisen palvelu- ja vuorovaikutustehtävän korostumisena sekä yliopistojen rahoitusrakenteiden muutoksina, joissa kilpailu tutkimusrahoituksesta kiristyy.

Kainuun innovaatioketjun suurimpina kehittämisaukkoina ja siten kehittämiskohteina ovat:

- kasvu- ja kehityshaluisten yritysten määrän lisääminen
- kasvuhakuisten yritysten tukeminen
- korkea-asteen koulutuksen monipuolistaminen
- liiketoimintaosaamisen kokonaisuuden ja erityisesti tuotteiden kaupallistamisen osaamisen kohottaminen
- innovaatiokulttuurin ja yrittämiseen kannustavan ilmapiirin synnyttäminen
- osaamisen rakenteiden ja rahoitusmallien vakiinnuttaminen
- osaamisen ja teknologian vaihto ja siirto sekä siihen liittyvä kansainvälistymistarve
- kehittäjä- ja välittäjäorganisaatioiden roolit ja omistajaohjaus osana maakunnan elinkeinopolitiikkaa
- globaalisti kilpailukykyinen yrityskehittäminen
- valtakunnallisen keskittämispolitiikan korkea-asteen koulutuksen ja tutkimuksen osalta sekä kansallisen tutkimus- ja kehittämisrahoituksen saaminen Kainuuseen

Tavoite

Innovaatiojärjestelmän kehittämistavoitteena on, että siinä olevat organisaatiot yhdessä peittävät asiantuntemuksellaan ja/tai verkostoyhteyksillään mahdollisimman aukottomasti ja laadukkaasti koko innovaatioketjun ja järjestelmä on toimiva ja kohdennettu maakunnan kärkialueille. ICT -alan innovaatiojärjestelmä on pisimmälle kehitetty. Eniten kehittämishaasteita on luonnonvara-alan innovaatiojärjestelmässä. Olemassa olevia ketjuja pidetään yllä ja vahvistetaan sekä kehittämisen kannalta kriittisiä puutteita poistetaan.

Kehittäjä- ja välittäjäorganisaatiot keskittyvät omaan erikoisosaamiseensa innovaatioketjussa.

Luodaan kehittäjäorganisaatioista kattava kehittäjäverkosto ja vahvistetaan koulutuksen, tutkimuksen, kehitystoiminnan ja osaamisintensiivisen palvelutoiminnan ja yritysten välistä yhteistyötä.

Tavoitteena on houkutteleva ja kilpailukykyinen paikallinen **innovaatioympäristö**. Toimivan innovaatiojärjestelmän ja dynaamisen innovaatiokulttuurin avulla on mahdollista käydä kilpailua innovoivista yrityksistä ja niille tärkeistä osaavista ihmisistä.

Kilpailukykyisen ja uskottavan innovaatioympäristön luonnissa päätehtävät ovat toimivien innovaatiopalveluiden rakentaminen, innovatiivisen toimintakulttuurin luonti ja niitä tukeva viestintä ja markkinointi.

Innovaatiotoiminnassa korkeakouluyksiköiden roolina on toimia pysyvän osaamisperustan ja osaajien tuottajana alueelle tiiviissä vuorovaikutuksessa alueen yksityisen ja julkisen sektorin kanssa. Pysyvällä osaamisperustalla tarkoitetaan alueella olevaa tutkimus- ja kehitystoimintaa (esimerkiksi laboratoriotoiminta ja siihen liittyvä välittäjäorganisaatiotoiminta). Keskeiset toimenpiteet on linjattu Uudistuva Kainuu -ohjelmasuoritusohjelmalla ja toteutetaan Kajaanin korkeakoulukonsortion toimintana. Lisäksi toteutuksessa on mukana muun muassa VTT ja Jyväskylän yliopisto.

Valtaosalla Kainuun toimialoista osaamista ja osaajia hankitaan alueen ulkopuolelta. Kainuun innovaatiojärjestelmän on toimittava tiiviissä yhteistyössä muiden alueiden korkeakoulu- ja osaamiskeskusten kanssa. Strateginen liittoutuminen on kehittämiskumppanien tietoista valintaa, jossa tavoitteena on hakea kunkin tarpeen mukaiset kumppanit ja osaaminen.

Innovaatiojärjestelmän ja -ympäristön kehittämisessä valtakunnallisia ohjelmallisia instrumentteja ovat osaamiskeskusohjelma ja KOKO-ohjelma.

Taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys on nopeaa ja yllättäviä muutoksia toimintaympäristössä voi tapahtua. Tilapäisiin, yllättäviin ja alueellisesti hajallaan oleviin koulutus- ja kehittämistarpeisiin vastataan ketterästi verkostoyhteistyössä tuotettavilla täsmätoimenpiteillä.

Kehittämistyöhön otetaan loppukäyttäjät mukaan (mm. Living Lab -toiminta, käyttäjälähtöinen tuotteiden ja palvelujen suunnittelu ja testaus). Rajapintainnovaatioiden syntymistä edistetään luomalla sopivia eri teemojen yhteisiä foorumeja.

Kainuun strategiset osaamiskärjet innovaatiotoiminnassa

Kainuussa pysyvien koulutusrakenteiden ja tutkimuspanostusten kehittäminen suunnataan seuraaviin osaamisalueisiin (elinkeinojen kehittämisen kärkialat), ja niiden sisällä alueelle sopiviin huippuosaamisen erikoisalueisiin:

ICT- ja elektroniikka

Mittaustekniikka ja ajoneuvotietojärjestelmät sekä näihin liittyen langaton instrumentointi, peli-, ja simulaatioteknologia, ympäristömittaukset, liikunta- ja hyvinvointitekniikka, toimintaprosessien uudistaminen eri toimialoilla tieto- ja viestintätekniikalla mukaan lukien sosiaali- ja terveysala.

Matkailu

Matkailun yrittäjyys sekä liiketoimintaosaaminen ja siihen liittyen tuotteistaminen ja tuotekehitys (aktiviteetit, ohjelmalvelut, liikunta- ja kulttuuritapahtumat, hyvinvointi), kansainvälinen markkinointi ja jakeluteiden hallinta sekä sähköinen liiketoiminta.

Luonnonvarat

Mittaustekniikan, bioanalytiikan ja ICT:n soveltaminen kaivannaisteollisuuden, puutuotealan, lähiruuuan ja energiatuotannon kehittämiseksi.

Toimenpiteet

Turvataan Kajaanin yliopistokeskuksen ja Kajaani ammattikorkeakoulun koulutus-, tutkimus- ja kehitystoiminnan resurssit ja toimintojen jatkuvuus

Vahvistetaan strategiaan osaamiskärkiin liittyviä osaamiskeskittymiä

ICT- ja elektroniikka

- Kajaanin korkeakoulukonsortion mittaus- ja tietojärjestelmien osaamiskeskus (CEMIS): Tietojenkäsittelytieteen, mittaustekniikan ja bioanalytiikan kansainvälistyminen ja tutkimus- ja kehitystoiminnan vahvistaminen yliopistokeskuksessa ja ammattikorkeakoulussa
- Measurepolis-ohjelman toteuttaminen (Measurepolis Development Oy), yhteistyö Renforsin kanssa
- ATJ-kehittämisohjelman toteuttaminen ja VTT:n toimintojen kehittäminen
- liikuntateknologian, ravitsemisteknologian ja talven teknologioiden kehittäminen
- ICT:n soveltaminen muissa osaamiskeskittymissä (Snowpolis, Seniorpolis, Woodpolis)
- Snowpolis-kehitysohjelman toteuttaminen
- IT-pooli ja muiden yritysverkostojen toiminnan kansainvälistäminen
- ympäristömittaukset

Matkailu

- t&k-toiminnan vahvistaminen ammattikorkeakoulussa
- kansainvälisen liiketoimintaosaamisen, sähköisen liiketoiminnan, markkinoinnin ja yrittäjyyden vahvistaminen ammattikorkeakoulussa
- osaamiskeskittymät (Snowpolis ja Seniorpolis) tukevat matkailua
- kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävät liikunta- ja kulttuuritapahtumat osana matkailua

Luonnonvarat

- Mittaustekniikan ja bioanalytiikan osaamisen soveltaminen
- Woodpolis-toimintakonseptin kehittäminen

Kansainvälistymisen ja liiketoimintaosaamisen kehittäminen kaikilla toimialoilla

- Kansainvälisiin t&k-konsortioihin ja -hankkeisiin osallistuminen
- Eurooppalaisiin yhteistyöjärjestöihin osallistuminen yhteisten intressien pohjalta
- Omaan osaamiseen perustuva verkottuminen
- Aktiivinen kansallinen ja kansainvälinen toiminta ja liittoutuminen
- Varautuminen rakennerahastokauden päättymiseen ja tutkimuksen puiteohjelmien tehokkaampi hyödyntäminen

Vahvistetaan Kainuun prikaatin, Kainuun maakunnan ja kainuulaisten yritysten yhteistyötä uusien innovaatioiden kehittämiseksi.

Kainuun innovaatiotoiminnan kehitystä ja vaikuttavuutta seurataan riittävän usein tehtävillä erillisselvityksillä. Vuosittain seurattavia indikaattoreita ovat t&k-toiminnan menot yksityisellä ja julkisella puolella sekä t&k-toiminnan henkilöstön määrän kehittyminen.

Osaamistason nostaminen ja koulutusrakenteiden kehittäminen

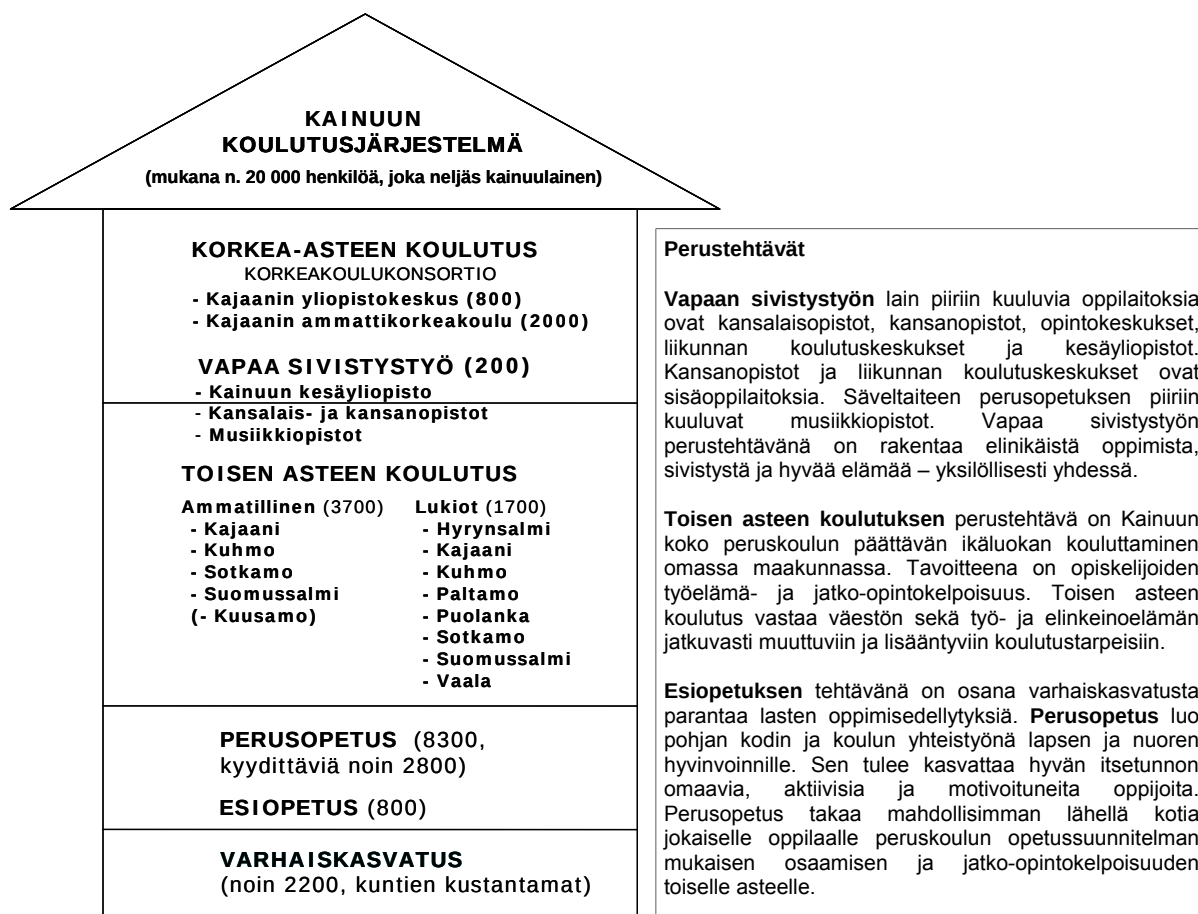
Tavoite

Kainuussa on jokaisella mahdollisuus kehittää osaamistaan omien edellytystensä mukaisesti. Koulutusjärjestelmä tukee aluekehitystä ja osallistuu aktiivisesti Kainuun työ- ja elinkeinoelämän kehitystyöhön erityisesti valituilla kärkialoilla. Kainuun koulutusjärjestelmän kehittämisen kokonaistarkastelu on tehty ja sen toimenpide-esitysten toteutus on sovittu koulutuksen järjestäjien kesken.

Osaamisen osatekijät ovat tieto, taito ja pätevyys. Osaamisen keskeinen mittari on väestön koulutustaso, jota arvioidaan tutkinnon suorittaneiden määrällä. Tavoitteena Kainuussa on saavuttaa koko maan keskimääräinen koulutustaso vuoteen 2020 mennessä.

Taulukko 2. Tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä Kainuussa ja koko maassa

Koulutustaso/tarkasteluvuosi	2000	2005	2007	2010	2013
peruskoulun jälkeisen tutkinnon suorittaneet Kainuu [%] (koko maa [%])	55,7 (59,4)	59,7 (63,4)	61,4 (64,1)	63,8	66,3
korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus Kainuussa[%] (koko maa [%])	17,4 (23,3)	19,1 (25,4)	19,8 (25,5)	22	25

Kuva 3. Kainuun koulutusjärjestelmä (opiskelijatyövuodet eli 195 pv/v/7 tuntia päivässä) sekä koulutusasteiden perustehtävät.

Koko koulutuksen yhteiset toimenpiteet

Parannetaan koulutusjärjestelmän tuloksia ja vaikuttavuutta. Opiskelun ohjausta ja tukitoimia tehostetaan kaikilla koulutusasteilla. Painopisteet ovat vähintään opetussuunnitelman mukainen oppiminen, joustava siirtyminen koulutusasteelta toiselle, keskeyttämisten ja syrjäytymisen ehkäisy, sijoittumisen edistäminen työelämään tai jatko-opintoihin sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö koulutuspalvelujen turvaamisessa.

Koulutusrakenteen sovitus tarvelähtöiseksi ja taloudelliseksi. Koulutustarvetta ennakoidaan ja seurataan järjestelmällisesti yhteistyössä työ- ja elinkeinoelämän ja Kainuun alueviranomaisten kanssa. Työtä koordinoi Kainuun maakunta -kuntayhtymän ennakointi- ja seurantaryhmä.

Ennakoinnin päätehtävät ovat määrällinen ja laadullinen ennakointi. Määrällisen ennakoinnin ydintehtävänä on aloituspaikkojen määrittäminen väestön ja työelämän koulutustarpeiden perusteella. Laadullisen ennakoinnin ydintehtävänä on määrittää toteutettavien koulutusohjelmien sisällöt ja tavoitteet työelämän tarpeiden perusteella.

Yhteistyön tehostaminen

- Maakunnallinen koulutustehtävän hoito ja yhteistyö
- Tukipalveluyhteistyö
- Koulutuksellinen jatkumo
- Aikuiskoulutuksen toteuttaminen opiskelija-, työ- ja elinkeinoelämälähtöisesti
- Kansainvälisyys
- Maahanmuuttajien ja maahanmuuttajataustaisten kotouttaminen

Kainuun maakuntasuunnitelman perusstrategia on innovaatiostrategia **tavoitteena innovoiva -uudistusmielinen kasvatus ja oppiminen.** Uusiutuvan ja kasvavan osaamisen tuottamiseen tarvitaan uudistusmielistä ja oppilaitosrajat ylittäviä kasvatusprosesseja ja työtapoja. Innovaatiokäsite on laajentunut perinteisistä teknologiainnovaatioista mm. palvelu- ja sosiaalisiin innovaatioihin. Kainuun koulutusjärjestelmän tavoitteena on uudistusmielinen kehittämisote. Tavoitteeseen pyritään kehittämällä kasvatusprosesseja ja työtapoja ottamalla huomioon osaamisen uudistumisen ja kokonaisosaamisen kasvuvaatimukset.

Opetuksen ja osaamisen merkitys, aina peruskoulutuksesta tutkimukseen ja kansalaisten tieto- ja viestintäteknologian lukutaitojen opastukseen, korostuu mitä pidemmälle ja syvemmälle tietoyhteiskuntaan mennään. Olennainen osa **tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien hyödyntämisessä** on sähköisen toimintakulttuurin omaksuminen. Tuetaan toimintakulttuurin muutosta tietoyhteiskunnan työkalujen omaksumiseksi sekä tieto- ja viestintäteknologian osaamisen laajentamiseksi. Kohderyhminä ovat kansalaiset ja yritykset.

ESI- JA PERUSOPETUS

Nykytila

Esi- ja perusopetuksen järjestäjiä ovat kunnat. Vuonna 2008 esiopetuksen piiriin kuuluu noin 800 lasta ja oppilaita peruskouluissa luokilla 1-9 on yhteensä noin 8300. Kainuun perusopetuksen oppilaista koululaiskuljetuksia tarvitsevia on noin kolmannes eli noin 2800 oppilasta. Maakuntasuunnitelman väestötavoitteen mukaan vuonna 2025 peruskouluun tulevien ikäluokka on noin 700 lasta ja peruskoulujen oppilaita on noin 7000. Esi- ja perusopetuksen haasteita ovat lasten määrän pieneneminen ja kuntien talousnäkymät.

Visio

Perusopetuksessa kasvatetaan hyvän itsetunnon omaavia, yritteliäitä ja sosiaalisesti kyvykkäitä, kotiseudun historiaa ja nykypäivää tuntevia, toisen asteen oppimisvalmiudet omaavia oppilaita.

Tavoite

Jokainen oppilas saavuttaa mahdollisuuksiensa mukaisen jatko-opintokelpoisuuden.

Toimenpiteet

- huolehditaan oppilaskohtaisesti peruskoulun oppimäärän suorittamisesta
- erityisopetus sekä oppimisen ohjaus ja tuki
- oppilaanohjaus ja yhteistyö nivelvaiheissa
- maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kotouttaminen
- opetustyön ja henkilöstön kehittäminen
- työtapojen uudistaminen
- teknologia- ja yrittäjyyskasvatus

TOISEN ASTEEN KOULUTUS

Nykytila

Kainuun maakunta -kuntayhtymä järjestää Kainuussa ammatillisen peruskoulutuksen ja aikuiskoulutuksen sekä lukiokoulutuksen. Ammatillista koulutusta järjestää Kainuun ammattiopisto -liikelaitos (KAO), jossa kokonaisopiskelijamäärä on noin 3700. Lukiokoulutusta on kaikissa Kainuun kunnissa paitsi Ristijärvellä, opiskelijoita on yhteensä noin 1700. Ammatillisen ja lukiokoulutuksen opetuksellisena yhteistyömuotona ovat kahden tutkinnon sekä yhdistelmäopinnot.

Haasteet ja kriittiset tekijät

- vähenevä perusopetuksen päättävä ikäluokka ja toisen asteen koulutuspalvelujen saatavuus
- opiskelijapalvelu- ja pedagogisten ratkaisujen onnistuminen
- keskeyttämisen ja syrjäytymisen ehkäisy – erityisesti panostus opintojen alkuun
- lukiokoulutuksen vetovoiman ylläpito ja lukio-opiskelijoiden sijoittuminen jatkokouluun

Visio

Valtakunnallisesti kilpailukykyinen osaamisen kärkitoimija, joka vastaa rohkeasti alueen omiin koulutushaasteisiin.

Tavoite

Koulutusrakenne vastaa väestön sekä työ- ja elinkeinoelämän kysyntää ja koulutusta järjestetään koko peruskoulun päättävälle ikäluokalle. Aikuiskoulutusta järjestettäessä otetaan huomioon yksilöiden elinikäisen oppimisen sekä työelämän lisääntyvät osaamisvaatimukset ja turvataan osaavan työvoiman saatavuus. Maakunnan kärkialoja tukevat koulutusohjelmat ovat valtakunnallisesti kilpailukykyisiä.

Koulutustalous on terve ja antaa mahdollisuudet toiminnan kehittämiseen. Tuloksellinen yhteistyö on käynnissä sisällöltään järkevissä ja taloudellisesti kannattavissa kohteissa. Toisen asteen koulutuksen järjestäjäratkaisu on sovittu ja ratkaisun mukainen toiminta on käynnistynyt. Työelämän kansainvälistymisen asettamat vaatimukset huomioidaan koulutuksessa ja luodaan mahdollisuuksia niin opiskelija- kuin opettajavaihtoihin.

Toimenpiteet

- elinkeino- ja työelämän vaatimusten sekä alueellisten tekijöiden huomioon ottaminen
- ammatillisen koulutuksen työelämävastaavuuden lisääminen, muun muassa hyvinvointipalvelujen henkilöstön määrän turvaaminen esimerkiksi oppisopimuskoulutuksella
- yrittäjyys otetaan osaksi opetusta
- opiskelijälähtöisen toteutuksen kehittäminen
- koulutuspalvelujen maakunnallinen ohjaus ja tulevaisuuspolut
- aikuiskoulutus - elinikäisen oppimisen vaatimusten huomioon ottaminen
- henkilöstön kehittäminen

KORKEA-ASTEEN KOULUTUS

Nykytila

Korkeakoulutustarjonta Kainuussa on maan vähäisimpiä. Korkeakoulupaikkoja (ml. yliopisto ja ammattikorkeakoulu) suhteessa 19–21 -vuotiaiden keskimääräiseen ikäluokkaan on 55 % kun maan keskiarvo on 70 %. Yliopistollisia koulutuspaikkoja Kainuussa on 11 %:lle ikäluokasta ja ammattikorkeakoulupaikkoja 44 %:lle ikäluokasta, kun maan keskiarvot ovat 31 % ja 39 %. Tutkijakoulutuksen läpikäyneitä vuonna 2007 oli Kainuussa 142 henkilöä.

Oulun yliopiston ja Kajaanin ammattikorkeakoulu (AMK) ovat solmineet syksyllä 2008 konsortiosopimuksen. Konsortio toimii tiennäyttäjänä ja pilottina muille yliopistokeskuspaikkakunnille Korkeakoulujen arviointineuvoston suositusten mukaisesti.

Kainuussa toimivat Oulun yliopiston yksiköt ja yhteistyöyliopistot muodostavat Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen. Kajaanin yliopistokeskuksessa on pysyvää maisteri- ja tutkijakoulutusta kasvatustieteen ja tietojenkäsittelytieteiden aloilla sekä mm. eri alojen vaihtuvia maisteriohjelmia. Lisäksi toteutetaan yliopistollista tutkimustoimintaa (mittaustekniikka, bioanalytiikka, kasvatustiede, tietojenkäsittelytieteet sekä aluekehitys ja sen arviointi).

Kajaanin AMK on Kajaanin kaupungin liikelaitos. Se kouluttaa asiantuntijoita viidellä alalla: yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla, luonnontieteiden alalla, tekniikan ja liikenteen alalla, sosiaali-, terveys ja liikunta-alalla sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla.

Haasteet ja kriittiset tekijät

Korkea-asteen koulutuksen säilyminen ja kehittyminen Kainuussa, johon liittyvät

- vaikutusalueen nuorisoikäluokkien pieneneminen, työvoiman eläköityminen ja muut asiakaspohjan muutokset
- kilpailukyky ja vetovoima opiskelija- ja osaajarekrytoinnissa
- alueella tehtävän tutkimuksen ja t&k-toiminnan pysyvän ja riittävän rahoituksen sekä jatkuvuuden varmistaminen
- EU:n rakennerahastovarojen voimakas lasku vuodesta 2012 alkaen
- korkea-asteen koulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden vahvistaminen
- emo- ja sidosyliopistojen vahvempi sitoutuminen toiminnallisesti ja taloudellisesti yliopistokeskukseen
- rooli kansallisiin koulutuksellisiin haasteisiin vastaamisessa

Paikallisen päätösvalan säilyminen Kainuussa, joka mahdollistaa

- alueen elinkeinoklustereita palvelevat yhteiset kehityskärkien valinnat
- riittävän nopean muutoksiin reagoinnin
- korkeakoulujen duaalimalliin perustuvan, toimivan yhteistyön ulottamisen mahdollisimman laajalle

Haasteena Kainuussa on ylläpitää riittävän laaja ja monipuolinen sekä laadultaan kilpailukykyinen korkeakouluopetusta ja tutkimusta tarjoava kokonaisuus, joka vastaa maakunnan elinkeinoelämän ja hyvinvoinnin kehittämistarpeisiin ja suuntaa toimintaansa maakuntasuunnitelman painopisteistä.

Visio

Kajaanin yliopistokeskus yhteistyöyliopistoinen ja Kajaanin ammattikorkeakoulu muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden. Kainuun korkea-asteen koulutus tukee maakunnan avainklustereita. Koulutuksen tarjonta järjestetään vahvistamalla yhteistyötä Kainuun maakunnan ja Oulun sekä muiden yliopistojen ja Kajaanin ammattikorkeakoulun kesken sekä hyödyntämällä tietoverkkojen mahdollisuudet.

Tavoite

- Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskus ja Kajaanin ammattikorkeakoulu muodostavat Kajaanin korkeakoulukonsortion
- Kainuussa on pysyvät ja maakunnan osaamiskärkien koulutustarpeita palvelevat, alueellisesti vaikuttavat korkeakoulutusrakenteet
- Korkea-asteen aloituspaikkoja on vähintään 60%:lle ikäluokasta. Turvataan aloituspaikkojen määrä tarvetta vastaavasti ennakkoinnin tulosten perusteella myös oppisopimuskoulutus huomioiden
- Tutkijakoulutuksen läpikäyneitä vuonna 2013 Kainuussa on 160 henkilöä.
- Kajaanin yliopistokeskuksen ja Kajaanin ammattikorkeakoulun ICT-alan koulutus-, tutkimus- ja t&k-toiminta on koottu yhteistyössä sektoritutkimuslaitosten kanssa volyymiltaan noin 100 asiantuntijan suuruiseksi vetovoimaiseksi kesukseksi. ICT:ssä ammattikorkea-koulussa ajoneuvotietojärjestelmät sekä peli- ja simulaatiokehitys ovat osaamisen kärkiä. Yliopistossa kärkialoina on mittaustekniikka ja ajoneuvotietojärjestelmät
- Korkeakoulutasoiset matkailualan ja hyvinvointialan koulutus-, tutkimus- ja t&k-toiminnot on koottu keskustoimintamallilla vaikuttavimmiksi kokonaisuuksiksi
- Aktiviteettimatkat eli matkailun, kulttuurin ja liikunnan yhdistäminen luontoon ja tapahtumiin sekä terveyden edistämiseen on selkeänä painoalana, joka tukee aluestrategian tavoitteita
- Kansainvälistymisen, yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen, erityisesti kansainvälisen ja sähköisen liiketoimintaosaamisen, kehittäminen on huomioitu kaikilla painopistealoilla
- Korkeakoulutasoiset aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut ovat yhdistyneet yhden luukun periaatteella ja niiden alueellinen vaikuttavuus ja tehokkuus on parantunut
- Kainuussa on mahdollisuus saada tohtorikoulutusta yliopistokeskuksessa edustettuina olevilla aloilla sekä monitieteisen alueellisen jatkokoulutusohjelman kautta
- Kansallisen ja kansainvälisen t&k-rahoituksen määrä kasvaa suhteessa aluekehitysohjelmien kautta tulevaa t&k-rahoitukseen

Toimenpiteet

Keskeistä on vastata haasteisiin lisäämällä korkeakoulujen koulutus-, tutkimus- ja kehitysyhteistyötä ja sitä kautta parantaa niiden kilpailukykyä ja vaikuttavuutta. Alueen kehittämisrahoituksella ja kuntarahoituksella valtaosin toimivat osaamisrakenteet tulee toisaalta saada pysyvän rahoituksen piiriin, ja toisaalta on parannettava niiden kykyä hyödyntää kilpailtua tutkimusrahoitusta.

Korkeakoulutuksen yhteiset toimenpiteet

Kajaanin korkeakoulukonsortion toteuttaminen, johon liittyy toteutetaan

- ICT-alan yhteisen mittaus- ja tietojärjestelmien osaamis- ja innovaatiokeskuksen (CEMIS) luominen ja kehittäminen
- matkailu- ja hyvinvointialan sekä muiden mahdollisten yhteisten osaamisalojen osaamis- ja innovaatiokeskusten valmistelu ja käynnistäminen
- liiketoimintaosaamisen tutkimuksen ja opetuksen kehittäminen
- organisaatioiden teknologiaosaamisen johtamisen valmentamista palvelevan toiminnan vahvistaminen

Kajaanin ammattikorkeakoulu

- lisää nuorten koulutuksen ja aikuiskoulutuspaikkojen joustavuutta työelämän muuttuviin tarpeisiin
- aloittaa ylempiin ammattikorkeakoulututkintoihin johtavan koulutuksen kaikille koulutusaloille
- huolehtii yrityksiä palvelevien laboratorioiden ajantasaisuudesta ja kehittää niiden toimintaa ja resursseja
- lisää toiminnallista koulutus- ja tutkimusyhteistyötä lähiseutujen ammattikorkeakoulujen kanssa mm. koulutuksen alueellisessa viennissä ja tuonnissa
- vahvistaa t&k-toimintaansa painoaloillaan erityisesti rajapintainnovaatioiden osalta: ATJ, peli- ja simulaatio-osaaminen sekä matkailu-, liikunta- ja hyvinvointi. T&k-toiminnassa huomioidaan kansainvälisyys ja liiketoimintaosaaminen läpäisyperiaatteella
- käynnistää opiskelijoiden hyvinvointia edistävää toimintaa, johon osallistuvat Kajaanin korkeakouluyksiköt sekä niiden opiskelijakunnat, Kajaanin kaupunki ja Kainuun Opiskelija-asunnot Oy
- vahvistaa kansainvälistymistään sekä kykyään hyödyntää tieto- ja viestintäteknologiaa toiminnassaan voidakseen toimia tehokkaasti ja laadukkaasti laajalla toiminta-alueellaan
- ammattikorkeakoulu toteuttaa etäopetuksena kunkin kunnan vahvaan osaamiseen liittyvää korkeakoulutusta

Kajaanin yliopistokeskus

- Kajaanin korkeakoulukonsortion mittaus- ja tietojärjestelmien osaamis- ja innovaatiokeskus (CEMIS), jossa yliopistokeskus
  - o suuntaa tietojenkäsittelytieteiden FM -koulutusta ajoneuvotietojärjestelmiin ja organisaatiokehittämisen osaamisaloihin sekä vakiinnuttaa prosessien ja käytettävyyden tutkimustoiminnan ja tutkimusympäristön yhteistyössä ammattikorkeakoulun kanssa
  - o syventää yksiköiden kautta integraatiota ulkomaisiin yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin sekä kansainväliseen yrityskenttään
  - o keskittää tilaratkaisujaan tulevaisuudessa selvittämällä mm. Biotekniikan laboratorion sijoittumista muiden toimijoiden yhteyteen Sotkamossa/Kajaanissa.
  - o järjestää Kainuun kärkialojen osaamista vahvistavia maisteriohjelmia yhteistyössä ammattikorkeakoulun kanssa
- vahvistaa ja kehittää opettajankoulutuksen profilaatiota aloituspaikkamäärää lisäämällä
- hankkeistaa työelämälähtöisen tohtorikoulutuksen
- kehittää avointa yliopisto-opetusta yhtenäisenä toimintona osana innovaatiojärjestelmää
- tukee Jyväskylän yliopiston Vuokatin liikuntateknologian maisterikoulutuksen vakinaistamista

VAPAA SIVISTYSTYÖ JA TAITEEN PERUSOPETUS

Nykytila

Kainuussa toimii yhdeksän kansalaisopistoa, kansanopisto Paltamossa, liikunnan koulutuskeskus Sotkamossa ja kesäyliopisto Kajaanissa. Kainuun kansalaisopistoista kahdeksan on kunnallista ja yksi on yksityinen. Opistot tarjoavat avoimen kansalaisopistotoiminnan lisäksi jatko- ja täydennyskoulutusmahdollisuuksia sekä tutkintoihin tähtäävää koulutusta. Kansalaisopistojen järjestämät opetuspalvelut ovat: 1) avoin kansalaisopisto-opetus, 2) kurssitoiminta, 3) taiteen perusopetus, 4) avoin yliopisto-opetus, 5) koulutus-, kehittämis- ja yhteistyöhankkeet, 6) maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus ja 7) yleiset kielitutkinnot. Avoimen kansalaisopisto-opetuksen valtionosuustunnit vuonna 2008 Kainuun kansalaisopistoissa olivat noin 56000 tuntia. Kansalaisopistot tuottavat myös kuntien kulttuuripalveluja.

Haasteet ja kriittiset tekijät

- Vapaan sivistystyön aseman määrittäminen oppilaitoskentässä: valtakunnallisen vapaan sivistystyön kehittämissuunnitelman 2009–2012 ja vapaan sivistystyön lainsäädännön uudistuksen vaatimusten huomioon ottaminen
- Hallinnollisena ja rakenteellisenä haasteena on alueellisen ja eri oppilaitosten välisen yhteistyön tehostaminen

Visio

Kansalaisopistopalvelut säilyvät kuntien järjestämänä peruspalveluna kuntalaisten syrjäytymistä ja eriarvoisuutta vastaan.

Tavoite

Opistojen toiminta palvelee maakuntasuunnitelman mukaista väestön sivistystehtävää. Tarkoituksenmukaisen yhteistyön ja profiloitumisen kautta kansalaisopistojen välille syntyy työnjako, jossa vältetään samalla alueella toimivien kansalaisopistojen päällekkäinen koulutustarjonta. Vapaa sivistystyö on merkittävä elinikäisen oppimisen mahdollistajana ja syrjäytymisen ehkäisijä.

Toimenpiteet

- vapaan sivistystyön rakenteellisen kehittäminen
- tarkistetaan aikuiskoulutuksen alueelliset strategiat ja toimenpideohjelmat
- yhteistyö sijaintikuntien perusopetuksen kanssa (mm. yhteisten opettajien käytön tehostaminen)
- laadukkaat koulutuspalvelut turvataan koko maakunnassa ottamalla huomioon taloudellisuus ja opiskelijoiden tarpeet. (yhteinen laatu järjestelmä)
- maahanmuuttajakoulutuksen ja työvoimapoliittisen koulutuksen tehostamis- ja uudistamispyrkimykset

TL2 Elinkeinot, yrittäjyys ja työllisyys

Yritystoiminnan edistäminen ja innovaatioiden kaupallistaminen

Nykytila

Kainuussa on 1,2 % Suomen yrityksistä ja 27 asukasta/yritys (maassa keskimäärin 21). Alle 10 hengen yritysten osuus on Kainuussa 93,3 % (maassa keskimäärin 93,2 %). Liikevaihto /henkilöstö on Kainuussa keskimäärin 197 tuhatta euroa (maassa keskimäärin 255).

Yritysten nettolisäys oli Kainuussa 1/2005 – 6/2007 7,1 %, (maassa keskimäärin 10,1 %). Yrityskannan vaihtuvuus oli samalla ajanjaksolla 39,5 % (maassa keskimäärin 45,7 %). Valtakunnallisesti eniten vaihtuvuutta tapahtuu majoitus- ja ravitsemustoimialalla, rahoitustoimialalla, sosiaali- ja terveyspalveluissa, kaupan alalla, rakentamisessa sekä kiinteistö- ja liike-elämän palveluissa.

Kainuulaisista yrityksistä yli puolet pitää maakunnallisia ja paikallisia markkinoita keskeisenä markkina-alueenaan. Vientiryhtiä on suhteellisesti vähemmän kuin koko maassa. Kainuussa on lähes yhtä paljon voimakkaasti kasvamaan pyrkiviä pk-yrityksiä kuin koko maassa. Yrityksen kehittämisen osa-alueista aiotaan lähivuosina panostaa rahallisesti eniten markkinointiin ja myyntiin, mutta jopa noin joka neljäs pk-yritys ei aio lisätä rahallista panostusta lähivuosina.

Kainuu on sijainniltaan ja saavutettavuudeltaan haasteellinen paikka yrityksille. Ongelmia on usein myös sopivan työvoiman saatavuudessa ja koulutustarjonnassa.

Aikaisemmin taantuma on tullut Kainuuseen hieman Etelä-Suomea myöhemmin, ja sen vaikutukset ovat kestäneet Kainuussa muuta maata pidempään. Globalisaation myötä tämä ”reagointiaika” on lyhentynyt. Taantumien kanssa samanaikaisesti tapahtuva rakennemuutos tuo erityisiä haasteita paljolti paikalliseen kysyntään perustuvaan talouteen.

Tavoite

Maakuntaohjelman tavoitteena on maan keskimääräistä nopeampi taloudellinen kasvu. Siihen arvioidaan päästävän erityisesti niiden kasvavien yritysten kilpailukykyä parantamalla, jotka saavat liikevaihtonsa pääosin maakunnan ulkopuolelta. Toimialoista painopisteeksi on valittu ICT ja elektroniikka, matkailu ja luonnonvarat.

Ohjelman tavoitteeseen pääsemiseksi

- tuetaan erityisesti jo olemassa olevien pk-yritysten kasvua ja kansainvälistymistä kasvavien ja murrosvaiheessa olevien yritysten toimintaedellytyksiä parantamalla
- kehitetään innovaatioympäristöä
- kehitetään yritysverkostoa alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti
- lisätään uuden yritystoiminnan perustamisaktiiviteettia ja tukitoimia.

Tavoitteeksi asetetaan vuosille 2009–2014 vuosittainen vähintään 100 yrityksen nettolisäys. Muita mittareita ovat liikevaihdon kehitys (kasvu%), viennin kehitys (kasvu%), kehittämispanosten kehitys (kasvu%) ja uudet työpaikat.

Toimenpiteet

Muuta maata alhaisempi yritystiheys, yritysten toimiminen pitkälti paikallisilla/alueellisilla markkinoilla sekä muuta maata alhaisempi kehittämishalukkuus vaativat voimakkaita toimenpiteitä ja resurssien suuntaamista.

Toimenpiteet painottuvat vahvasti pk-yritystoiminnan edistämiseen. Lähtökohtana on yritysten kasvumahdollisuuksien turvaaminen ja kansainvälisen kilpailukyvyn parantaminen. Kasvat

yrietykset luovat jatkossakin huomattavan osan uusista työpaikoista ja edistävät talouden rakennemuutosta. Tämän vuoksi innovatiivisen, kansainvälistyvän yritystoiminnan sekä kasvua ja rakennemuutoksesta johtuvaa uusiutumista tukevan toimintaympäristön aikaansaaminen on koko talouden ja hyvinvoinnin kannalta keskeistä.

Yritystoiminnan vahvistamiseksi myös pidemmällä aikavälillä edistetään eri toimenpitein yritysperuskantaa.

Tärkeimpiä toimenpiteitä ovat:

- Ennakoinnin kehittäminen. Tavoitteeseen pääsemiseksi avainasemassa on sekä yritysten että toimijoiden osalta toimintaympäristöstä johtuvan muutoksen tunnistaminen ja hallinta. Tätä kehitetään mm. maakunnallista ennakoimista kehittämällä
- Seudullisten yrityspalveluiden toimintamallia kehitetään Kainuun tavoitteiden ja linjausten mukaisesti Yritys-Suomi palvelujärjestelmää hyödyntäen.
- Tuetaan yritysten t&k-toimintaa, verkostoitumista, kansainvälistymistä, innovaatioiden kaupallistamista, sähköistä liiketoimintaa sekä investointeja
- Kannustetaan yrityksiä hakemaan tarvittava osaaminen parhaasta mahdollisesta kansallisesta tai kansainvälisestä verkostosta
- Vahvistetaan yrityspalveluita, joilla tuotetaan alkavan yrittäjän kokonaisvaltainen ja pitkäjänteinen tuki
- Edistetään yrittäjäsukupolvenvaihdoksia
- Kansainvälistymisstrategian päivittäminen
- Kehitetään innovaatiotoiminnan muotoja ja luodaan paremmat edellytykset paikallisten innovaatioympäristöjen syntymiselle. Innovaatioiden kaupallistamisessa ovat avainasemassa teknologiayritykset, tutkimuslaitokset, korkeakoulut ja polis-verkosto

Kevään 2008 valtakunnallisen innovaatiostrategioiden synkronointiprosessin tuloksena alueellisen innovaatiojärjestelmän Kainuulle ominaisia toimintatapoja tunnistettiin seuraavasti:

- Intotalo on lähinnä korkeakouluopiskelijoille suunnattu valmennus- ja koulutusprojekti
- Measurepoliksen toiminnan ympäristömittauspäivien täsmäkonsepti
- Adviser boardin hyvinvointi- ja liikuntateeman ympärille epämuodollisia tilaisuuksia Vuokatin Snowpoliksessa. Tavoitteena on yritysten, tutkimuslaitosten ja rahoittajien yhteistyö
- Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä käytössä ovat suppean rajauksen aiesopimusvaltakirjat (esim. ATJ-toiminta, jossa yritykset suuntaavat julkista rahoitusta eräänlaisina ”minishokkeina”)
- Snowpolis on yksi European Network of Living Labs -konseptin piloteista Suomessa. Living Lab mahdollistaa käyttäjien mukaan ottamisen innovaatioprosessiin
- Hallintomallikokeilu mahdollistaa uusien toimintamallien pilotoinnin ja testialustan asiakkaille ja yrityksille

Toimialojen kehittäminen

Yhteiset haasteet

Päämääränä on saada Kainuun kansantuote merkittävästi kasvamaan lisäämällä kasvuhaluisten yritysten tuote- ja palveluvientiä maakunnan ulkopuolelle kannattavasti. Muut myöhemmin tekstissä esitettävät tavoitteet ovat alisteisia tälle päämäärälle. Päästrategiana on osaamisperusteisen ja kannattavan yritystoiminnan kasvu. Asiakaslähtöinen ja omat resurssit tiedostava toimintatapa on varmin tapa menestyä.

Kaikille aloille yhteiset kehittämistarpeet ovat:

- liiketoimintaosaaminen
- markkinointi- ja myyntiosaaminen
- kansainvälistyminen
- tuotteistaminen ja kaupallistaminen
- verkostot, konsortiot ja niiden johtaminen
- osaavan henkilöstön saannin turvaaminen
- uudet teknologiat
- tutkimus ja kehittäminen
- EU-rahoitus ja sen hyödyntäminen
- viestintä, positiiviset signaalit
- riskienhallinta
- yrittäjäpolven vaihdokset

Jäljempänä käsiteltävien elinkeinojen kehittämisen kärkialojen lisäksi ohjelman valmistelussa on huomioitu palveluala merkittävästi kasvavana työllistäjänä ja metalliala läheisenä osana ICT ja elektroniikka-aloja.

Palveluala

Yleisen elinkeinoelämän rakennemuutoksen ansiosta jatkossakin merkittävin osa uusista työpaikoista syntyy palvelualalle. Tavoitteena on kannattavuuden, liikevaihdon ja työpaikkamäärän kehittyminen vähintään valtakunnallisen keskitason mukaisesti. Tärkein kehittämishaaste on tuottavuuden yleinen parantaminen ja myyntitoimintojen kokonaisvaltainen kehittäminen.

Oppilaitoksissa tulee kouluttaa osaavia, oikean asenteen omaavia työntekijöitä ja järjestää tarvittavaa aikuiskoulutusta eli itse koulutuksen kehittämiseenkin on panostettava. Uusien asiakasryhmien hankkiminen Kainuun ja Suomenkin ulkopuolelta on tärkeää.

Yritysten verkottumista tulee tukea kunkin yrityksen omista tarpeista lähtien. Uudistumiskykyä on alalla kokonaisuutena syytä kehittää. Tässä auttaa uusien liikeideoiden kokeilujen jatkuva tukeminen. Uudistumiskyvyn perustana on oltava nykyisen ja potentiaalisen asiakaskunnan tarpeiden tarkka kuunteleminen ja toimintojen muuttaminen tämän tiedon pohjalta. Kasvavien ja kansainvälistyvien yritysten saattaminen yhteen yksityisten pääomasijoittajien kanssa on yksi tapa tukea kasvua. Odotettavissa oleva laaja yrittäjäpolven vaihdos tarjoaa myös nuorille yrittäjäkandidaateille mahdollisuuksia luontevaan yritystoimintaan sisälle pääsemiseen. Starttirahan nykyinen myöntämiskäytäntö on hyvä keino madaltaa kynnystä lähteä yrittäjäksi.

Toimenpiteet

- Työvoiman laatua, määrää ja osaamista tulee parantaa
- Yritysten liiketoiminnallista, myynnillistä ja taloushallinnon osaamista tulee edistää
- Yritysten myynnillisiä ja markkinoinnillisia ponnisteluja tulee vauhdittaa

Toimenpiteet pohjautuvat syksyllä 2009 valmistuvaan palvelualan yrityskyselyyn.

Kärkialat

Maakuntaohjelman elinkeinojen kehittämisen kärkialoiksi on valittu Kainuun luontaisiin vahvuuksiin ja osaamiseen perustuen kolme alaa: 1) ICT ja elektroniikka, 2) matkailu ja 3) luonnonvarat.

Kärkiala 1: ICT ja ELEKTRONIIKKA

Elektroniikka- ja sähköteollisuus koostuu tietoliikennelaitteiden, sähkökoneiden ja instrumenttien valmistuksesta. Toimialalle on tunnusomaista erikoistuminen ja innovatiivisuus, nopea teknologioiden soveltaminen, erilaisten osaamisten yhdisteleminen suurissa järjestelmissä ja lisäarvopalveluissa, ammattituotteet sekä vaativa asiakaskohtainen piensarjavalmistus. Elektroniikka- ja sähköteollisuus panostaa teollisuuden aloista eniten tutkimus- ja kehitystyöhön, useilla osa-alueilla yli 10 prosenttia yritysten liikevaihdosta.

Tietoliikenne on liikevaihdoltaan selvästi suurin sähkö- ja elektroniikkateollisuuden alue Suomessa. Vahvoja suomalaisia kasvualueita ovat automaatio- ja hitsauslaitteet, lääketieteen elektroniikka, pääte- ja verkkolaitteet, anturit ja tunnistinjärjestelmät, ilmailulaitteet, sähkö- ja moottorikäytöt, säähavaintolaitteet ja -järjestelmät, kulkuneuvot ja nostolaitteet sekä energia- ja ympäristötekniikan ohjaus- ja elektroniikkalaitteet.

Tietotekniikka on strateginen ala. Sen tuottamien tuotteiden ja palveluiden avulla voidaan parantaa tuottavuutta ja tuloksellisuutta sekä tuotteiden ja palveluiden laatua. Yhteiskunnassa on meneillään useita muutoksia, muun muassa väestön ikääntyminen, joista voidaan selvittää hyödyntämällä tieto-tekniikkaa.

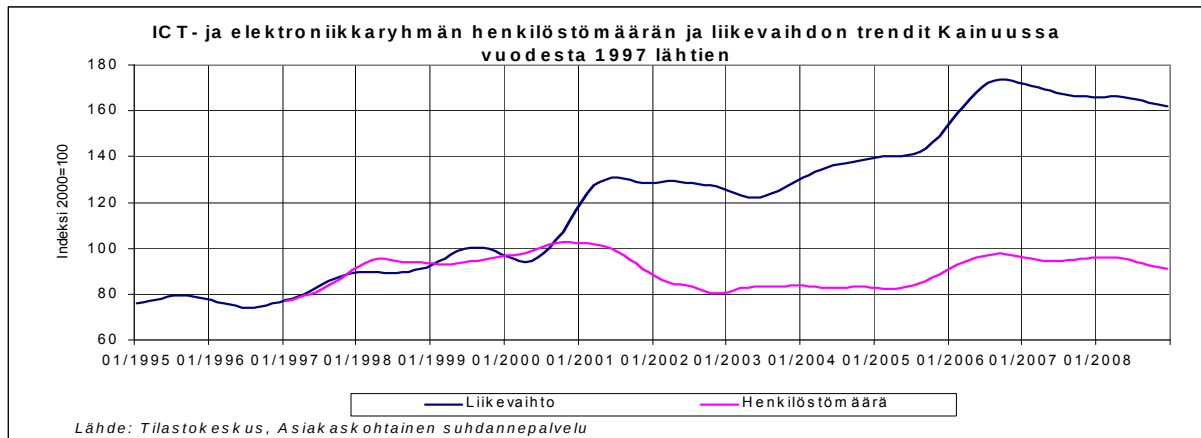
Tietotekniikka-alan yritykset tekevät ohjelmistoja, tarjoavat tietotekniikan käyttämiseen liittyviä palveluja ja konsultointia, tietokantapalveluita sekä sisällön tuotantoa. Nyky-yhteiskunnassa tietotekniikkaa on kaikkialla. Tuotantoprosessit ovat tietotekniikkaohjattuja. Yhä useammat palvelut tuotetaan digitaalisesti tietoverkkojen kautta. Digitalisoituminen ja järjestelmien yhdentyminen jatkuvat.

Nykytila

ICT ja elektroniikka muodostaa Kainuun avainklusterin, jonka liiketoimintapotentiaalin odotetaan kasvavan. Viime vuosina alan kehitys Kainuussa on ollut suotuisaa. Toimialoilla on Kainuussa noin 120 yritystä (yritys- ja toimipaikkarekisteri 2007). Henkilöstöä on noin 1300 ja yritysten liikevaihto runsaat 200 milj.€.

ICT- ja elektroniikka-alan yritysten kilpailukyky ja kasvu perustuu uusien innovaatioiden nopeaan tuotteistamiseen ja kaupallistamiseen. Alan yritykset toimivat jo nyt pitkälle verkostoituneessa toimintaympäristössä. Pienten toimijoiden verkottumista tulee tukea entistä voimakkaammin. Koko toimiala pärjää vain osaamiseen panostamisella. Alan oppilaitosten, tutkimusyksiköiden ja yritysten välinen yhteistyö on hyvällä tasolla.

Kainuun ICT- ja elektroniikka-alan henkilöstömäärän ja liikevaihdon kehitys kaudella 1997-2008 näkyy seuraavasta kuviosta. Liikevaihdon kehitys on ollut vaihtelevaa, mutta pääosin myönteistä. Varsinkin vuodet 2004-2006 olivat liikevaihdon kasvun aikaa. Henkilöstömäärä ICT- ja elektroniikka-alalla on pysynyt tarkastelukaudella suunnilleen samalla tasolla. Tällä hetkellä viimeisimmät käytettävissä olevat tiedot ovat vuoden 2008 lopulta. Talouden taantuman syvyyttä ja vaikutuksia ei voida vielä virallisten tilastojen perusteella täysin arvioida.

Mittaustekniikka on ICT- ja elektroniikka-alan strateginen osaamiskärki. Mittaustekniikassa Kainuussa on kansainvälisen tason yritys- ja tutkimustoimintaa. Liiketoimintaa tukevaa mittaustekniikan tutkimusta, koulutusta ja verkostoitumista on kehitetty pitkäjänteisesti 1990-luvulta alkaen. Vuodesta 2003 alkaen kehitystyötä on tehty Measurepolis-mittaustekniikan osaamiskeskus-konseptin alla. Measurepolis Kajaani kuuluu osaamiskeskuksena valtakunnalliseen metsäteollisuuden osaamisklusteriin ja toimijana lisäksi ympäristötekniikan osaamisklusteriin.

Measurepolis-ohjelman toimijoita ovat Measurepolis Development Oy, Oulun yliopiston mittalaitelaboratorio, biotekniikan laboratorio ja CWC (Centre for Wireless Communications), Kajaanin ammattikorkeakoulu, VTT, Jyväskylän yliopisto ja Mittatekniikan keskus. Ohjelman budjetti vuodelle 2009 on 1,4 milj.€. Measurepolis-ohjelman piirissä toimivia yrityksiä ovat mm. Metso Automation, Exens Development, Raute, Kajaanin prosessimittaukset, Protac Engineering, Tieto-Oskari ja Senfit.

Measurepolis on Kainuussa toimivien mittaustekniikan tutkimus- ja koulutuslaitosten, kehitysyhtiöiden ja yritysten muodostama konsortio, mittaustekniikan osaamiskeskus. Measurepoliksen tehtävänä on vahvistaa mittaustekniikan alan kilpailukykyä uudistamalla, verkottamalla ja kansainvälistämällä alan tutkimus-, kehitys- ja yritystoimintaa Kainuussa ja laajemminkin Suomessa. Measurepoliksen visiona on muodostaa vuoteen 2013 mennessä kansainvälisesti toimiva mittaustekniikan osaamiskeskus joka kokoaa kansallisesti merkittävimmät mittaustekniikan alan yritykset, tutkimuslaitokset, kehitysyhtiöt ja alan parhaimmat osaajat yhteen luodakseen mittaustekniikasta kannattavaa liiketoimintaa.

Measurepolis tukee mittaustekniikan alan yritystoiminnan kehittymistä Kainuussa ja laajemminkin Suomessa kehittämällä yritysten toimintaympäristöä ja yritysten tarvitsemia tutkimus- ja kehityspalveluita, kehittämällä yritysten ja tutkimuslaitosten kanssa uutta mittaustekniikkaa, synnyttämällä uutta teknologialähtöistä yritystoimintaa, rakentamalla yritysten välistä yhteistyötä erityisesti kansallisella ja kansainvälisellä tasolla sekä verkottamalla pk-yrityksiä globaalisti johtavien yrityksiin ja laajoihin kansallisiin ja kansainvälisiin hankkeisiin.

Ajoneuvotietojärjestelmät ja ajoneuvojen testaustoiminta on kehittämisen kärkiala. Kajaanissa on merkittävä yrityskokonaisuus, jonka osaamisen kärki on ajoneuvojen tietojärjestelmissä. Ajoneuvotietojärjestelmät ovat kansallinen ja kansainvälinen yritystoiminnan kasvuala. Kajaanin seudun koulutus- ja tutkimusorganisaatioissa on osaamisaloja, jotka tukevat alan liiketoiminnan kehitystä.

ATJ -kehittämishojelman toimijoita ovat Measurepolis Development Oy, Kajaanin ammattikorkeakoulu, VTT, Oulun yliopiston tietojenkäsittelytieteiden laitoksen Kajaanin yksikkö (TOL), CWC sekä yritysyritys-yhteistyökumppaneina alan yritykset Ponsse, Elektrobit, Epec, Sunit ja Ebsolut.

Hyvinvointialaan, liikuntaan ja talven toimintoihin keskittyy Snowpolis Vuokatti, joka on puhtaan luonnon ja monipuolisten harrastusmahdollisuuksien keskellä toimiva teknologiapuisto.

Snowpolikseen on sijoittunut Jyväskylän yliopiston liikuntateknologian yksikkö, Oulun yliopiston mittalaitelaboratorion liikunnan mittaamisen linja, Oulun yliopiston CWC (Centre for Wireless Communications), Kainuun ammattiopiston matkailukoulutusohjelma ja Intotalo sekä alan yrityksiä.

Teknologiaeteollisuus: Tilanne ja näkymät 1-2/2009:

Investointibuumin aikana yritysten tuotantokapasiteettia laajennettiin merkittävästi maailmanlaajuisesti. Investointi- ja kulutustavaroiden kysynnän vähentyessä nyt samanaikaisesti kaikkialla seurauksena on merkittävä tuotannon ylikapasiteetti sekä tuotevarastojen kasvaminen. Ylikapasiteetti ja yhtäaikainen finanssijärjestelmän kriisi johtavat tuntuvaan yritysinvestointien supistumiseen kaikkialla. Vastaavaa investointien korjausliikettä alaspäin ei ole tapahtunut moniin vuosiin. Teknologiaeteollisuuden tuotteiden ja palvelujen kysynnälle korjausliike on kova paikka. Tilausten niukkuus ja alenevat hinnat mittaavat todenteolla alan yritysten kilpailukyvyn Suomessa. Teknologiaeteollisuuden liikevaihto Suomessa voi supistua merkittävästi alkaneen taantuman aikana.

Teknologiaeteollisuusyritysten tilauskannan arvo oli maaliskuun 2009 lopussa 18 prosenttia pienempi kuin vuosi sitten samaan aikaan ja 10 prosenttia pienempi kuin vuoden 2008 lopussa. Markkinatilanne ja uusien tilausten saaminen on jatkunut vaikeana. Viime kuukausien tilauskehityksen sekä markkinatilanteen nopean muutoksen seurauksena teknologiaeteollisuuden yritysten liikevaihto supistuu merkittävästi tänä vuonna.

Elektroniikka- ja sähköteollisuudessa tilaukset ovat vähentyneet tuntuvasti. Tilauskehityksen yritysten liikevaihdon arvioidaan olevan lähikuukausina merkittävästi pienempi kuin viime vuonna samaan aikaan.

Tietotekniikka-alan tilauskannan arvo oli maaliskuun lopussa 3 prosenttia suurempi kuin edellisvuonna samaan aikaan, mutta 2 prosenttia pienempi kuin vuoden 2008 lopussa. Viime kuukausien tilauskehityksen perusteella tietotekniikka-alan yritysten liikevaihdon arvioidaan olevan lähikuukausina suunnilleen samansuuruinen kuin vuosi sitten samaan aikaan.

Tavoite

Tavoitteeksi asetetaan että Kainuun ICT ja elektroniikka-alan työpaikkojen ja liikevaihdon kehitys kaudella 2009–2013 on parempi kuin keskimäärin koko maassa (vrt. teknologiaeteollisuuden vastaavat toimialaryhmät).

Seurantaindikaattoreita ovat:

- yritysten liikevaihto
- henkilöstön määrä
- yritysten lukumäärä
- vientiyritysten lukumäärä, viennin volyymi
- kehityshankkeet ja niihin osallistuvien yritysten määrä
- kansallisesti ja kansainvälisesti kilpailtu rahoitus ja hankkeiden lukumäärä

Laadulliset tavoitteet:

- Yritysten koulutus- ja tutkimuspalvelujen saatavuuden ja kilpailukyvyn turvaaminen
- Kärkialojen kansallisen ja kansainvälisen tunnettuuden ja aseman vahvistaminen
- Toimijoiden välisen yhteistyön tiivistäminen

Toimenpiteet

Measurepolis-ohjelma on mittaustekniikan tutkimus- ja yritystoiminnan laaja ja pitkäkestoinen kehittämisohjelma. Ohjelman tavoitteena on mittaustekniikan tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan kehittämisen, alan yritysten teknologiaosaamisen vahvistamisen, uuden liiketoiminnan synnyttämisen edistämisen sekä yhteistyöverkoston kansallisen ja kansainvälisen laajentamisen

kautta synnyttää Kainuuseen kansallisesti merkittävä ja kansainvälisesti tunnettu mittaustekniikan osaamiskeskus.

Measurepolis-ohjelmassa 2009–2013 keskitytään mittausteknologian ja alan liiketoiminnan kehittämiseen valituilla uudistuvilla ja uusilla toimialoilla, joita ovat kemiallinen metsäteollisuus, mekaaninen puunjalostusteollisuus, energiateollisuus, ympäristösovellukset (esim. kaivosteollisuus) ja liikunnan sovellukset. Measurepoliksen keskeisinä strategisina tavoitteina 2009–2013 on keskittyä erityisesti mittaustekniikan alan uuden kansainvälisesti kilpailukykyisen liiketoiminnan synnyttämiseen ja kehittämiseen sekä aktiivisesti rakentaa kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä toimimalla aktiivisesti merkittävimmässä kansallisissa ja kansainvälisissä kehittämisohjelmissa ja rakentaa yhteistyötä painopistealueidensa globaalisti johtavien yritysten ja tutkimuslaitosten kanssa. Measurepolis osallistuu aktiivisesti mm. Uusiutuva metsäteollisuus osaamisklusteriohjelmaan, ympäristötekniikan osaamisklusteriohjelmaan, metsäteollisuuden strategisen huipputaustamisen keskittymän, Metsäklusteri Oy:n toimintaan, energia- ja ympäristöalan strategisen huipputaustamisen keskittymän, Cleen Oy:n toimintaan, rakentaa yhteistyötä Suomen ympäristökeskuksen kanssa reaaliaikaisten ympäristömonitorointijärjestelmien kehittämiseksi ja synnyttää ympäristömittausalan hankkeita yhteistyössä alan johtavien toimijoiden kanssa.

Ajoneuvotietojärjestelmien kehittämisohjelmalla (ATJ-kehittämisohjelma) luodaan Kajaaniin 2015 mennessä kansainvälisesti tunnettu ajoneuvotietojärjestelmien osaamiskeskus, joka tarjoaa alueen kasvaville ajoneuvotekniikka-alan yrityksille ainutlaatuisen tutkimus-, kehitys-, koulutus- ja testausympäristön sekä auttaa yrityksiä kasvattamaan ATJ-liiketoimintaa. ATJ-kehittämisohjelma on yrityslähtöinen ja yritysjohtoinen. Tällä varmistetaan, että ohjelman tuloksina syntyy yritysten toiminnassa suoraan hyödynnettävää tutkimus-, kehitys- ja koulutustoimintaa. Ohjelmalla kehitetään alaa tukevaa koulutusta, tutkimusta ja verkostoitumista sekä tuetaan ajoneuvojen testausympäristöjen kehittämistä.

Oulun yliopiston tietojenkäsittelytieteiden laitoksen (TOL) Kajaanin yksikön, Kajaanin ammattikorkeakoulun ja ammattiopiston yhteistyössä voidaan tarjota koulutusputki auton asentajasta autojen tietotekniikan tohtoriksi. TOL on mukana ATJ -kehitysohjelmassa. Näissä puitteissa on tavoitteena kehittää yksikköön noin 10 hengen ATJ -tutkimusyksikkö, jonka erityisasiantuntemusalue on ajoneuvotietotekniikan käytettävyys. ATJ -alueen lisäksi TOL:n Kajaanin yksikkö profiloituu organisaatioiden toimintaprosessien kehittäjien kouluttajaksi.

Kajaanin ammattikorkeakoulu suuntaa insinöörien tietotekniikan koulutusta ajoneuvotietojärjestelmiin (mm. opetuksen sisällön uudistamista, laboratorioinvestointeja – ”Car-Lab”). ATJ-osaaminen perustuu vahvaan sulautettujen järjestelmien ja vaativien olosuhteiden hallinnan ja testauksen olemassa oleviin valmiuksiin. Tavoitteena on päästä osaamiskeskukseksi ”Älykkäät koneet” -osaamisklusteriin.

Kainuun asemaa edelläkävijänä ympärivuotisten talviharjoitus- ja testausympäristöjen paikkana vahvistaa Kajaaniin perustettava maailman ensimmäinen **ajoneuvojen ympärivuotinen talvitestauskeskus**. Testauskeskuksen lopullisia investointi- ym. päätöksiä odotetaan tehtäväksi talvella 2009-2010. Testauskeskuksen asiakkaina ovat maailman johtavat ajoneuvojen, ajoneuvojen komponenttien ja renkaiden valmistajat. Sen käynnistyminen luo kasvumahdollisuudet maailman johtavan ajoneuvojen talvitestausosaamisen syntymisen ja keskittymisen Kainuuseen. Testauskeskus suorat ja välilliset työllistämisaikutukset ovat sekä rakentamisvaiheessa että varsinaisessa toimintavaiheessa merkittäviä.

ATJ-kehittämisohjelman avulla kainuulaiset ajoneuvoalan yritykset varmistavat pääsyn alan tutkimuksen ja kehitystoiminnan uusimpiin tietoihin ja voivat niiden avulla kehittää tuotteitaan ja palvelujaan niin, että yrityksille syntyy merkittävät kasvumahdollisuudet maailman johtaviksi alan toimijoiksi. ATJ -kehittämisohjelmalla yhdessä muiden Kainuun kärkihankkeiden kanssa luodaan Kainuuseen vetovoimainen ajoneuvoalan osaamiskeskus ja liiketoiminnalle edullinen toimintaympäristö, joka vetää tänne uusia kansallisia ja kansainvälisiä yrityksiä.

Snowpolis tarjoaa erityisesti liikuntaan, kylmään ja lumeen liittyviä tutkimus- ja kehityspalveluja sekä testausmahdollisuuksia. **Snowpolis -ohjelman** tavoitteena on luoda toimiva tutkimus-, kehitys- ja yritys ympäristö, joka on kansainvälisesti verkottunut toimiva kokonaisuus.

Kajaanin ammattikorkeakoulun tradenomikoulutuksessa tietojenkäsittelyalan kärkenä on **pelii- ja simulaatiokehitys**. Tavoitteena on tuottaa Suomen laaja-alaisinta ja korkeatasoisinta pelialan koulutusta. Yhteistyö Eurooppalaisten huippuyliopistojen kanssa mahdollistaa kehittymisen merkittäväksi kansainväliseksi pelialan oppilaitokseksi. Koulutuksen tavoitteena on kouluttaa osaajia pelialan keskeisiin osaamistarpeisiin. Erikoistumisopintojen kautta tapahtuva osaamisen syventyminen kohdentuu peliliiketoiminta/-tuottajien, peli-suunnittelijoiden, peligraafikoiden ja peliohjelmoijien ammatillisen osaamisen kehittämiseen.

IT-Pooli Group on kainuulaisten ICT-alan kärkiyritysten muodostama konsortio, johon kuuluu tällä hetkellä 22 yritystä. **IT-Poolin toiminnan kehittämisen** tavoitteena on olla vuonna 2010 arvostettu, kiinnostava ja luotettu ICT-alan osaamiskeskittymä ja yhteistyökumppani. Tehtävänä on vahvistaa mukana olevien yritysten liike-toimintamahdollisuuksia ja kilpailukykyä, myös kansainvälisesti. Tehtävänä on myös auttaa kehittämään, markkinoimaan ja myymään asiakaslähtöisiä huipputuotteita ja -palveluja sekä tarjota neuvontaa, tukea ja yhteistä edunvalvontaa.

Kehittämiskohteita ovat tuotteistus, markkinointiviestintä, myyntityö, asiakkuuksien kehittäminen, kansainvälistyminen, projektien ohjaus, ohjelmistotuotannon kehittäminen ja innovointi. Tavoitteena on myynti- ja markkinointiyhtiön konseptin rakentaminen ja testaus. IT Pooli Group kehityshankkeen jälkeen verkoston ja sen yritysten kansainvälistymistä tuetaan nykyistä voimakkaammin.

Yritysten avainhenkilöiden koulutukseen panostetaan jatkossa voimakkaammin esimerkiksi yritysten kansainvälistymiskoulutus kautta (mm. eMBA -koulutus).

Selvitetään mahdollisuudet käynnistää Kainuun kattava **Living Lab** -yhteistoiminta. Tavoitteena kaupallinen testialusta, riittävän suuret testiryhmät, yritysjoukko sekä toimintaa tukevat tutkimus- ja kehitysyksiköt.

Toteutetaan kehittämisohjelma, jossa selvitetään noin 300 kainuulaisten yrityksen **sähköisen liiketoiminnan** kehitystarpeet, tuetaan yritysten palvelujen käyttöönottoa ja koulutetaan asiantuntijoita alueelle.

METALLI

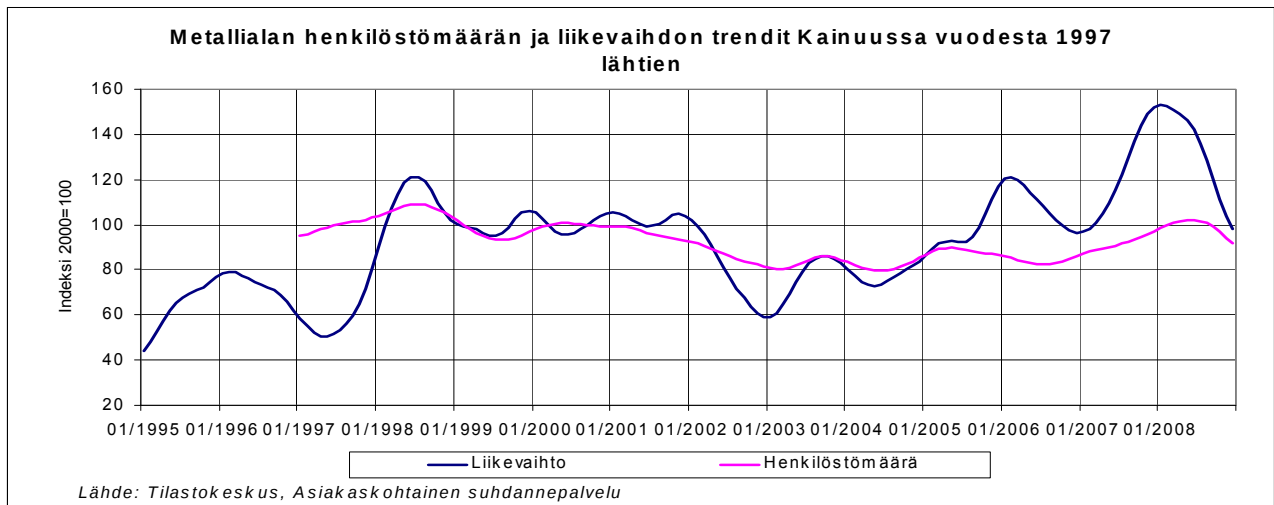
Metalliala liitetään Kainuussa ICT ja elektroniikka-alan yhteyteen. Metalliteollisuuden keskeiset ajoneuvo, kone-, laite- ja rautarakenneyritykset ovat tiivistäneet viime vuosina olennaisesti yhteistyötään. Ne ovat hakeutumassa laajempiin verkostoihin, joiden kautta hakeudutaan tuote- ja palvelutoimittajaksi suuriin kohteisiin, kuten Barentsin alueen energiainvestointeihin ja niihin liittyvään alueen infrastruktuurin rakentamiseen. Kasvava asiakasryhmä on kaivosteollisuus.

Vaativiin järjestelmätoimituksiin pystyviä konepajoja on Suomessa vähän. Varsinkin verkostoituneista toimijoista on kasvava pula. Tähän on pyritty vaikuttamaan valtakunnallisella Teknologiaateollisuuden TRIO-ohjelmalla. Kainuulaisten metallialan yritysten Metapart -verkosto on pyrkinyt osaltaan ottamaan tämän haasteen vastaan. Vuoden 2002 alusta Kainuun Etu Oy:n vetämänä aloitetun verkoston kehitystyö on kasvattanut yritysten kokoa, konekantaa on uusittu vuosien aikana miljoonilla euroilla ja kannattavuuteen on kiinnitetty erityistä huomiota. Yritysten jalostusastetta on nostettu ja verkostoyhteistyö on mahdollistanut vientitoiminnan käynnistämisen.

Transtech Oy on erittäin merkittävä kiskokaluston valmistaja ja on erikoistunut paitsi alumiinihitsaukseen, myös henkilöliikennevaunujen valmistukseen. Transtech Oy:n yli viiden hehtaarin tuotantotilat mahdollistaisivat mm. Luoteis-Venäjän tulevaisuuden rakentamishaasteisiin

vastaamiseen. Sillä on myös luonteva yhteys ajoneuvojen tietojärjestelmiin ja ajoneuvotestaukseen, varsinkin kun Kontiomäelle on valmistunut VR:n uusi testirata.

Tulevaisuuden haasteisiin kuuluu oppilaitosyhteistyön ja koulutuksen lisääminen verkostoyrityksissä. Tulevaisuuden haasteita ovat kansainvälistyminen ja jalostusasteen nostaminen.

Toiminnalliset lyhyen aikajänteen tavoitteet -2011

- teknologiateollisuuden TRIO-verkostoveturin mallintaminen koko Kainuun alueen kattavaksi
- kansainvälistymistyöryhmän perustaminen (suunnitelmat, aikataulutus)
- asiantuntijatarpeiden kartoitus
- oppilaitosyhteistyöstä sopiminen

Toiminnalliset pitkän aikajänteen tavoitteet -2015

- verkostoituminen lähialueen ulkopuolelle (uudet verkostokumppanit Norja, Ruotsi, Venäjä)
- uusien yhteistyökumppaneiden hankkiminen (Raahen seutukunta ja Pohjois-Savo)
- tuotannollisten valmiuksien kehittäminen (jatkuva prosessi, TEKES)
- Barentsin alueen hankkeisiin mukaan pääseminen (Finpro, Barents Group Oy)
- yritysten voimakas kansainvälistyminen: osaajien rekrytointi, kielitaito, kansainvälisen kaupan osaaminen, kansainvälinen ostotoiminta
- kannattavuudesta ja hallitusta kasvusta huolehtiminen sekä uuden yritystoiminnan luominen

Toimenpiteet

- alan tarvitseman työvoiman koulutuksen turvaaminen mahdollisimman laajasti Kainuussa.
- nykyistä tiiviimmän ja uusia toimintatapoja hakevan yhteistyön luominen yritysten, koulutusorganisaatioiden ja tutkimusyksiköiden kanssa.
- nykyisen taantuman aikana erityisesti työvoiman koulutukseen panostaminen.

Kärkiala 2: MATKAILU

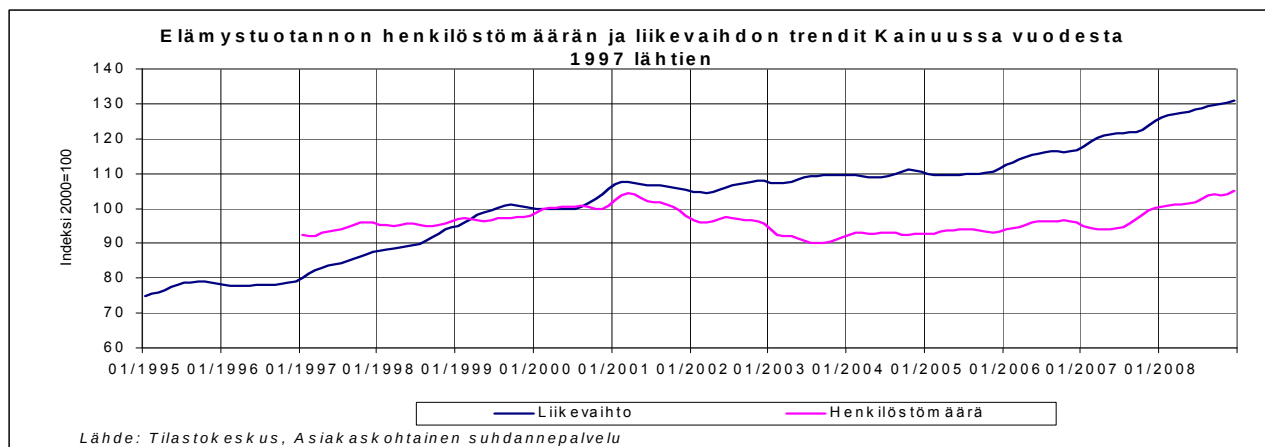
Nykytila

Kainuussa matkailu on kehittynyt hyvin viime vuosina. Kainuun matkailuelinkeinon vahvuuksia ovat hiihtokeskukset monine lomapalveluineen, liikunta-aktiviteetit ja -tapahtumat sekä kasvavasti myös kulttuuritarjonta ja -tapahtumat, jotka ovat tehneet matkailualueesta tarjonnaltaan ja kysynnältään ympärivuotisen.

Kainuun maakuntaohjelma 2006–2010:ssa asetettu rekisteröityjen yöpymisten tavoite, +30 % vuoden 2004 tilanteeseen verrattuna, saavutettiin jo vuonna 2007. Rekisteröityjä yöpymisiä oli 625 369 vuonna 2004 ja 844 008 vuonna 2007. Vuonna 2008 kasvu kiihtyi 14,2 prosentilla, niin että yöpymisiä oli jo 963 548. Yöpyjistä kotimaisia oli 855 409 ja ulkomaisia 108 139. Ulkomaisten määrä kasvoi peräti 20,8 %. Ulkomaisista yöpymisistä oli venäläisiä 68 124, saksalaisia 6 462, ranskalaisia 2 816 ja brittejä 2 506. Vuonna 2008 majoitusmyynti (32,42 milj. €) oli noin 5,1 miljoonaa euroa suurempi kuin vuotta aiemmin (27,34 milj. €). Vuodekapasiteetti kasvoi nettona noin 130 vuonna 2008. Kainuussa matkailevista oli vuonna 2008 vapaa-ajan matkalla 79,1 % ja työhön liittyvällä matkalla 20,5 %. Matkailun kehitys jatkui alkuvuonna 2009 Kainuussa hyvänä taantumasta huolimatta. Suomessa yöpymiset kääntyivät tammi-kesäkuussa laskuun –5%, Kainuussa –0,3%.

Kymmenvuotiskaudella 1998–2008 majoitusmyynti kasvoi Kainuussa 2,5-kertaiseksi. (13 M€:sta 32 M€:oon) Taustalla on yöpymisen keskihinnan nousu 20,20 eurosta 34,03 euroon, käyttöasteen nousu 40,7 %:sta 47,1 %:iin ja yöpymisten kasvu. Koska majoitusmyynnin osuus matkailun aikaansaamasta tuotosta on noin 20 %, voidaan Kainuun matkailutuloksi arvioida 162 M€ vuonna 2008.

Kainuussa yöpyvien osuus koko maan yöpyjistä on noussut 4,1 prosentista 5 prosenttiin vuosina 2004–2008 (helmikuussa 2009 jo 6,9%:iin). Kainuu oli keväällä 2009 viidenneksi suurin matkailumaakunta Suomessa yöpymisvuorokausilla mitattuna.

Vahvin ja kapasiteetiltaan eniten kasvanut matkailukeskus on Vuokatti, missä rekisteröityjä yöpymisiä oli vuoden 2008 lopussa 606 169 (+17,3 %) eli 63 % Kainuussa yöpymisistä. Vuokatti on Suomen suurin matkailukeskus rekisteröidyillä yöpymisillä mitattuna. Vuokatissa matkailutarjonta on kasvanut eniten kahden viime vuoden aikana, noin 600 rekisteröidyllä vuodepaikalla. Ukkohallan ja Paljakan keskukset ovat myös hyvässä kasvussa. Niissä oli yhteensä 139 612 yöpymistä vuonna 2008 (+40,2 % vuoden aikana). Ne ovat tällä mittarilla yhdessä yhtä suuri matkailukeskus kuin Tahkovuori.

Kainuun matkailukeskuksissa matkailuyritykset ovat järjestäytyneet ja vastaavat yhdessä oman alueensa kotimaan markkinoinnista ja matkailualueensa kehittämistä. Sotkamossa on Vuokatin matkailukeskus Oy, Kuhmon - Suomussalmen alueella Idän Taiga ry, Puolangalla Puolanka - Paljakka matkailuyhdistys ry, Hyrynsalmella Matkailuyhdistys Ukkohalla ry ja Oulujärven ympärillä

Oulujärven Jättiläiset ry. Kajaanin yritykset osallistuvat yhteismarkkinointiin Vuokatin ja Oulujärven kanssa.

Matkailun kansainvälisen markkinoinnin maakunnallisen yhteistyön kehittäminen aloitettiin hankerahoituksella Kainuun Etu Oy:n johdolla vuonna 2007 tavoitteena kaksinkertaistaa ulkomaisten yöpymisten määrä vuoden 2006 noin 75 000 yöpymisestä 150 000 yöpymiseen vuonna 2010. Hankekausi 2007–2008 asetetut tavoitteet on saavutettu. Matkailuyhdistysten ja kuntien yhteistyönä matkailualueille on laadittu kasvuun ja ympärivuotiseen tarjontaan tähtäävät ja alueita profiloivat tavoitteet ja toimenpidesuunnitelmat: Vuokatti Master Plan, Paljakan Master Plan, Kuhmon Kalevala-matkailusuunnitelma, Suomussalmen Hossan ja Kaunisniemen osayleiskaavat ja Oulujärvi-Rokua Master Plan. Ukkohallan alueella on vastaava pääyhtiön suunnitelma.

Tavoite

Kainuussa matkailu kehittyy vahvana kärkialana. Elinkeinoja kehitetään Kainuussa Suomen matkailustrategian mukaisesti matkailukeskuksissa. Maaseutumatkailu ja ohjelmalvelut ympäristöstä kytkeytyvät niihin. Matkailutoimialan menestyminen nyt ja jatkossa perustuu ympärivuotista toimintaa vahvistavaan laadukkaaseen matkailuympäristöön, luonnon ja kulttuurin tuotteistamiseen, standardoituihin laatujärjestelmiin perustuvaan toimintaan sekä yhteistyöhön, jossa matkailualueen kehittämistä ja markkinointitoimenpiteitä toteutetaan yhteisvoimin niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Saavutettavuutta pitää parantaa kaikilla liikennemuodoilla. Jokaisessa matkailukeskuksessa pidetään ajan tasalla selkeät, konkreettiset tavoitteet oman matkailualueen profiiliin ja kasvun sekä toimintaympäristön kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Liiketoimintakumppaneita ja investoijia haetaan myös ulkomailta. Kainuun matkailustrategia 2020 valmistuu vuonna 2009.

Vuokatti on tällä hetkellä Suomen suosituin ympärivuotinen matkailualue. Vuokatin strategia perustuu monipuolisiin aktiviteetteihin sekä ympärivuotisuuteen. Vuokatin matkailuyrittäjät ja Sotkamon kunta ovat yhdessä markkinoineet Vuokattia "Monipuolisin Kesät Talvet" -konseptilla. Vuokatin visio on olla Pohjois-Euroopan suosituin ja monipuolisin ympärivuotinen matkailualue. Vuokatin Master Planin tavoitteena onkin kasvattaa matkailijamäärä 800 000 matkailijaan vuoteen 2012 mennessä. Tavoitteeseen on edetty vauhdilla. Yöpymisvuorokausia oli vuoden 2008 lopussa n. 606 000 ja kasvu edellisvuodesta n. 90 000.

Majoituskapasiteetti oli vuonna 2008 noin 7000 vuodepaikkaa. Tavoitteena on vuodepaikkojen lisäys vuosittain noin tuhannella vuodepaikalla eli vuoteen 2012 mennessä 12 000 vuodepaikkaan. Majoituskapasiteetin nousu mahdollistaa kansainvälisten asiakkaiden määrän kasvattamisen. Tavoitteena on kolminkertaistaa ulkomaisten asiakkaiden määrä vuoteen 2012 mennessä noin 130 000:een.

Vuokatin palvelutarjonta kehittyy kysynnän kasvaessa. Vuoteen 2012 mennessä Vuokattiin investoidaan yli 200 miljoonan euron arvosta mm. uusia hotelleja, huoneistohotelleja sekä lomahuoneistoja. Investoinnit vahvistavat entisestään Vuokatin suosituimpia harrasteita. Vuokatissa jatketaan jo osaksi aloitettuja investointeja uusiin rinteisiin ja hisseihin, golfkenttiin sekä ulkoilureitteihin, jotka monipuolistuvat ja kehittyvät entisestään. Myös ohjelmalveluihin ja -tuotteisiin sekä ravintolapalveluihin panostetaan voimakkaasti. Verkostomainen matkailupalvelujen tuottaminen edellyttää koko tuottajaketjun yhtenäistä, standardoituihin laatujärjestelmiin pohjautuvaa laadunvarmistusta. Kasvava ulkomaisten matkailijoiden virta edellyttää kansainvälistymistaitojen kehittämistä, kulttuuriosaamista sekä monipuolista asiakaspalveluosaamista. Yhteistyö koulutusorganisaatioiden kanssa varmistaa ammattitaitoisen työvoiman saannin. Ekologisuutta ja asiakasturvallisuutta parannetaan aktiivisesti. Yhteismarkkinoinnin rooli tavoitteiden saavuttamisessa tulee olemaan merkittävä. Tavoitteisiin pääsemiseksi markkinointipanostuksia kasvatetaan vuosittain sekä uusia keinoja ja kanavia etsitään ja kehitetään kaupallisten mittareiden avulla. Vuokatin markkinoinnista ja kehityksestä vastaa Vuokatin Matkailukeskus Oy yhdessä alueen yrittäjien, kunnan ja viranomaisten kanssa.

Paljakka on Master Planin mukaan vuonna 2015 ympärivuotinen, n. 1600 vuodepaikan (n. 800 vp. v. 2007) matkailukohde, joka keskittää palvelunsa lasketteluun ja luonnossa liikkumiseen sekä paikalliseen kulttuuriin. Paljakan vahvuuksia ovat talvella lumivarmuus ja hyvät rinnekorkeudet sekä kesällä moni-ilmeinen, Kainuun oloissa paikoin hyvin rehevä luonto, johon on rakennettu hyvät kulkureitit. Matkailijoille tarjolla olevia palveluita lisätään ja monipuolistetaan. Tarvitaan uusia palvelu- ja majoitusyrittäjiä. Luonnossa liikkumisen, erityisesti retkeilyn uskotaan nousevan suosiossa lasketteluun rinnalle. Alueelle rakennetaan lisää (rinne)ravintolapaikkoja sekä tarkoituksenmukainen vesielementti liikuntakeskuksen yhteyteen. Paljakan hiihtokeskuksen pääraitin varrelle rakennetaan uusia majoitusyksiköitä, pysäköintialue maisemoidaan ja laaksosta muotoutuu selkeästi alueen keskusta. Keskuslaakso toimii myös luontoliikunnan lähtö- ja opastuspaikkana sekä kesällä mm. uinti- ja kalastuspaikkana. Kevyen liikenteen raitti tarvitaan hiihtokeskuksen ja Kotilan kaupan välille.

Pääasialliset asiakaskohderyhmät ovat perheet ja aikuiset matkailijat. Oulun alue säilyy edelleen tärkeänä matkailijoiden lähtöalueena. Kansainvälisiltä markkinoilta haetaan erityisesti venäläisiä matkailijoita. Kasvua voidaan odottaa Kainuun kansainvälistymishankkeen kautta myös muista Euroopan maista, erityisesti Britanniasta, Saksasta ja Benelux-maista.

Vuosina 2006-2008 **Ukkohallassa** on investoitu n. 8 milj. € kylpylään, ohjelmapalveluihin, loma-asuntoihin, cable wakeboard -keskukseen ja rantaympäristöön. Matkailukeskusta kehitetään Hallan Sauna Oy:n ja Hiihtokeskus Ukkohalla Oy:n sekä kunnan laatiman kehittämissuunnitelman mukaisesti ympärivuotiseksi matkailukeskukseksi, missä on kesällä monipuoliset vesi ja luontoaktiviteetit sekä tapahtumat ja talvella lumeen liittyvät aktiviteetit sekä wellness-palvelut ja tapahtumat. Tavoitteena on tuplata majoituskapasiteetti noin 1500:sta 3000:een vuoteen 2012 mennessä. Ukkohallan ydinalue rakennetaan tiiviiksi palvelukeskukseksi (hotelli, keilarata, loma-asuntoja, 400 vuodepaikkaa) edellyttäen, että kasvu-ura jatkuu kuten viime vuosina.

Loma-asuntorakentamista, reittejä ja ympäristöä kehitetään Hyrynsalmen kunnan ja muiden, myös ulkomaisten kumppaneiden kanssa ja tapahtumia lisätään.

Kajaani-Oulujärven ja Rokuan matkailualue profiloidaan tuoreessa Master Planissa suurena järvi- ja harjualueena, joka pyrkii ympärivuotiseksi teemamatkailuun (erikoisuutena geomatkailuun), hyvinvointiin ja kulttuuriin pohjautuvaksi matkailualueeksi. Alue pyrkii tunnetuksi tapahtumillaan, vesi- ja jääaktiviteeteilla, golfilla ja luontoliikunnalla, kehittyvällä veneilyllä sekä kulttuurihistoriallisesti merkittäviin henkilöihin ja paikkoihin liittyvillä käyntikohteilla. Kajaanin laaja kulttuuritarjonta, kärjessä Runoviikko, tanssitaide ja teatteri sekä muut kulttuurin palvelut ovat keskeisessä roolissa alueen tunnettuuden lisäämisessä ja vetovoiman kasvattamisessa.

Strategiana on kasvattaa ympärivuotisuutta, Kainuun kohteissa erityisesti talvitarjontaa, lisätä loma- ja vapa-ajan asumista, kehittää vesistömatkailua, parantaa sekä palvelun että ympäristöjen laatua, kehittää teemareittejä eri käyttäjäryhmille ja kulkumuodoille. Tervantie-matkailutien opastus, viitoitus käyntikohteisiin ja markkinointi on käynnissä. Saavutettavuutta pitää parantaa, erityisesti junilla ja jatkossa myös Oulujärven maisematien rakentamisella. Yhteismarkkinointia ja palvelujen tuottamista varten vahvistetaan verkostoja kussakin keskittymässä ja koko alueesta vastaavaa Oulujärven Jättiläiset ry:tä.

Alueella on vuonna 2008 noin 250 000 rekisteröityä yöpymistä, mistä puolet Kajaanissa, kolmannes Rokualla ja loput Vaalassa ja Paltamossa. Kasvutavoitteet asetetaan yrittäjäjoukolla erikseen kussakin keskittymässä.

Kuhmon kaupungin strategiassa matkailun kehittämisen perusta on kulttuurissa ja luonnossa. Matkailussa kulttuurin kärkiä ovat Kamarimusiikki ja kalevalainen kulttuuri ja luontomatkailun kärkiä eläinten katselu- ja kuvaus sekä hiihto-, koiravaljakko-, moottorikelkka- ja patikkavaellukset. Kuhmon kaupungin johdolla 2007 teetetty idealuonnos Kalevalan kankaan kehittämiseksi matkailualueena sisältää majoituskapasiteetin laajennuksia hotelliin, lomahuoneistoihin ja lomamökkeihin, golfkentän, retkeilyä ja ulkoilua parantavia rakenteita, elämysreitit, venesataman, tapahtumakentän ja ampumaradan maisemoinnin sekä alueen ilmeeseen ja imagoon liittyviä

parannuksia. Investointeja ei ole tarkemmin aikataulutettu. Kumppaneiksi haetaan myös ulkomaisia vieraan pääoman sijoittajia.

Metsähallituksen johdolla tehdään Idän Taigan alueella (Kuhmo-Suomussalmi) Matkailun Master Plan -prosessi, jossa alueen matkailuyritysten sekä maanomistajien yhteinen tahtotila matkailun kehittämiseen täsmennetään.

Suomussalmella Hossan retkeilyalueelle on tehty yleiskaava, jonka perusteella alueelle on rakennettu uusi vesihuoltoverkko, mikä on edellytyksenä loma-asuntojen lisärakentamiselle. Hossassa tarvitaan mukavuuksilla varustettuja loma-asuntoja. Metsähallitus kehittää retkeilyaluetta.

Kaunisniemeen Ämmänsaaren lähelle on tehty matkailusuunnitelma, jonka toteutuksesta Metsähallitus vastaa. Ämmänsaaren taajaman hotellin liiketoiminnan siirtyminen yksityiselle yrittäjälle näkyy jo uusien tuotteiden ja tapahtumien tarjoamisena, missä syntyy uusia palveluyrittämisen mahdollisuuksia. Idän Taigan alueen (Kuhmo-Suomussalmi) Matkailun Master Plan -prosessissa täsmennetään matkailuyritysten ja maanomistajien yhteinen tahtotila matkailun kehittämiseen.

Toimenpiteet

Kainuun vuoteen 2020 ulottuva matkailustrategia valmistuu syksyllä 2009.

Syksyllä 2007 käynnistetty **KV-markkinoinnin** kehityshanke Kainuun matkailun markkinoimiseksi Venäjällä, Keski- Euroopassa ja Englannissa jatkuu 2010 loppuun. Hankkeessa luodaan maakunnallista yhteismarkkinointikonseptia tulevaisuuteen sekä testataan Kainuun veto-voimaisuutta ja vakiinnutetaan agentuuritoimintaa valikoiduissa kohdemaissa. Tavoite on puhtaasti kaupallinen: Kainuussa rekisteröityjen ulkomaalaisten yöpymisten kaksinkertaistaminen vuoden 2010 loppuun mennessä vuoden 2006 tilanteeseen verrattuna. Matkailukeskukset ovat ilmaisseet halunsa hoitaa kansainvälistä markkinointia maakunnallisena yhteistyönä myös jatkossa.

Kiristynvä kilpailu matkailusektorilla edellyttää osaamisen vahvistamista kaikilla osa-alueilla. Kainuun koulutusorganisaatiot kouluttavat omissa tutkintorakenteissaan ennakointiin perustuen osaavaa henkilöstöä matkailuyritysten tarpeisiin **osaamista vahvistaen, palvelun laatua parantamalla ja t&k-toiminnan** kautta. Tutkimus- ja kehittämistoiminnassa panostetaan matkailun yrittäjyyden edellytysten kehittämiseen sekä liiketoimintaosaamisen ja siihen liittyen kannattavan tuotteistamisen ja tuotekehitysosaamisen (aktiviteetit, ohjelmapalvelut, kulttuuri- ja muut tapahtumat, hyvinvointi) vahvistamiseen. Tuotekehityksen tavoitteena on kulttuuri- ja tapahtuma-, luonto-, liikunta- ja hyvinvointi sekä elämys- ja kokous/palkintomatkailun kehittäminen. Tuotekehityksessä hyödynnetään innovatiivisesti maakunnan ainutlaatuisia vahvuuksia. Yritysten operatiivisen toiminnan tukemiseksi sekä yhteistyöverkkojen vahvistamiseksi kehitetään niiden palvelun laatua ottamalla käyttöön standardoituja laatujärjestelmiä. Kansainvälinen markkinointi ja jakeluteiden hallinta sekä sähköinen liiketoiminta ovat keskeisiä kehittämisalueita. Strategisen päätöksenteon tueksi vahvistetaan matkailun ennakointiosaamista ja rakenteita maakunnassa. Systemaattisesta t&k-toiminnasta ja sen kehittämisestä vastaa Kajaanin AMK yhteistyössä Kainuun Etu Oy:n kanssa.

Kainuun matkailuinvestoinneilla lisätään majoituskapasiteettia mahdollistamaan matkailun kasvun alueella. **Ulkomaisen sijoituspääoman saaminen** nopeuttaisi investointisuunnitelmien toteutumista. Kainuun Etu Oy koordinoi ulkomaisten investointien aktivoimista Kainuun maakunta - kuntayhtymän sekä yritysten ja Kainuun Etu Oy:n rahoituksella.

Kainuun saavutettavuuteen sekä kotimaasta että ulkomailta liittyviä liikenteellisiä ongelmia on ratkaistava. Edulliset lentoyhteydet suoraan Euroopasta ja nopeat junayhteydet päivällä ja mukava yöjunayhteys Helsingistä ja Pietarista tarvitaan. 5-tien ajonopeuden nosto tietä parantamalla nopeuttaa matkoja Kainuuseen.

Alueellisen **pelastustoimen** valmiuksia tulee kehittää, että se voi toimia tehokkaasti paloasemista kaukana sijaitsevilla matkailukeskuksissa.

Hyödynnetään matkailun markkinoinnissa nykyistä korostetummin Kainuun asemaa Suomen eteläisimpänä maakuntana, missä on edelleen neljä selkeästi toisistaan erottuvaa vuodenaikaa.

Kärkiala 3: LUONNONVARAT

Kainuun luontainen vahvuus ovat luonnonvarat. Metsät kasvavat nopeammin kuin koskaan aiemmin. Puun jatkojalostamiselle olisi tilausta huomattavasti nykyistä laajempaan toimintaan. Bioenergialla on suuret kasvuodotukset. Kaivannaisteollisuus on vahvistunut ja uusia avauksia odotellaan niin kaivos- kuin kivenjalostuksen puolellekin. Lähiruoka nostaa suosiotaan mm. ”alkuperättömään” ruokaan liittyvien laatuhäiriöiden ja aluetaloudellisten vaikutustensa ansiosta.

METSÄ JA METSÄTALOUS

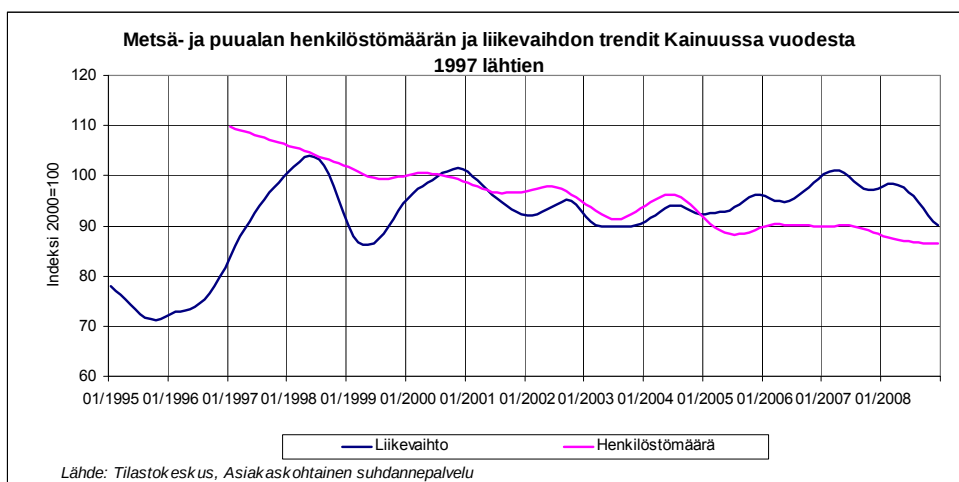
Kainuun metsäohjelma 2006–2010 päivitettiin vuoden 2008 aikana. Metsiä ja metsätaloutta koskeva osa perustuu hyvin pitkälle siinä esitettyihin uusiin arvioihin, tavoitteisiin ja toimenpiteisiin.

Nykytila

Metsän merkitys on vaihdellut aikojen kuluessa hyvin paljon; on siirrytty eräkulttuurista kaskeamisen ja tervanpolton kautta tehokkaaseen nykyaikaiseen metsien hyödyntämiseen ja vasta hiljattain lainsäädännön muutosten myötä luonnonmetsien hoitoon ja metsien monikäyttöön. Metsät ovat, eivät pelkästään vain taloudellisesti merkittäviä, vaan myös merkittäviä ihmisten henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kannalta. Elinvoimaiset ja monipuoliset metsät ovat tärkeä luonnonympäristön osa ja samalla yksi merkittävä matkailun vetovoimatekijä.

Kainuun metsät kasvavat ennätyksellistä vauhtia. Metsien uudistamisessa käytetään yleisesti maanmuokkausta. Muokkausmenetelmät ovat muuttuneet aiempaa kevyempään suuntaan. Ojitukset painottuvat kunnostusojitukseen. Metsien lannoitus lisääntyy nykytasolta. Parantunut ympäristönsuojelu, lainsäädännön kehittyminen, metsäsertifiointi, ympäristö- ja laatujärjestelmät sekä metsänhoitosuosituksien näkyvät myönteisesti käytännön ympäristövaikutuksissa. Maakunnan luonnonsuojeluverkostoon kuuluvilla vanhoilla kangasmetsillä sekä talousmetsien luontokohteilla ja valtion talousmetsien ekologisella verkostolla on keskeinen asema metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta. Kainuun metsien metsänhoidollinen tila on valtakunnallisessa vertailussa maan parhaita.

Metsäsektori käy läpi erittäin mittavaa rakennemuutosta. Kapasiteettia on suljettu ja ennusteiden mukaan teollisuuden puunkäyttö putoaa 1990-luvun alun tasolle, eli noin 50 milj. m³:iin vuodessa. Kajaanin paperitehtaan sulkeminen on kova isku Kainuun metsäsektorille ja koko elinkeino-elämälle. Metsäsektorin liikevaihdosta hävisi puolet ja teollisuuden puunkäyttö puolittui. Kainuusta hakattu kuitupuu jalostetaan maakunnan ulkopuolella, kuusikuitupuu aina Keski-Suomessa asti.

Kainuun metsiä on hakattu 2000-luvulla 3,0 milj. m³/v. Metsätalouden liikevaihto vuonna 2006 oli 209 milj. € ja vuonna 2007 poikkeuksellisten korkeiden kantohintojen johdosta 264 milj. €. ja

työllisyys 1070 htv. Teollisuuden puunkäyttö Kainuussa oli vuonna 2007 2,132 milj. m³, josta sahojen osuus oli 1,092 milj. m³. Hyvässä tuotantokunnossa olevat sahat hakevat puunkäytössään maltillista kasvua. Sahojen raaka-aine voidaan hankkia kokonaisuudessaan Kainuusta. Niiden puunkäyttö tulee jatkossa kohdistumaan yhä enemmän mäntytukiin sahaukseen.

Visio

Metsästä kasvavaa hyvinvointia -visiolla haetaan:

- kasvua nuorista metsistä, puu- ja luonnontuotealalta ja luontomatkailusta,
- kannattavuutta kustannustehokkuudesta,
- voimaa energiapuusta ja uusiutuvasta metsäosaamisesta sekä
- tasapainoista hyvinvointia yhteen sovitettavista tavoitteista

Tavoite

Metsätalouden tavoitteet perustuvat suurelta osin metsävaroista johdettuihin mahdollisuuksiin. Metsäsektorin rakennemuutos koskettaa erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomea ja johtaa puunkäytön selvään pienentymiseen. Tämä merkitsee puunkäytön voimakkaita heilahteluja erityisesti pitkien kuljetusmatkojen päässä olevilla alueilla.

Lähivuosien puunkäytön lisäämismahdollisuudet ovat bioenergian varassa. Metsähakkeen hankinnan tavoitteeksi määriteltiin nykyisessä metsäohjelmassa 350 000 m³/v. Tavoite on kaksinkertainen vuosien 2006–2007 tulokseen verrattuna. Toimialalle on syntynyt uutta liiketoimintaa ja kotimaisen energian hyödyntäminen on vahvassa myötätulessa. Yhdistetty sähkön- ja lämmöntuotanto olisi kainuulaisille yrityksille merkittävä mahdollisuus. Tätä voitaisiin tukea sähkön syöttötariffijärjestelmällä.

Kainuun metsien hakkuutavoitteeksi määritettiin metsäohjelman tarkistuksessa 2008 3,65 milj. m³/v. Hakkuutavoite voidaan nostaa 2010-luvulla 4,0 milj. m³/v tuntumaan. Liikevaihtoennuste 3,65 milj. m³:n hakkuumäärällä ja metsähakkeen hankinnan kaksinkertaistamisella vuonna 2010 on 250 milj. € ja vuonna 2013 300 milj. €. Lisääntyvät monikäytön ja luontomatkailun tavoitteet rajoittavat ennen muuta valtionmaiden hakkuita. Suurimmat puuntuotannon tehostamistarpeet ovat suometsien hoidossa ja taimikonhoidossa.

Metsätalouden haitallisia ympäristövaikutuksia vähennetään ja metsien hoidossa noudatetaan hyväksyttyjä laatukriteereitä.

Talousmetsien luonnonhoito on monimuotoisuuden kehittämisessä avainasemassa. Vapaaehtoisuuteen perustuvan pienialaisen täsmäsuojelun toteuttamismahdollisuudet paranevat, sillä Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman 2008–2016 (METSON) vaikutukset ulottuvat Kainuuseen uuden kestävän metsätalouden rahoituslain kautta. Uusien säädösten myötä luonnonarvotukea voidaan myöntää myös Kainuun yksityismetsiin.

Toimenpiteet

Metsätalouden perustehtävissä on jatkuvassa kehityksessä olevat toimintatavat, vakiintuneet palvelut ja rahoitus. Toimialaa voidaan kuitenkin alueellisesti ja hankerahoituksen kautta edistää seuraavilla teemoilla ja toimenpiteillä:

- Metsäenergian hankinnan sujuvuus edellyttää puunhankinnan logistiikan ja verkostoituneen toimintatavan kehittämistä. Myös varsinaisen ainespuun hankintaa voidaan edistää tehokkaalla yrittäjäyhteistyöllä.
- Työvoiman saatavuus on jatkossa puunhankinnan ja metsänhoidon pullonkaula. Työvoiman saatavuuteen voidaan vaikuttaa aikuis- ja oppisopimuskoulutuksella ja toimialan markkinoinnilla.
- Puuntuotannon suurimmat kehittämis- ja tehostamistarpeet ovat suometsien hoidossa. Suometsien osuus Kainuun metsien puuston kasvusta on kolmannes ja

- Kainuun yksityistieverkko rapautuu määrärahojen ja toimijoidenkin puutteessa. Kunnat purkavat hiljalleen yksityistiepalveluja ja kunnossapidon vastuu siirtyy yhä enemmän tiekunnille. Tiekuuntien toiminnan aktivoimiseen, tieisännöintipalvelujen kehittämiseen ja kunnossapidon organisointiin tarvitaan kehittämissatsauksia.
- Joka kolmas kainuulainen metsätila on yhteisomistuksessa ja muualla asuvien osuus on yli 20 %. Yhteisomistustilojen päätöksentekoa on tarpeen aktivoida hallintasopimuksin ja sukupolvenvaihdoksia edistäen. Yhteismetsien perustamista ja muita uusia omistusmuotoja tulee myös aktiivisesti markkinoida.
- Metsien eri käyttömuotojen yhteensovittaminen matkailun ja monikäytön painopistealueilla edellyttää uusia avauksia. Pilottihankkeella voidaan luoda ja testata markkinaperusteisia toimintamalleja metsien muiden kuin puuntuotantohyötyjen arvottamiseksi.

Metsätalouden kehittämishankkeiden rahoitustarve on 0,8 milj. €/v 2009–2014. Metsä- ja puutalouden teemaohjelma ohjaa ja koordinoi hankevalmistelua.

PUUTUOTETEOLLISUUS

Nykytila

Metsäteollisuuden rakennemuutos tulee nostamaan mekaanisen puunjalostuksen, tässä tapauksessa puutuoteteollisuuden, suhteellista merkitystä alueen metsissä olevien uusiutuvien luonnonvarojen käyttöön ja jalostukseen pohjautuvien liiketoimintojen merkittävään hyödyntämiseen Kainuun hyväksi. Toisaalta rakennemuutos osaltaan mahdollistaa pienen ja keskisuuren teollisuuden voimakkaan kasvamisen Kainuussa puuta jalostavan metsäteollisuuden yrityspohjan uusiutuessa hyvien raaka-aineiden lähteillä.

Vuonna 2006 Kainuun puutuotealan liikevaihto oli 148,7 miljoonaa euroa, josta viennin osuus oli 47,9 miljoonaa euroa. Toimialalla oli 114 yritystä, joissa yhteensä 806 henkilöä työssä. Sahauksen osuus liikevaihdosta oli 92,7 miljoonaa euroa, eli 2/3. Sahoilla työssä oli 252 henkilöä.

Kainuun mekaanisen puunjalostuksen vahvuutena on hyvä raaka-aineen laatu. Kainuussa on vahva sahateollisuus, joka luo hyviä kehitymis- ja kasvumahdollisuuksia puun jatkojalostajille.

Visio

Kainuun metsä- ja puutalous vuonna 2014 on kansainvälisesti kilpailukykyinen osaamiseen perustuva asiakaslähtöinen toimiala. Kainuussa on menestyvä, kannattavasti ja kestävästi toimiva metsäklusteri, jonka tuotteet ja palvelut ovat maailmalla haluttuja.

Tavoite

Jalostusasteen olennainen nostaminen ja erikoistuminen ovat välttämättömyys. Ohjelmakaudella keskitytään puun jatkojalostamiseen eri asiakassegmenttien tarpeisiin kannattavasti. Samaan aikaan tehdään pohjatyötä toimintaympäristön parantamiseksi niin, että toisen asteen jalostus eli valmiiden puutuotteiden merkittävä valmistus- ja vientitoiminta saadaan käyntiin.

Kansainvälisen liiketoiminnan osaaminen korostuu, koska kasvavat markkinat ovat ja kasvu haetaan Kainuun ulkopuolelta ja viennistä. Puutuotealan yritysten verkottumisen avulla luodaan edellytyksiä jalostusasteen nostoon ja erikoistumiseen. Kilpailuetua tuotteille haetaan panostamalla asiakaslähtöiseen, korkealuokkaiseen teolliseen muotoiluun. Logistiikan kehittäminen on tärkeää kaukana päämarkkinoista olevalle alalle, jonka kuljetuskustannukset vientimarkkinoille ovat suuret.

Puun sivutuotteiden käyttöä edistetään antamalla puutuotealan yrityksille opastusta ja neuvontaa mm. sivutuotteiden hyödyntämisessä energian tuotannossa joka tarjoaa yrityksille uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

Metsäteollisuuden kasvu Kainuussa pohjautuu mekaanisen puunjalostuksen ja metsien biomassojen hyödyntämiseen. Kainuun puutuoteollisuudessa keskitytään erityisesti männystä valmistettavien rakentamisen tuotteiden kehittämiseen ja jalostusarvon kohottamiseen.

Tavoitteena on että vuoden 2014 loppuun mennessä puutuoteollisuuden liikevaihto nousee vuoden 2006 149 miljoonasta eurosta 71 miljoonaa euroa eli 220 miljoonaa euroon ja toimialalla on tuolloin 125 yritystä. Viennin osuus vuonna 2006 oli 48 miljoonaa euroa jonka odotetaan kasvavan 62 miljoonaa euroa ollen siten 50 % mekaanisen puunjalostuksen liikevaihdosta vuonna 2013, eli 110 miljoonaa euroa. Tavoitteena on vahvistaa olemassa olevia puunjalostuskeskittymiä. Tuotteistamisessa ja tuotantoteknologian edistämässä keskitytään havusahatavaraa jalostavaan teollisuuteen.

Painopistealueita ovat:

- **ASIAKAS:** Uudet tuotteet ja palvelut. Jalostusasteen nostaminen. Asiakaslähtöinen tuotekehitys ja tuotteiden valmistus. Kansainvälistyminen ja viennin lisääminen.
- **OSAAMINEN:** Erityisesti markkinointiosaamisen kohottaminen ja liikkeenjohdollisten taitojen kehittäminen kannattavan liiketoiminnan varmistamiseksi. Toiminta-, ympäristö- ja laatujärjestelmät, Imagon kohottaminen, mm. hiilitase, ekologisuus.
- **VERKOSTOITUMINEN:** Strateginen liittoutuminen ja yritysverkostojen edistäminen. Julkisten toimijoiden sitouttaminen puunkäytön lisäämiseen

Toimenpiteet

Kainuun Etu Oy:llä on valmisteluvastuu Kainuun puutuotealan kehittämistoimenpideohjelmasta jota se valmistelee Kainuun metsä- ja puutalouden teemaohjelman koordinaatiohankkeen toimesta yhdessä puutuotealan neuvottelukunnan ja sen yritysryhmän kanssa. Neuvottelukunta linjaa toimialan tärkeimmät kehittämishankkeet ja -toimenpiteet Kainuussa.

Mekaanisen puunjalostuksen kehittäminen ja jalostusarvon kohottaminen vaatii panostamista alan tutkimukseen. Oulun yliopiston Mittalaitelaboratoriossa tehtävän puuntutkimuksen tavoitteena on kehittää mekaanista puunjalostusteollisuutta ja muita alan toimijoita hyödyttävää mittausten menetelmien perus-, palvelu- ja soveltavaa tutkimusta siten, että sinne vakiintuu kansallisesti ja kansainvälisesti tunnettu ja arvostettu 15 henkilötyövuoden laajuinen mekaanisen puun mittaustekniikan t&k-yksikkö.

Woodpolis on puurakentamisen oppimis- ja innovaatioympäristö, joka yhdessä verkostonsa kanssa tarjoaa puurakentamisen tuotekehityspalveluja sekä mekaaniseen puunjalostuksen koulutusta yrityksille ja oppilaitoksille. Sen käytössä on nykyaikainen ja kehittyvä puuntyöstön koneympäristö.

Panostukset yhteistyöverkostojen ja osaamiskeskittymien kehittämiseen maakunnan sisällä ja maakuntien välillä ovat tärkeitä. Tarvitaan yhteistyön tiivistämistä Itä- ja Pohjois-Suomen puualan yritysten, tutkimuslaitosten ja kehittämis- ja asiantuntijaorganisaatioiden kesken.

ENERGIA

Nykytila

Euroopan Unionin tavoitteena on lisätä uusiutuvien energialähteiden käyttöä vuonna 2008 hyväksytyin ilmastositoumuksen mukaisesti. EU:n yhteisiksi tavoitteet vuoteen 2020 mennessä ovat:

- Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen 20 %:lla (muun maailman mukaan => 30 prosentilla.)
- Uusiutuvan energian osuuden nostaminen 20 %:iin nykyisestä noin 8,5 prosentista.

- Uusiutuvan energian osuuden nostaminen liikenteessä vähintään 10 prosenttiin.
- Energiatohokkuuden parantaminen 20 prosentilla.

Uusiutuvan energian osuus on nostettava Suomessa 38 %:iin. Päästöjen vähentämisvelvollisuus on päästökaupan ulkopuolisilla sektoreilla 16 %. EU:n ilmastotavoitteet ovat siten haastavat. Energiapalveludirektiivin tavoitteena on 9 % energiatohokkuuden parantaminen v. 2016 mennessä. Tämä tarkoittaa noin 1 % vuosittaista energiatohokkuuden parantamista.

Bioenergia on yksi Kainuun kasvualoista. Päästökauppa ja polttoaineiden hintojen nousu ovat jo nostaneet kysyntää uusiutuvista polttoaineista. Myös ympäristönäkökohdat puoltavat vahvasti bioenergian käyttöä. Koska Kainuun energiapuuvarat ovat suuret ja maaseudulla on runsaasti tuotantoalaa peltoenergian tuottamista varten, on perusteltua panostaa energiavarojen tehokkaaseen tuotantoon, hankinnan logistiikkaan ja käyttöön sekä niihin liittyvään teknologiaan ja tutkimukseen.

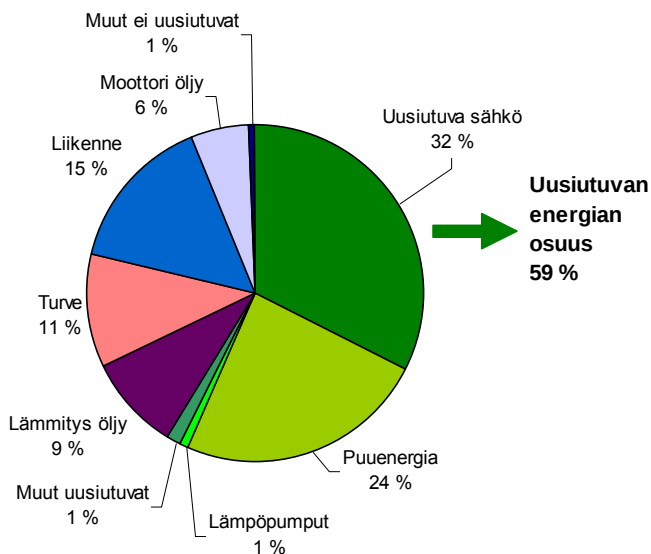
Kainuussa energiantuotannossa merkittävät polttoaineet ovat kiinteä puupolttoaine ja metsähake sekä höyryvoimalaitoksessa lisäksi turve. Varalaitokset käyttävät pääosin polttoöljyä. Haja-asutusalueen yksittäiset kiinteistöt käyttävät polttoaineenaan pääosin puuta ja sähköä. Tuotantolaitosten ympäristöhaittoja ovat päästöt ilmaan (mm. pienhiukkaset), melu ja uusiutumattomien luonnonvarojen kuluminen.

Turvetuotantoa harjoitetaan nykyisin alle 3000 ha:n alueella Kainuun eteläosissa. Turvetuotannon vesistöihin kohdistuvat ympäristövaikutukset eivät ole kokonaisuuden kannalta suuret, mutta paikallisesti turvesuot vaikuttavat kiintoaineiden ja ravinteiden päästölähteinä. Turpeen kulutukseen vaikuttaa turpeella tuotetun energian tuotantokustannukset verrattuna muilla polttoaineilla tuotetun energian hintaan päästökauppa ja polttoaineiden verotus huomioiden.

Kainuussa käytettiin vuonna 2008 energiaa yhteensä 5834 GWh primäärienergiaksi laskettuna, eli sähkö on laskettu mukaan sen tuotannossa käytetyn energialähteen mukaan. Tarkastelussa olivat mukana myös liikenteen polttoaineet sekä tuontisähkö, jota tarkasteltiin primäärienergiana. Uusiutuvan energian osuus kokonaisenergian käytöstä oli Kainuussa 59 %, mitä on pidettävä hyvin korkeana lukuna.

Kainuussa tuotettiin energiaa vuonna 2008 paikallisilla polttoaineilla ja vesivoimalla yhteensä 3599 GWh. Näin Kainuun energiatase oli negatiivinen 2231 GWh. Tuontien energia oli sähköä, liikenteen polttoaineita ja öljyä.

**Primäärienergian kulutus Kainuussa vuonna 2008
(5834 GWh)**

Kuva 4. Primäärienergian kulutus Kainuussa 2008.

Paikallisista kiinteistä polttoaineista merkittävimpiä ovat puu ja turve. Peltoenergian osuus on hyvin marginaalinen ja ruokohelpin viljelyala on Kainuussa 600 hehtaaria. Syntypaikalla lajiteltua polttokelpoista jätettä ja ratapölkkyhaketta poltettiin vuonna 2008 noin 55 GWh. Biokaasua pumpattiin kahdelta kaatopaikalta, mutta sen hyötykäyttö oli toistaiseksi hyvin vähäistä. Maatilakokoluokan biokaasulaitoksia ei Kainuussa vielä toistaiseksi ole.

Metsäenergiaa tuotettiin päätehakkuista ja nuorten metsien kunnostuskohteista. Polttoturpeen tuotantoala oli 2600 ha ja turvetta käytettiin Kainuussa viidessä lämpölaitoksessa tai -voimalassa.

Mekaanisen metsäteollisuuden sivutuotteita käytetään monissa Kainuun aluelämpölaitoksissa polttoaineena. Kaksi yritystä jalostaa kuivasta purusta ja hiontapölystä puupellettiä. Pellettituotannon kapasiteetti yhteensä tällä hetkellä n. 15 000 tonnia vuodessa. UPM:n v. 2008 lopettaneen paperitehtaan alueelle on kaavailtu mm. hakkuutähteistä pellettejä puristavaa suuren mittakaavan pelletöintilaitosta ja bioöljytuotantoa.

Energia-ala on globaalissa muutosvaiheessa, joka vaikuttaa välittömästi myös Kainuuseen. Lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset ohjaavat käyttämään ympäristöystävällisiä polttoaineita ja tekemään investointeja päästöjä vähentävään tekniikkaan.

Kasvava energia-ala antaa lämpöyrittöiminnälle maakunnassa hyvät mahdollisuudet eteenkin, koska lämpöyrittämiseen soveltuvia kohteita ja suurikiinteistöjä on useilla julkisilla ja yksityisillä toimijoilla. Lämpöyrittäjiä oli v. 2008 neljä, jotka hoitivat viiden kiinteistön lämmityksen. Alan laitevalmistus on haaste Kainuun metalliteollisuudelle.

Kainuussa voimansiirtoverkkoja on kolmella toimijalla: Fingrid Oyj vastaa alueen kantaverkosta ja alueverkkoa on Fortum Sähkönsiirto Oy:lla ja Kainuun sähköverkko Oy:lla. Jakeluverkon hallinnasta vastaa Kainuun Sähköverkko Oy. Energiaverkkojen toimintavarmuutta ja palvelutasoa ylläpidetään verkoston ikään perustuvilla investoinneilla sekä vastaamalla uusien kuormituskohteiden energiansiirtotarpeisiin. Energiaverkon toimintavarmuudelle tulevat asettamaan haasteita ilmastomuutoksen aiheuttamat tuulisuuden sekä lumi- ja jääkuorman lisääntyminen. Energiansaannin toimintavarmuus korostuu toimintojen keskittyessä suurempiin yksiköihin mm. ruokahuollon, maataloustuotannon ja jätevesien käsittelyn osalta.

Tavoite

Kainuun luonnonvarat mahdollistavat uusiutuvien energianmuotojen tuotannon ja käytön huomattavan lisäämisen. Paikallisilla energialähteillä voidaan korvata fossiilisia tuontipolttoaineita. Keskeisimpänä uusiutuvana energia lähteenä on metsäenergia eri muodoissaan, jonka käyttöä turve tukee suurissa käyttökohteissa. Kiinteiden uusiutuvien polttoaineiden hankintalogistiikkaa kehitetään niin, että energiaa voidaan tuottaa kannattavasti. Energiategohokkuuden parantamiseksi Kainuun kunnat ja kuntayhtymät tekevät energiategohokkuutta edistävät energiategohokkuus-sopimukset, jotka on toimeenpantu hyvällä menestyksellä. Kainuu on uusiutuvan energian ja energiategohokkuuden osalta edelläkävijä Euroopassa.

Tavoitteena on puun ja muiden uusiutuvien energialähteiden käytön ohjaaminen kaikkein tehokkaimmalla ja eniten lisäarvoa tuottavalla tavalla. Kainuuseen tarvitaan suurimittakaavainen maakunnan biomassoja jalostava biojalostamo, jonka lopputuotteet voivat olla lämmön- ja sähköntuotannon lisäksi joko kiinteitä, nestemäisiä tai kaasumaisia polttoaineita tai muita tuotteita.

Ilmastomuutosta voidaan Kainuussa parhaiten hillitä energiategohokkuuden lisäämisen lisäksi korvaamalla fossiilisia tuontipolttoaineita paikallisilla energialähteillä. Tämä tarkoittaa lämmitysöljyn korvaamista uusiutuvalla energialla (mm. puuenergia) ja lämpöpumppujen asentamista joko lisälämmön lähteeksi tai rakennusten päälämmitysmuodoksi.

Myös aurinkoenergiaa voidaan hyödyntää lämmityksessä ja mm. vapaa-ajan asuntojen sähkön tuotannossa. Tuulivoimaa voidaan ottaa käyttöön pienimuotoisesti sähkön tuottamiseksi rakennuk-

siin tai laajemmin yleiseen sähköverkkoon liitettävien suurten tuulivoimaloiden kautta. Tuulivoima potentiaali on Kainuussa rajallinen, joskin tekeillä oleva uusi valtakunnallinen tuulimittaustutkimus antanee lisätietoa asiasta.

Julkiselta sektorilta odotetaan esimerkin näyttämistä energian käytön tehostamisessa ja uusiutuvien energiamuotojen käytössä. Tavoitteena Kainuussa tältä osin voidaan pitää julkisen sektorin (valtio, valtionyhtiöt, kunnat, kuntayhtymät, seurakunnat) asteittaista öljyriippuvuudesta luopumista ja energiatehokkuuden parantamista. Tavoitteena on, että kaikki Kainuun kunnat tekevät energiatehokkuussopimuksen tai liittyvät Motivan energiatehokkuusohjelmaan.

Vuonna 2014 Kainuu on energiaomavarainen maakunta sähkön ja lämpöenergian osalta ja maakunnan uusiutuvia energiavaroja jalostetaan korkealuokkaisiksi polttoaineiksi. Energiantuotannossa pyritään mahdollisimman pieniin ilmapäästöihin. Yleiset tavoitteen voidaan linjata seuraavasti:

- Monipuolinen uusiutuvan ja paikallisen energian tuotanto
- Uusiutuvien energialähteiden suuri käyttöaste ja tehokas hankintalogistiikka
- Bioenergia on yksi painopisteala maakunnan tutkimus- ja kehittämisyksiköissä.
- Korkea polttoaineiden jalostusaste (bioöljyt ja puupelletit)
- Kainuu edelläkävijänä matkailu- ja urheilukeskusten tehokkaassa energiankäytössä ja energiatehokkaassa rakentamisessa
- Julkiset toimijat edelläkävijöinä ja esimerkkeinä energiatehokkuudessa ja uusiutuvan energian käytössä
- Energiahuollon valmiussuunnittelu ja varajärjestelmät

Määrälliset tavoitteet

Maakuntaohjelman tavoitteena on energiaomavaraisuus sähkön ja lämpöenergian osalta. Kainuun metsäenergiapotentiaali antaa mahdollisuuden kaksinkertaistaa sen tuotanto tasolle 700 GWh. Ohjelmakauden lopussa Kainuussa on viisi biokaasua tuottavaa laitosta.

Aluelämpölaitokset ja suurkiinteistöt

Aluelämpölaitosten osalta suunnitelmakauden tavoitteena on metsäenergian käytön kaksinkertaistaminen, joka edellyttäisi metsäenergian (nuorten metsien energiapuu, päätehakkuualojen kannot ja hakkuutähteet) tuotannon nostoa tasolle 700 GWh (v. 2007 350 GWh). Tästä nuorten metsien energiapuun käytön tavoitteeksi voidaan asettaa 50 000 m³/v (100 GWh/v) (v. 2007 23 000 m³, 46 GWh), joka vastaa noin kolmasosaa yksityismetsien korjuukelpoisesta energiapuupotentiaalista. Metsäenergian tuotantoon on mahdollista luoda Kainuuseen 120 henkilötyövuoden työpanos, joka on kaksinkertainen vuoteen 2007 verrattuna.

Pienkiinteistöt

Kainuussa puupelletin käyttökohteiden määrä on noussut nopeasti. Tarkkaa lukumäärää ei ole tiedossa, mutta eri lähteistä koottujen tietojen mukaan tehdyn arvion mukaan määrä on noin 250 kpl vuoden 2008 lopulla. Pelletin potentiaalisia käyttökohteita ovat öljyä käyttävät kiinteistöt, joiden määrä on noin 4 000 kpl. Tavoitteena on, että pelletin käyttökohteita on 600 vuoteen 2013 mennessä, jolloin puupelletin käyttö on 10 000 tonnia vuodessa.

Kevyen polttoöljyn käyttö puolittuu ohjelmakaudella 280 GWh:iin. Tämä muutos johtuu energiatehokkuuden parantumisesta, maalämpöjärjestelmien rakentamisesta uudiskohteisiin ja lämmitysjärjestelmien saneerauksista uusiutuvalla energialle.

Yhteenveto määrällisistä tavoitteista:

	Vuosi 2007	Vuosi 2013
Metsäenergian tuotanto, GWh	350	700
Biokaasulaitosten määrä, kpl	0	5
Puupelletin käyttökohteita, kpl	250	600
Puupelletin käyttömäärä, t/v	5040	10 000

Lämmitysöljyn käyttö, Gwh	560	280
Lämpöyrittäjyyskohteita, kpl	5	12
Tuulivoimala (<1MW), kpl	0	3

Toimenpiteet

Paikallisten energialähteiden (puu, turve, peltoenergia, jätteet) hyötykäyttöä edistetään ja pyritään irtaantumaan tuontipolttoaineista. Erityisesti huomiota kiinnitetään nuorten kasvatusmetsien hoitoon, joista voidaan tuottaa samalla energiapuuta. Tältä osin energiapuun hankinta ulotetaan koskemaan muitakin kuin yksityismetsiä. Biomassaterminaaliverkoston rakentaminen tukee lisääntyvän bioenergian tuotannon ja käytön tavoitetta.

Julkiset toimijat sitoutetaan sopimuksin edistämään uusiutuvan energian käyttöä omissa kiinteistöissään. Järjestetään riittävät asiantuntijapalvelut, jotta kiinteistöjen haltijat saavat tarvitsemansa neuvonta ja konsulttipalvelut uusiutuvien energiamuotojen käytöstä. Parannetaan energiatehokkuutta ja tuetaan aktiivisesti energiansäästöä tiedotuksen ja erilaisten tapahtumien avulla. Julkiselta sektorilta toivotaan esimerkkinä olemista. Kuntia kannustetaan tekemään energiatehokkuussopimukset energian käytön tehostamiseksi omissa kiinteistöissään ja edistämään kaukolämmön käyttöä taajamissa ja uusilla asuinalueilla.

Maakunnan tutkimusyksiköissä bioenergia otetaan yhdeksi painopisteeksi, joka tarkoittaa t&k-resurssien voimakasta lisäämistä. Kainuuseen pyritään luomaan innovatiivinen toimintaympäristö, jossa uusiutuvan energian tuotantoon ja käyttöön liittyviä tuotteita ja ideoita voidaan kehittää kaupallisiksi tuotteiksi saakka yhteistyössä alan yritysten kanssa. Tämä piristää Kainuun elinkeinoelämää ja luo toimintaedellytykset alan yritystoiminnalle (polttoaineen tuotanto, laitevalmistus, lämpöyrittäjyys, konsultointipalvelut). Yritysten lisäksi keskeisiä toimijoita ovat Kajaanin yliopistokeskus, Kajaanin ammattikorkeakoulu, Kainuun Etu Oy, Woodpolis, Snowpolis, MTT, Kainuun ympäristökeskus ja Metsäkeskus Kainuu.

Kainuun koulutusorganisaatiot panostavat soveltuvin osin energia-alan koulutusohjelmiin.

Biopohjaisten globaalien polttoaineiden käytön kasvun myötä tulee myös tarve lisätä polttoaineiden tutkimusta kylmissä olosuhteissa. Selvitetään alan tutkimuksen mahdollisuudet osana Kajaanin perustettavan ajoneuvotestaustunnelin toimintaa.

Huolehditaan tiedotustoiminnasta tiedottamalla aktiivisesti uusiutuvan energian käyttömahdollisuuksista ja energian säästöstä. Tiedon siirto maakuntaan hoidetaan verkostoitumalla alan toimijoiden kesken kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Tiedotustoiminnassa käytetään hyödyksi eri mediakanavia, järjestetään tapahtumia ja tekemällä opintomatkoja Suomessa ja ulkomailla sekä antamalla neuvontaa energian tuotannossa ja käytössä. Varmistetaan myös riittävä perustiedonsaanti Kainuun energiankäytöstä, jonka pohjalta voidaan laatia toimenpide-ohjelmia uusiutuvan energian tuotannon ja käytön lisäämiseksi.

Uusiutuvien energialähteiden tuotannon ja käytön edistäminen etenee yhteistyössä eri toimijoiden kesken myöhemmin laadittavan Kainuun luonnonvarastrategian ja nykyisen Kainuun bioenergia-teemaohjelman mukaisesti. Työtä ohjaa Kainuun bioenergianeuvottelukunta. Kainuun bioenergia-teemaohjelman päivitys toteutetaan vuoden 2010 aikana. Ylimaakunnallinen yhteistyö toimii Itä-Suomen bioenergiaohjelman ohjausryhmän, Itä-Suomen Wenet -verkoston (kestävän energian verkosto) ja Pohjois-Suomen bioenergiafoorumin kautta. Kainuussa varmistetaan bioenergia-teemaohjelman toteutuminen koordinaatiohankkeella, joka tehtäviin kuuluvat koordinoinnin lisäksi myös Itä-Suomi-yhteistyön velvoitteet ja Kainuun bioenergianeuvottelukunnan tukipalvelut.

KAIVANNAISET

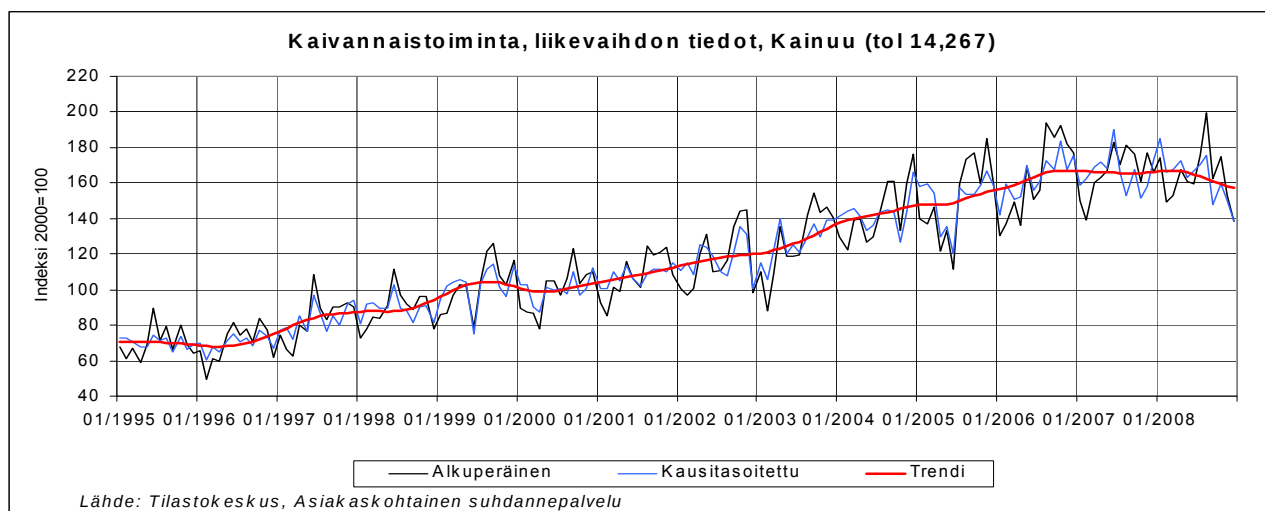
Kaivannaisteollisuus

Visio

Vuonna 2015 Kainuu on kaivannaisteollisuuden johtava maakunta.

Tavoite

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2006 Kainuussa oli mineraalien kaivussa 181 työpaikkaa. Vuonna 2015 kaivannaisalan työpaikkojen määrä kasvaa 1 250:een. Ruralia-instituutin (Törmä ja Reini 2009) mukaan Talvivaaran vaikutuksesta vuoteen 2015 syntyy 866 työpaikkaa mineraalien kaivun alalle. Kainuun kaivannaisalan kehittämisohjelman vaikutukseksi on ohjelmassa arvioitu noin 200 uutta työpaikkaa.

”Kainuun kaivannaisalan kehittämisohjelma 2009-2015”:n tavoitteena on saada maa- ja kallioperän arvoaineet taloudellisesti ja tehokkaasti hyötykäyttöön, siten että jo toiminnassa olevat yritykset kehittyvät edelleen ja että uusia yrityksiä ja työpaikkoja syntyy. Ohjelma ponnistaa Kainuun rikkaasta kallioperästä, mutta toiminta on kansainvälistä tai vähintään kansallista. Ohjelmassa keskeistä on yrityslähtöisyys, teknologiapainotteisuus ja osaajien välinen yhteistyö. Se keskittyy kivi- ja kaivannaisalaan, sora mukaan lukien.

Ohjelman parantaa ja luo edellytyksiä kannattavan kaivannaisteollisuuden kehittymiselle ja sijoittumiselle Kainuuseen.

Ohjelma palvelee kaivannaisalan yrityksiä ja muita alan sidosryhmiä

- rakentamalla ja ylläpitämällä toimialan kehittymisen tarvitsemia yritys- ja palveluverkostoja,
- kehittämällä palveluita, toimintoja ja toimintatapoja, joiden avulla yritykset voivat nopeasti hyödyntää omassa liiketoiminnassaan asiantuntijoiden tuottamaa osaamista
- edistämällä alueen raaka-ainepotentiaalin tunnistamista ja käyttöön ottoa
- siirtämällä kestävä kehityksen toimintaperiaatteita yritysten arkeen

Näillä toimilla edistetään kainuulaisen, mutta samalla kansainvälisen, teollisen ekologian periaatteita noudattavan, koko ajan kehittyvän, tehokkaan ja tuottavan kaivannaisteollisuuden syntymistä ja kasvamista. Ohjelman työkalut ovat yritysten liiketoiminnan kehittäminen, koulutus ja tutkimus ja yritysten tukipalvelujen kehittäminen sekä viestintä.

Kainuun kaivannaisalan kehittämisohjelman tavoitteena on kehittää kaivannaisalan yritystoimintaa ja sen toimintaympäristöä, tukea uusien yritysten syntymistä ja lisätä työllistymismahdollisuuksia.

Ohjelman tuloksena

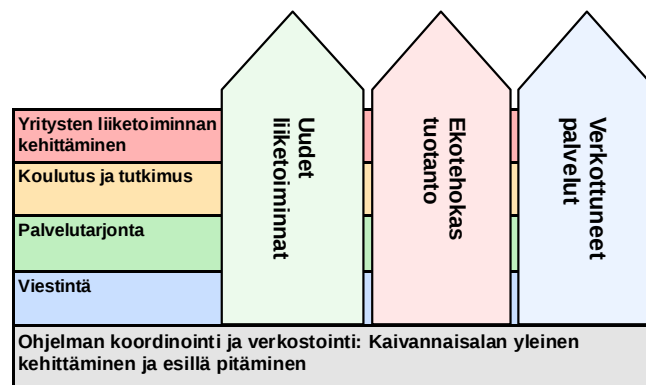
- kainuulaiset kaivannaisalan yritykset toimivat kannattavasti ja kasvavat hallitusti ja kestävästi
- toimintaympäristö, yhteistyöverkostot ja asiantuntijapalvelut kehittyvät
- toimialan rakenne vahvistuu ja monipuolistuu, toimialan kokonaisliikevaihto kasvaa, osuus alueen teollisuudesta kasvaa
- työpaikkojen määrä kaivannaisalalla kasvaa
- teollisuuteen syntyy uusia toimintatapoja
- maa- ja kallioperän arvoaineet otetaan hyötykäyttöön taloudellisesti, kannattavasti ja ympäristöä säästäten

Toimenpiteet

Toteutetaan laadittua ohjelmaa. Ohjelman erityiset painoalat ovat:

- Uusien liiketoimintamahdollisuuksien aikaansaaminen, siinä erityisesti tunnettujen, myös pienten, esiintymien taloudellisesti kannattava hyödyntäminen ja siihen osaamisen saatavuus
- Ekotehokas, kestävä kehityksen mukainen tuotanto ja kehittynyt teknologian käyttö. Suomen vuoriklusteri keskittää voimavaroja erityisesti tutkimus- ja kehitystoimintaan sen korkeimmalla tasolla, Kainuun kaivannaisalan kehittämisohjelman tehtävä on siirtää nopeasti vuoriklusterin tuottamat tulokset käytäntöön.
- Verkottuneet kaivannaisalaa tukevat palvelut. Koordinointitoiminnot sitovat eri osat yhteen.

Kansainvälisyys on tärkeänä teemana kautta koko ohjelman. Ohjelmaa toteutettaessa panostetaan erityisesti positiiviseen ja asialliseen julkisuuteen.

Kuva 5. Ohjelman toiminta painotuksineen.

Kainuun kaivannaisalan kehittämisohjelman koordinaattorina toimii Kainuun Etu Oy.

Muut kaivannaiset

Nykytila

Harju- ja sora- ja soramuodostumat sekä kallioperä ovat selvimmin näkyviä maa- ja kallioperän maisemallisia elementtejä. Maa- ja kallioperä ovat tärkeitä raaka-ainevarastoja. Merkittävimpien geologisten suurmuotojen säilyminen on turvattu maa-aineslain, harjujensuojeluohjelman sekä inventointien avulla. Alan teollisuuden merkittävimmät ympäristövaikutukset aiheutuvat jätevesistä, pölystä ja melusta. Maisemalliset vaikutukset voivat olla paikallisesti merkittäviä.

Kainuussa hiekan ja soran sekä kallion ottomäärät ovat olleet aiemmin alle 1 milj.k-m³:n vuodessa (2001–2006). Valtaosa sora- ja soramontuista on hoitamattomia, vaikka suurimmalla osalla niissä ei ole enää aktiivista ottotoimintaa. Käytettävissä olevan harjuaineksen vähenemisen seurauksena käyttöpaineita kohdistuu aiempaa enemmän kalliokiviainekseen ja mahdollisesti myös moreenimuodostumiin. Toistaiseksi korvaavien materiaalien käyttö on ollut vähäistä.

Kainuun eteläosissa maa- ja kallioainesten kysyntä ja ottamistoiminta on vuosien 2007 ja 2008 aikana kasvanut voimakkaasti Talvivaaran kaivoksen ja muun rakentamisen vuoksi. Kasvanutta kysyntää ei ole kaikilta osin kyetty tyydyttämään maakunnan omilla varannoilla ja hiekkaa sekä kallioaineksia on jouduttu tuomaan merkittäviä määriä jopa maakunnan ulkopuolelta. Materiaalien kysyntä jatkuu varsin voimakkaana myös tulevaisuudessa, koska kaivoksen ympäristön-suojelurakenteiden toteuttaminen tulee kestämaan vuosia.

Tavoite

Harjuaineita käytetään säästeliäästi ja niitä korvaavien aineksien käyttöä lisätään. Ottotoiminnan haitalliset vaikutukset minimoidaan alueellisen suunnittelun ja yhteensovittamisen avulla.

Kaivannaisteollisuuden maisemahaitat ovat maakunnan pinta-alaan suhteutettuna vähäisiä. Jätevesistä ei aiheudu pinta- tai pohjavesien pilaantumista. Kaivannaisteollisuudesta ei aiheudu merkittäviä melu- ja pölyhaittoja paikalliselle väestölle.

Kainuussa ei louhita eikä jalosteta uraanilöydöksiä asutuksen eikä pohjavesialueiden läheisyydessä.

Toimenpiteet

- maa- ja kiviainesten uudelleen käyttö sekä harjuainesta korvaavien materiaalien käyttö
- maa- ja kalliokiviainesten oton alueellinen suunnittelu
- hoitamattomien ottamisalueiden maisemointi
- maa-ainesten oton ja pohjavesien suojelun yhteensovittaminen
- sivukivien ja maa-ainesten hyötykäyttö sekä maisemointi
- ympäristöystävällinen tuotantotekniikka
- riittävät vesiensuojelutoimenpiteet ja allasturvallisuus

LÄHIRUOKA

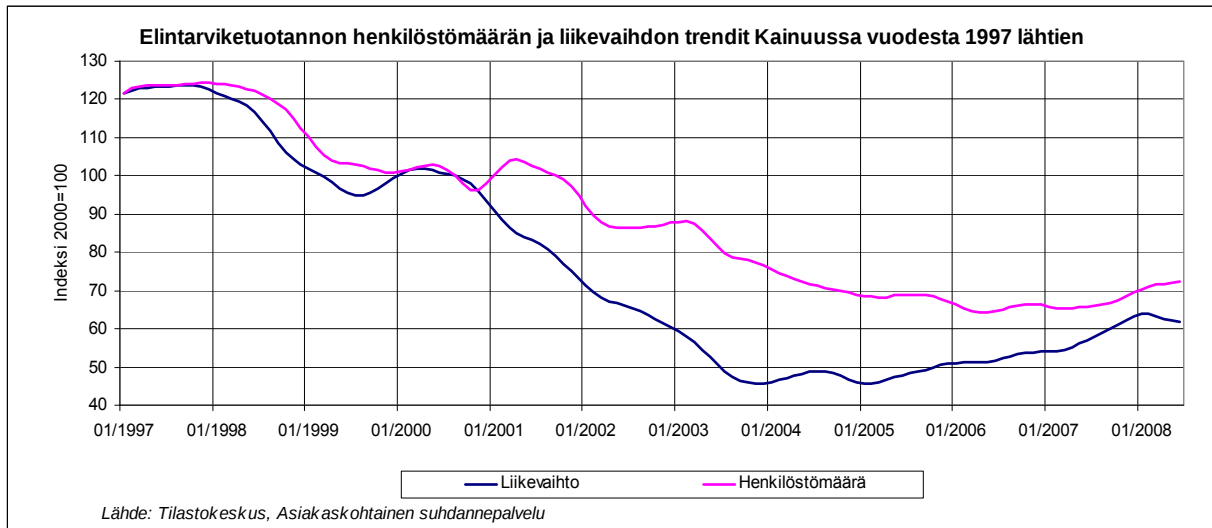
Lähiruoan tarkastelu perustuu suurelta osin Kainuun MTK:n Proagria Kainuulta tilaamaan ja loppuvuonna 2008 valmistuneeseen Kainuun elintarvikestrategiaan ja toimenpideohjelmaan 2009–2013. Lähiruoka on osa Kainuun elintarviketaloutta, jolla käsitetään sekä alkutuotantoa että elintarviketeollisuutta.

Nykytila

Alkutuotannon yritysten ja työpaikkojen määrä on hieman laskenut. Myös tuotantomäärät ja siten maatalouden aluetalousvaikutukset ovat lievästi laskeneet. Peltola ja tilakoko ovat kasvaneet, tilakoko jopa jonkin verran muuta maata voimakkaammin. Tilakokojen kasvamisen myötä tilan ulkopuolisen työvoiman tarve kasvaa edelleen. Myös luomutuotannon osuus peltoviljelystä kasvaa edelleen. Valion teettämässä tutkimuksissa vuonna 2008 todettiin kainuulaisten maitotilojen jatkamishalukkuuden vuoteen 2014 olevan Suomen huippuluokkaa

Elintarviketuotannon liikevaihto laski vuosittain 2004 saakka. Liikevaihto puolittui ja työntekijämäärä laski kolmanneksen. Vuoden 2004 jälkeen tuotanto kääntyi kasvu-uralle. Vuoden 2008 ensipuoliskolla elintarvikealalla liikevaihdon kasvu ylsi 18,3 %:iin ja henkilöstömäärän kasvu 9,5%:iin. Kasvuluvut lähivuosilta osoittavat siis myönteistä kehityksen suuntaa.

Elintarvikeala katsotaan Kainuun tulevaisuuden kannalta hyvin merkittäväksi. Sen merkitys on korvaamaton maaseudun asutuksen ja palvelujen säilymisen kannalta. Toisaalta elintarviketeollisuuden mahdollisuudet liittyvät kykyyn vastata kuluttajien tulevaan kiinnostukseen, joita ovat muun muassa tuotteiden terveysvaikutukset, maku ja luomutuotteet. Lähiruoka on usein ratkaisu näihin odotuksiin.

Visio

Ruuasta arvoa Kainuulle

Ruoan riittävyyden ongelmista kärsivässä maailmassa on Kainuu vahvana alkutuotannon, luomutuotannon ja luonnontuotteiden maakuntana erityisessä arvossa. Paikallisesta puhtaasta ja terveellisestä ruoasta on rakennettu Kainuulle matkailuvaltti. Lisäarvoa Kainuulle tuo myös lisääntynyt jalostusaste.

Tavoite

Kainuun maakuntaohjelman tavoite vuonna 2013 on 750 pää- tai sivutoimisesti maataloutta harjoittavaa, taloudellisesti kannattavaa maaseutuyritystä, joista 330 maidontuotannossa. Työpaikkoja on 1100 henkilölle, ja vuosittainen kokonaistulo 95 milj. euroa. Lukujen takana ovat tavoitteet säilyttää tuotannon nykytaso, kannattavuus, kilpailukyky ja jatkuvuus sekä löytää uusia yritys- ja työskentelymahdollisuuksia maaseudulta.

Elintarvikeklusterin suhteellinen painoarvo Kainuun avainklustereiden joukossa kasvaa.

Kainuun elintarvikealalla haetaan kasvua ja kannattavaa yritystoimintaa. Keskittyminen elintarvikkeissa lähiruoan, matkailun ja vientituotteiden osa-alueille avaa uusia markkinoita. Verkostoitumalla ja tuotekehityksellä mahdollistetaan kilpailuedun syntyminen alan toimijoille.

Strategian toteuttaminen edellyttää seuraavien tavoitteiden täyttymistä vuoteen 2014 mennessä:

Alkutuotannon säilyttäminen Kainuussa

- Maaseutuelinkeino-ohjelman tavoitteet vuoteen 2014 toteutuvat
- Kaikki kainuulaiset pihvilihavasikat kasvatetaan ja teurastetaan pääasiassa Kainuussa
- Luonnontuotteiden (marjat, sienet) talteenottoasteen etumatka muuhun Suomeen säilyy

Uuden yritystoiminnan synnyttäminen elintarvikejalostukseen

- Elintarvikejalostuksen liikevaihto nousee
- Työvoiman määrä kasvaa 400 henkilötyövuoteen elintarvikkeita jalostavissa yrityksissä
- Uusien yritysten määrä vuosittain 4 kpl/vuosi, joista luonnontuotteiden jalostukseen 1 kpl

Lähiruoan saatavuuden ja käytön lisääminen

- Lähiruoan käytön lisääntyminen julkisessa ruokahuollossa
- Yhteistuotanto- ja markkinointirenkaan/renkaiden syntyminen
- Omavaraisuusasteen nousu paikallisten vähittäiskauppojen tuoretuotteiden osalta

Luomuruoan saatavuuden ja käytön lisääminen

- Luomuviljelyalan kasvu 25 prosenttiin viljelyalasta Kainuussa
- Luomuviljelyalan suhteellisen osuuden etumatka muuhun Suomeen säilyy
- Kainuussa tuetaan alueellisesti valtakunnallisen luomustrategian tavoitteiden toteutumista

Laadullisina, toimintatapoihin liittyvinä tavoitteina ovat lisäksi markkinoinnin saaminen toimivammaksi, tuotekehityksen asiakaslähtöisyys, kuljetusten ja muun logistiikan saaminen toimivammaksi sekä yhteistyön lisääminen. Kainuu säilytetään elintarviketuotannossa geenimanipulaatiovapaana alueena.

Toimenpiteet

Yrittäjyyden tukeminen, lähiruoan tuotanto

- Alkutuotannon (liha, maito, kasvinviljely) kilpailukyvyn rakentaminen
  - o Verkostoitumisen kehittäminen: yrittäjien, laitteiden, tilojen ja asiakkaiden kartoittaminen
  - o Tuotannon ja alihankintatyön kehittäminen: tuotetuotteiden jatkokäsittely mm. salaattikomponenteiksi laadukkaista raaka-aineista
  - o Luonnontuotteiden tarjonnan turvaaminen
  - o Luomulle luonteva asema lähiruokatuotannossa
  - o Toimiva laatujärjestelmä pellolta pöytään!
  - o Keskittyminen tuotteisiin, jotka vetävät markkinoilla
  - o Tuotantoon liittyvä koulutus
  - o toteuttajat: neuvonta- ja kehittäjäorganisaatiot ja oppilaitokset

Yhteistyö: yhteistyön ja uudenlaisten liittoutumien synnyttäminen

- Lähiruoka laajasti käyttöön Kainuussa: lähiruoan tuotanto- ja jakeluketju toimivaksi
  - o Toimivan rakenteen ja sopimustuotantopohjan selvittäminen ruokaterminaalitoiminnan synnyttämiseksi
  - o Tietojärjestelmä, joka mahdollistaa kasvuhakuisille yrityksille sähköiset keskitetyt tilaus- ja tuotantojärjestelmät. Järjestelmän käyttöön motivointi ja käyttöä tukeva atk-koulutus
  - o Kuljetusjärjestelmä. Kylmäkalusto kuljetuksiin. Vajaana ajavan kaluston hyödyntäminen (linjurit, leipäautot)
  - o toteuttajat: Kainuun maakunta -kuntayhtymä, Proagria, KAO ja Ruoka-Kainuu ry.
- Ruoka ja matkailu: matkailun ja elämyspalvelujen sekä paikallisen ruoantuotannon yhteinen t&k-toiminta

Tuotekehitys: laadukkaiden raaka-aineiden tuottajat ja jalostajat yhteistyöhön

- Marjatuotteet maailmalle: ketjun vahvistaminen keruusta markkinoille
- Pienteurastamohanke

Tiedottaminen: Ruoasta arvokas asia - ruoan arvo muutetaan ruoan arvostukseksi

Osaavan työvoiman saatavuus ja työmarkkinoiden toimivuus

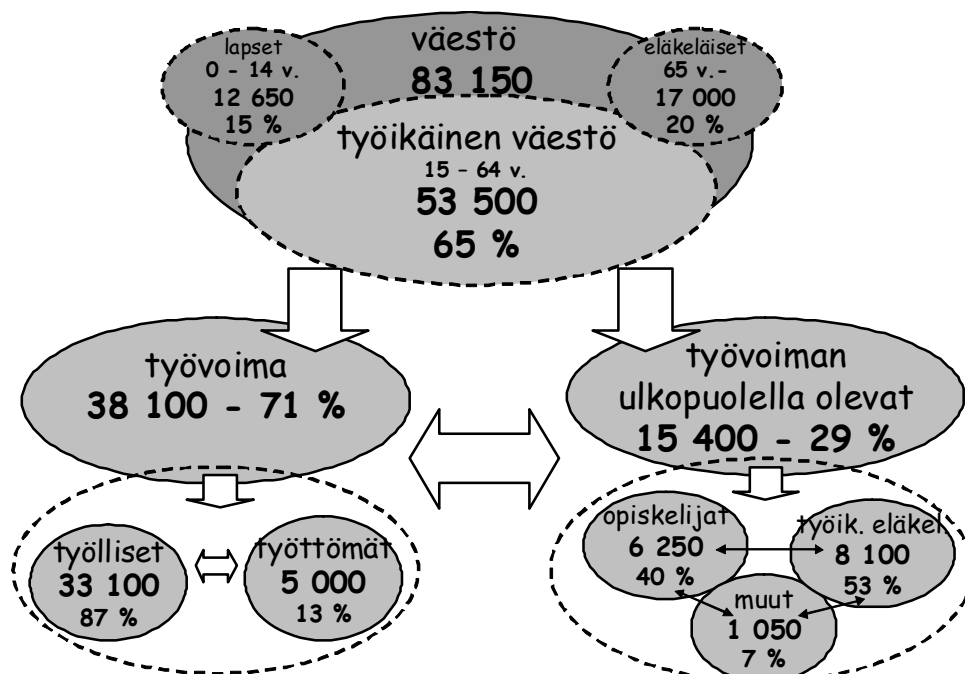
OSAAVAN TYÖVOIMAN SAATAVUUS

Nykytila

Korkeasuhdanteesta johtuen työvoiman kysyntä koheni viime vuosina hyvin. Työllisyys saavutti vuonna 2008 yli 33 000 työllisen tason ja työllisyysaste kohosi 61,9 prosenttiin. Samanaikaisesti työttömyys painui keskimäärin 5 000 työttömän tasolle. Väestön vähenemisestä ja ikärakenteen muutoksesta johtuen työvoiman tarjonta painui ennätyksellisen alas, kun maakunnan työvoimavarat hupenivat noin 38 000 henkilöön.

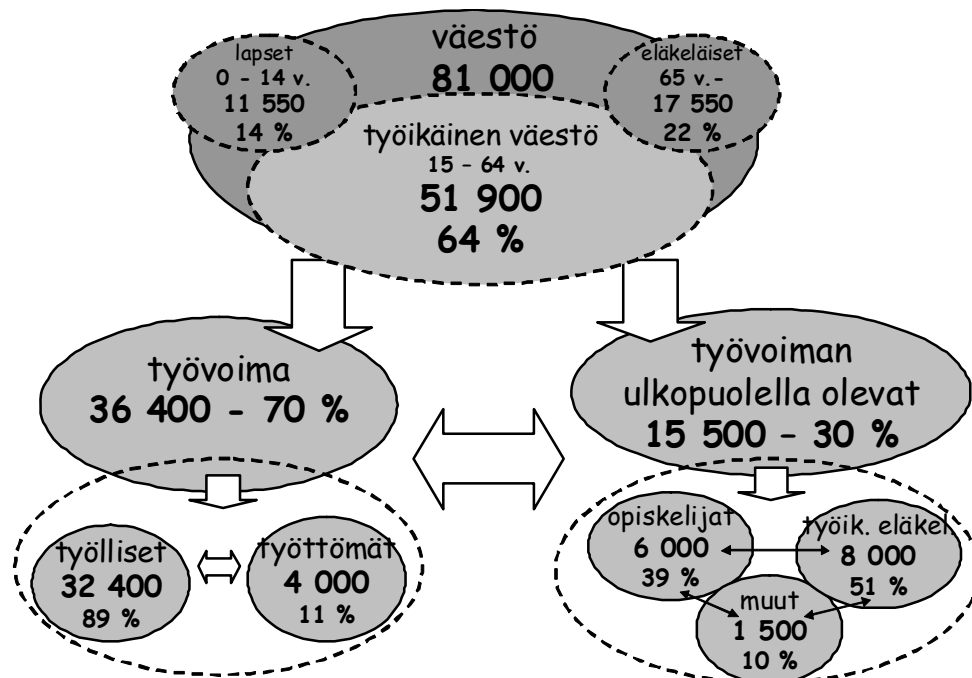
Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto-ongelmat voimistuivat useilla toimialoilla vuoden 2008 syksyyn jatkuneen korkeasuhdanteen seurauksena. Vuoden lopulla taloudellisen tilanteen heikennettyä työvoiman saatavuusongelmat vähenivät samanaikaisesti, kun työvoiman kysyntä heikkeni ja työttömyys kasvoi nopeasti.

Kainuun väestö vähenee ja ikääntyy, jolloin elinkeinoelämän ja kotitalouksien rakenne, tarpeet ja toimintatavat muuttuvat nopeasti. Väestön ikääntyminen vaikuttaa jatkossa työmarkkinoihin siten, että työelämästä eläkkeelle vetäytyvien ikäluokka (60–64 v.) ylittää selvästi työmarkkinoille tulevien (20–24 v.) ikäluokan. Työelämästä poistuva ikäluokka on vuodesta 2005 alkaen kasvanut nopeasti ja on nyt jo yli 1 200 henkilöä tulevaa ikäluokkaa suurempi. Samanaikaisesti työikäisen väestön määrä on vähentynyt niin ikään yli 1 200 henkilöä. Väestöllisen huoltosuhteen [lasten (n. 12 650) ja ikääntyneiden (n. 17 000) määrä työikäisiä (n. 53 500) kohti] lukumääräinen painoarvo on muuttunut lapsista yhä selvemmin vanhuksiin. Työmarkkinoiden toimivuuden kannalta tällainen yhä epäedullisemmaksi käyvä väestörakenne supistaa maakunnan työvoimaa vuosi vuodelta ja samanaikaisesti myös väestön työhön osallistuminen vähenee, kun työikäisten eläkehakuisuus on voimakasta. Jatkossa työvoiman tarjonnan supistumista voi hidastaa kasvava maahanmuutto ja työurien pidentyminen.

Lähteet: Tilastokeskus, Eläketurvakeskus, TEM/ Kainuun TE-keskus

Kuva 6. Kokonaishahmotus: Kainuun väestö, työvoima ja työvoiman ulkopuolella olevat vuonna 2008.

Lähde: Kainuun TE-keskus

Kuva 7. Kokonaishahmotus: Kainuun väestö, työvoima ja työvoiman ulkopuolella olevat vuonna 2013.

Työvoiman tarjonnan niukkenemisen vuoksi osaavan työvoiman saatavuus on Kainuun talouskasvun ja yritystoiminnan keskeinen edellytys. Mikäli Kainuun väestön työhön osallistuvuus tai tehdyt työtunnit työntekijää kohti eivät lisäänty, jää talouskasvu työn tuottavuuden kasvun varaan. Työvoiman saatavuus nousee työllisyyden kasvun rajoitteeksi. Voimakkaan väestömuutoksen takia lisääntyväkään työvoiman maahanmuutto ei ole ratkaisu työvoiman kysynnän tyydyttämiseen.

Kainuussa yrittäjien keski-ikä on palkansaajia korkeampi. Yrittäjäkunnan uudistumisen ja eläkepoistuman myötä ongelmat korostuvat, mikäli liiketoiminnan siirrot eivät toteudu hyvin. Väestön ikääntyminen tuo yritystoiminnalle myös mahdollisuuksia. Ikääntyvän väestön kulutuskysyntä ja palvelutarve tuo mahdollisuuksia mm. asumisen ja rakentamisen sektoreilla, hoiva- ja muissa henkilöpalveluissa sekä kulutustarvikealalla.

Tavoitteet

Olenneisinta osaavan työvoiman saatavuusongelman ratkaisemisessa on Kainuun suurimman työvoimareservin, työttömien koulutus. Koulutuksen kautta työllistyminen nopeutuu ja työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto paranee. Kainuun työmarkkinoilla vallitsevan kohtaanto-ongelman ratkaisu ja avoimien työpaikkojen nopea täyttö ovat heikentyneessäkin taloudellisessa tilanteessa keskeisiä tavoitteita.

Nuorten ikäluokkien pienentyessä nuorison työmarkkinoille integroitumista on parannettava. Työmarkkinoille tuloa on mahdollista myös aikaistaa, jolloin opiskelu on aloitettava aikaisemmin ja opiskeluaikojen nopeutettava. Vaikka esimerkiksi Kainuun ammattiopistosta (KAO) keväällä 2009 nuorisoasteen koulutuksesta valmistuvista opiskelijoista valtaosa, yli 70 prosenttia, pyrkii työmarkkinoille alle 20 -vuotiaina, niin kuitenkin lähes 10 prosenttia on tulossa työmarkkinoille yli 25 -vuotiaina ja 20 prosenttia 20–24 -vuotiaina.

- Strategiseksi päämäärä on maan keskimääräisen työllisyysasteen saavuttaminen.
- Työvoiman saatavuus turvataan kysyntää vastaavasti
- Työvoiman osaaminen vastaa kysyntää

Toimenpiteet

Edistetään työvoiman alueellista saatavuutta lisäämällä työvoiman osaamista. Heikkenevässä taloustilanteessa tapahtuvien työllisyyden muutosten perusteella arvioidaan, että maakunnan keskimääräinen työttömyysaste (TEM, työnvälitystilasto) voi kivuta lähiaikoina jälleen lähelle 15 prosenttia. Myös pitkäaikaistyöttömyyden ennakoidaan lähtevän kasvuun. Tämä merkitsee muutosta toimeenpantavassa työpolitiikassa. Merkittävin muutoksen linjaus on työvoiman osaamisen lisääminen. Työvoiman koulutus on lähivuosien työpolitiikan kärki Kainuussa.

Edellisen laman aikana työttömyyttä lähdettiin Kainuussa hoitamaan mittavilla työllisyystöillä ja työttömiä laajasti tukityöllistämällä. Tulevaisuudessa näköpiirissä on edelleen edellä kuvattujen väestömuutosten ja eläköitymisen aiheuttama työvoimapula. Taantumana väistyessä jää edelleen voimaan työmarkkinoiden pullonkaulat ja kohtaanto-ongelmat, joihin ratkaisuja haetaan ennakoiden työnantajien tarpeisiin tähtäävällä työvoiman koulutuksella. Työvoiman osaamista kehittämällä tuetaan myös työurien jatkumista ja huolehditaan työllistyvyydestä yritystoiminnan rakennemuutoksissa, luodaan uusia työpaikkoja ja ennaltaehkäistään työttömyyttä.

Työvoimapalveluiden verkostolla, työ- ja elinkeinohallinnolla, on käytössä useita työkaluja työttömyyden kasvun torjuntaan, kuten työssä olevien räätälöity täsmäkoulutus. Oikein kohdennetulla koulutuksella voidaan lisätä työvoiman osaamista ja turvata osaavan työvoiman saatavuutta. Koulutuksella voidaan myös välttää lomautuksia ja irtisanomisia. Koulutus tukee myös alkavaa yritystoimintaa. Valtion osittain rahoittama koulutus on juuri sitä, mitä työmarkkinat, yritykset ja työntekijät, Kainuussa tarvitsevat. Erityisesti yritysten kanssa yhdessä hankittavaa koulutusta tulee toteuttaa laajalla tasolla.

Nopeutetaan työllistymistä yritysten tarpeisiin. Työmarkkinoiden toimivuuden parantaminen tulee yhdistää yritysten ja niiden toimintaympäristön kehittämiseen. Lähtökohtana ja avainasemassa ovat muuttuvat osaamistarpeet. Tärkeää on myös muutoksen hallinta sekä henkilö- että yritystasolla, ja näiden yhdistäminen toteuttamaan Kainuun ja yritysten kokonaisvaltaista kehittämistä. Keskiössä on tällöin yritysten kehittäminen, joka on samanaikaisesti sekä yrityksen että sen työntekijöiden, nykyisten ja tulevien, kehittämistä ottaen huomioon toimintaympäristön muutokset ja tulevaisuuden mahdollisuudet ja haasteet. Työvoiman ulkopuolella olevien työllistymien on tarpeen talouskasvun alkaessa ja työvoiman määrän vähetessä.

Kehitetään työperusteista maassa- ja maahanmuuttoa. Työperusteinen maassa- ja maahanmuutto voi korvata työmarkkinoilta poistuvaa työvoimaa, vahvistaa osaamis pohjaa ja siten turvata talouskasvun ja taloudellisen toimeliaisuuden edellytyksiä Kainuussa. Lähivuosina Kainuun ei ole työvoimakilpailussa yksin, sillä vastaavia rakenteellisia muutoksia tapahtuu koko maassa. Kainuun on parannettava vetovoimaisuuttaan ja onnistuttava koulutuspolitiikassa ja alueen palvelutarjonnassa kilpailtaessa työvoimasta.

Ulkomailta suuntautuvan työperusteisen muuton laaja-alaiseen edistämiseen sisältyy suorien rekrytointien lisäksi muun muassa Kainuun positiivinen houkuttavuus työ-, opiskelu- ja asuinpaikkana, kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden potentiaalin hyödyntäminen, opiskelija- ja tutkijavaihto sekä erityisosaajien houkuttelemisen. Esimerkiksi Kajaanin ammattikorkeakoulussa opiskelevilla kansainvälisillä tutkinto-opiskelijoilla on kielitaitoa sekä monikulttuurista osaamista, ominaisuuksia, joita kansainvälistyvät yritykset arvostavat ja tarvitsevat.

Yrityksille on aiemmin ollut riittävästi kotimaista osaavaa työvoimaa tarjolla, joten työvoiman hankkiminen ulkomailta on useimmille uutta, joskin työperusteinen muutto on ollut viime vuosina kasvussa myös Kainuussa. EU:n kansalaisilla on EU- ja ETA-alueilla oikeus vapaasti liikkua, asua ja työskennellä. Ulkomailta käydään Kainuussa töissä myös vuokrausyritysten kautta. Työ- ja elinkeinotoimistojen Eures-palvelut välittävät työvoimaa EU- ja ETA-maiden alueelta.

RAKENNETYÖTTÖMYYDEN PURKU JA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN

Rakennetyöttömyys voidaan karkeasti ymmärtää sellaisena työttömyytenä, joka ei merkittävästi vähene vaikka samaan aikaan vallitsisi työvoimapula. Yhtenä keskeisenä syynä rakennetyöttömyyteen on, että työelämän vaatimukset ovat kasvaneet siinä määrin, ettei työttömien ammattitaito enää riitä. Rakennetyöttömyyden syitä voi etsiä myös verotuksesta, tulonsiirroista ja työttömyysturvasta, jolloin niiden suuruudella tai mitoituksella voi yksittäistapauksissa olla vaikutusta siihen, ettei työpaikan tarjoaminen tai vastaanottaminen ole taloudellisesti kannattavaa.

Rakennetyöttömyys ilmenee pitkäaikaisena ja toistuvana työttömyytenä. Lisäksi työvoimapolitiikan tukitoimenpiteiltä työttömäksi jääneet ja niissä kroonisesti kiertävät lasketaan mukaan rakennetyöttömiin eli vaikeasti työllistyviin. Rakennetyöttömyyden taso kuvaa sekä työmarkkinoiden tilaa että työvoimapolitiikan toimien vaikuttavuutta.

Nykytila

Kainuussa työttömyys jäi 1990-luvun taloudellisen laman jälkeen varsin korkealle tasolle. Nykyinen rakennetyöttömyys ei enää ole juurikaan 1990-luvun laman perintöä, vaan perustuu kysynnän ja tarjonnan ammatilliseen ja alueelliseen yhteensopimattomuuteen. Syrjäytymisriskiä lisäävät työkokemuksen ja koulutuksen sisällön vanhentuminen sekä sellaiset sosiaalisesti syrjäyttävät tekijät kuten itsetunnon ja aktiivisuuden lasku työttömyyden pitkittyessä. Noin puolet pitkäaikaistyöttömistä ei ole koskaan päässyt kunnolla kiinni työelämään.

Vuonna 2008 Kainuun työttömyyden oltua alimmillaan sitten 18 vuoteen arvioitiin, että lähes 3/4 työttömyydestä oli rakenteellista. Työvoiman kysynnän ja tarjonnan ominaisuudet eivät vastaa toisiaan. Työtön työvoima ei myöskään liiku maakunnan alueella riittävästi, eikä työvoima siirry riittävän ponnekkaasti ammatista tai työtehtävästä toiseen.

Hyvässä työllisyystilanteessa rakennetyöttömyys väheni hyvin. Vuonna 2007 rakennetyöttömyys väheni 15 % ja vuonna 2008 edelleen 13 % edellisestä vuodesta. Rakenteellisen työttömyyden osuus työvoimasta on kuitenkin edelleen lähes 8 %.

Paltamon työtä kaikille -hankkeen tavoitteena on työttömien työllistyminen vapaille markkinoille, kohtaanto-ongelmaan ratkaisujen etsiminen, syrjäytymisen ehkäisy ja oman elämän hallinnan vahvistaminen, käytettävissä olevien resurssien vaikuttavuuden lisääminen ja verotulojen lisääminen sekä menojen vähentäminen. Alustavien arvioiden mukaan hanke on auttanut erityisesti koulutuksesta vaikeaan työttömyystilanteeseen valmistuvien nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä ja pitkään työttömänä olleiden kiinnittymisessä takaisin osaksi yhteiskuntaa. Hankkeen merkitys on osoittautunut erityisen suureksi laman aiheuttaman kasvavan työttömyyden oloissa.

Tavoitteet

- Rakennetyöttömyyden alentaminen
- Työttömyysjaksojen pitenemisen ja syrjäytymisen ehkäisy

Toimenpiteet

Lisätään työvoiman osaamista (ks. edellinen kohta)

Kehitetään välityömarkkinoiden toimivuutta. Aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteet kuuluvat työ- ja elinkeinohallinnon vastuulle. Kainuussa aktiivisen sosiaalipolitiikan toimenpiteet kuuluvat kuntayhtymän sosiaali- ja terveystoimialalle. Aktiivisen sosiaalipolitiikan, kuten kuntouttavan työtoiminnan, tavoitteena on ylläpitää henkilöiden toimintakykyä ja parantaa elämänhallintaa ja näin luoda edellytyksiä siirtymiseen välityömarkkinoille tai suoraan avoimille työmarkkinoille.

Välityömarkkinat tarjoavat matalan kynnyksen työpaikkoja, joista pyritään sijoittumaan avoimille työmarkkinoille. Työn lisäksi välityömarkkinoilla on tarjolla palveluita, jotka tukevat heikossa työmarkkina-asemassa olevien pärjäämistä työssä. Välityömarkkinat toimivat sekä työnantajille työvoiman saatavuuden turvaajana että työnhakijoille väylänä avoimille työmarkkinoille.

Välityömarkkinoiden toimivuuden parantamisessa lähtökohta on palvelurakenteen kehittämisessä. Avainasemassa ovat uusien monipuolisten ja avoimille työmarkkinoille työllistymisen näkökulmasta hyödyllisten asiakasprosessien kehittäminen, rekrytointikynnyksen alentamiseen tähtäävien palvelujen ja toimintamallien kehittäminen, palveluprosessien nykyistä parempi hallinta sekä sellaisten matalan kynnyksen työpaikkojen löytäminen, jotka tukevat hyvin avoimille työmarkkinoille työllistymistä. Kehittämisessä päämääränä on turvata työvoiman saanti tulevaisuudessa.

Seurataan Paltamon työllisyyskokeilun tuloksellisuutta. Jos tulokset ovat hyviä, pyritään laajentamaan sitä hyvänä käytäntönä.

Nopeutetaan työttömän paluuta työmarkkinoiden käyttöön. Kainuussa työllistymisen esteet ovat usein kahdensuuntaisia. Toisaalta työnhakijan osaaminen, työkyky tai motivaatio voi olla riittämätön vastaamaan tarjolla olevan työn vaatimuksia. Kun taas toisaalta näiden ollessa kunnossa voi kynnys olla korkea, jos työnantaja kokee työllistämisen kustannukset tai muut esteet liian korkeiksi. Tarvitaan tukea ja ohjausta sekä työnhakijan että työnantajan mahdollisuuksiin.

Nopeampaa työllistymistä tuetaan työnhakijoiden aktivoinnilla, lisäämällä työhakijoiden osaamista sekä alueellista ja ammatillista liikkuvuutta. Työnhakua tuetaan ja työnhakijoille tarjotaan aktiivivaihtoehtoja. Vaikeammin työllistyville tarjotaan työnhakijan tarpeiden mukaisia riittäviä palvelukokonaisuuksia. Työllistämisen kynnystä yrityksissä alennetaan suuntaamalla työllistämisen tukijärjestelmää yrityksiin kuntien ja järjestöjen sijasta ja tukien vaikuttavuutta lisätään. Pyritään vaikuttamaan työnantajien asenteisiin ja kannustetaan yrityksiä lisäämään yhteiskuntavastuuta työllistämisessä.

Työpolitiikan toimeenpanossa tavoitteena on työttömyysjaksojen lyhentäminen ja työttömyyden vähentäminen. Työttömyysjaksojen pitkittyminen vaikeuttaa uudelleen työllistymistä. Kainuun työmarkkinoilla heikoimmassa asemassa ovat nuoret, maahanmuuttajat, vajaakuntoiset ja muut vaikeasti työllistyvät. Myös työvoiman ulkopuolella olevien työllistymien on tarpeen talouskasvun alkaessa uudelleen ja työvoiman määrän vähetessä.

Edistetään maahanmuuttajien kouluttamista ja työllistymistä. Kainuun työmarkkinoilla on kasvavassa määrin maahanmuuttajia. Ulkomaan kansalaisten työttömyysaste on korkea ja työttömyysjaksot uhkaavat pitkittyä monista syistä. Maahanmuuttajien työllistymisen edistäminen edellyttää Kainuun alueellisten toimijoiden keskinäistä yhteistyötä, mutta myös maahanmuuttajille tarjottavien palvelujen ja koulutusmahdollisuuksien entistä tiiviimpää yhteensovittamista. Merkittävimpiä työllistymisen esteitä ovat puutteet suomen kielitaidossa, osaamisessa ja koulutuksessa. Myös ulkomailla hankitun osaamisen ja ammattitaidon tunnistamisessa ja tunnustamisessa on kehitettävää. Kainuussa tarvitaan maakunnan kattava maahanmuuttostrategia.

TL3 Maaseutu

Maakuntaohjelman elinkeinojen kärkialat perustuvat suurelta osin maaseudun luontoon ja raaka-aineisiin. Lisäämällä niiden käyttöä ja jalostusastetta Kainuuseen on luotavissa huomattava määrä työpaikkoja. Myös tietoyhteiskunnan eri osa-alueiden kehittyminen mahdollistaa uusien työpaikkojen syntymisen mm. sisällöntuotantoon, etätööhön ja sähköisten palveluiden tuottamiseen.

Harvaan asutun maaseudun ongelmien ratkaisumallit on koottu yhteen tähän lukuun. Toimenpiteillä pyritään vahvistamaan maaseudun luontaisia vahvuuksia ja hallitsemaan keskittävää kehitystä.

Nykytila

Kainuun maaseutualueilla asui vuoden 2006 lopussa noin 26 000 asukasta, eli 31 % Kainuun koko väestöstä. Maaseutualueet ovat Kainuussa harvaan asuttuja, alueen keskimääräinen asukastiheys on 1,2 ihmistä neliökilometrillä. Maaseutualueet on tässä määritelty Tilastokeskuksen määritelmän mukaisesti, jonka mukaan maaseutumaista aluetta ovat haja-asutusalueet ja 200–500 asukkaan taajamat. Toisaalta, OECD:n väestötiheyteen perustuvan maaseutuluokittelun mukaan koko Suomi ja siten myös Kainuu on hyvin maaseutumaista. Suomi on kokonaan joko hallitsevasti tai merkittävästi maaseutumaista aluetta ja väestötiheydeltään EU:n kaikkein harvimminkin asuttu jäsenvaltio. Kainuun maaseudun väestö vähenee voimakkaasti. Pitkistä etäisyyksistä aiheutuu vaikeuksia erityisesti harvaan asutulle maaseudulle. Luonnon aineeton ja aineellinen hyödyntäminen (maa- ja metsätalous, kaivannaisteollisuus, luontomatkailu) edellyttävät riittävää ja toimivaa infrastruktuuria, joka tukee myös kiinteän asutuksen säilymistä maaseudulla.

Kainuun maaseudun elinkeinoista tärkein on edelleen alkutuotanto, vaikkakin alan rakennekehityksen myötä tuotantomäärät ja aluetalousvaikutukset ovat laskeneet. Alkutuotannossa merkittävintä on maidon ja metsän tuottama lisäarvo. Kainuun maidontuotannon kehittymiselle ja kehittämiselle erityisen suuri riski syntyy, mikäli EU:n maatalouspolitiikan maitokiintiöjärjestelmä lakkaa. Luomutuotannolla on vahva ja yhä kasvava asema. Parhaat kasvumahdollisuudet Kainuun maaseutualueilla on nähtävissä erityisesti metsätaloudessa, matkailussa ja laajasti tarkasteltuna palveluliiketoiminnassa (esim. hyvinvointi-, liikenne- ja asiointipalvelut).

Riittävän nopeat laajakaistayhteydet mahdollistavat tietoverkkoja käyttävän työnteon ja yrittäjyyden maaseutualueilla. Kainuuseen on vuodesta 2006 lähtien rakennettu langattomaan WiMAX-tekniikkaan perustuvaa laajakaistaverkkoa, joka peittää yli 99 % kotitalouksista. Valtioneuvoston päätöksen (2008) mukaan on vähintään 100 megabitin laajakaistan oltava viimeistään vuoden 2015 lopussa koko maassa kysynnän mukaan lähes kaikkien vakinaisten asuntojen sekä yritysten ja julkishallinnon toimipaikkojen ulottuvilla, enintään 2 km:n päässä. Tähän tavoitteeseen ei päästä WiMAXilla. Valtioneuvoston asettaman tavoitteen toteuttaminen vaatii merkittäviä taloudellisia panostuksia kunnilta ja käyttäjiltä.

Kainuun kehityksen keskittyminen Kajaani-Sotkamo-alueelle sekä kuntakeskuksiin on korostunut. Tämä näkyy myönteisinä vaikutuksina näillä alueilla, kun taas syrjäisimmille alueille se tuo ongelmia.

Kylätoiminta on Kainuun kylillä aktiivista. Lähes 90 %:lla Kainuun kylistä on päivitetty kyläsuunnitelma. Aktiivisilla kylillä on havaittavissa selvää kylän vahvuuksiin perustuvaa erikoistumista.

Kainuussa toimii kaksi maaseudun kehittämistä rahoittavaa Leader-ryhmää; Oulujärvi Leader ja Kainuun Naisyrittäjyys Leader.

Visio

Kainuun maaseutu tarjoaa turvallisen, viihtyisän ja virikkeellisen asuin-, työ- ja yrittäjyysympäristön. Kainuun maaseudulla on monipuolista ja elinvoimaista yritystoimintaa, joka lähtee ihmisten

tarpeista, ja joka tukeutuu luonnosta – maasta, metsistä, vesistä ja ilmasta – sekä vahvasta osaamisesta syntyviin mahdollisuuksiin.

Elinvoimainen ja monipuolinen elinkeinotoiminta

Tavoite

Ohjelman kehittämistoimenpiteet suunnataan Kainuun maaseutualueilla tunnistettaville kasvualueille ja innovaatiotoimintaan. Suurimmat työpaikkalisäykset saadaan aikaan metsätaloudessa, matkailussa ja laajasti tarkasteltuna maaseutualueiden palveluliiketoiminnassa. Monialaisten maatilayritysten määrä nousee ohjelmakaudella vajaasta 400 yrityksestä 500 yritykseen, joka on 2/3 toimivista maatiloista ohjelmakauden lopussa.

Uusia maaseudun mikroyrityksiä syntyy 15 kpl / v. ja 25 toimivaa yritystä laajentaa ja monipuolistaa toimintaansa. Naisten ja nuorten osuus aloittavista yrittäjistä 50 %.

Taulukko 3. Määrälliset tavoitteet 2013

	2008	2013
Aktiivitulojen määrä (kpl)	1100	750
Aktiivitulojen peltola (ha/tila)	29	39
Luomun osuus peltolasta (%)	20	25
Maidontuotanto (M l)	64	65
Maatilatalouden kokonaistulot (M €)	95*	90
Metsätalouden työpaikat	1074**	1150
Metsätalouden liikevaihto (M €)	235	300
Metsäenergia (GWh)	499	700
Muut yritysten toimipaikat		1800
Luontomatkailun työpaikat	100*	200
*v. 2007, **v. 2006		

Maatalouden ja elintarviketuotannon alueellinen näkyvyys ja imago parantuvat. Lähiruoan käyttö lisääntyy ravintoloissa ja julkisessa ruokahuollossa. Luomuviljelyssä oleva peltola kasvaa 25 %:iin.

Toimenpiteet

Maatilojen tuotantorakenteen kehittymistä tuetaan ja tämä takaa sukupolvenvaihdosten määräksi 15 kpl vuodessa. Maidon- ja naudanlihantuotantomäärät säilyvät vuoden 2007 tasolla. Maatilainvestointien euromääräinen taso kohoaa vuodesta 2007 25 prosentilla. Maatilayritysten toimintaympäristöä ja siihen kuuluvaa infrastruktuuria kehitetään kokonaisvaltaisesti, mikä turvaa elinkeinon harjoittamisedellytykset.

Keskimääräisen tilakoon kasvaessa yrittäjien jaksaminen työssään nousee entistä tärkeämmäksi. Lomitusjärjestelmän ja työterveyshuollon on oltava kunnossa.

Elintarvikestrategiaa ja sen toimenpideohjelman toteutetaan, jotta keskeiset tavoitteet saavutetaan. Työvoiman määrä kasvaa elintarviketuotannossa 330:sta 400 henkilötyövuoteen ja uusia elintarvikealan yrityksiä aloittaa 4 kpl / vuosi, joista luonnontuotteiden jalostuksessa 1 kpl/vuosi.

Metsäalaa ja energiaa koskevat tavoitteet on esitetty tämän ohjelman toimintalinjalla 2.

Kainuulaisen kalan käyttöä kotimaakunnassa lisätään. Jalostusasteen nosto- ja tuotevalikoiman lisääminen ovat keskeisiä tavoitteita. Vuonna 2008 käynnistynyt Kalaleader-toiminta jatkuu.

Perinteisen porotalouden rinnalle etsitään uusia poroelon hyödyntämiseen perustuvia elinkeinomahdollisuuksia. Suurpetokantojen ja porotalouden välille pyritään löytämään kestävä tasapainotilanne.

Elämisen laadun ja hyvinvoinnin parantaminen

Tavoitteet ja toimenpiteet

Laaditaan maakunnallinen peruspalvelustrategia, jolla haetaan keinoja maaseudun peruspalvelujen turvaamiseksi ja mahdollisuuksia uudelle monipuoliselle yritystoiminnalle. Osa haja-asutusalueiden palveluista tuotetaan monipalvelukeskuksissa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palvelutoimintana. Maaseudulle tavoitellaan syntyvän 20 kylien monipalvelukeskusta. Maaseudun liikennejärjestelyjä kehitetään toteuttamalla keskeisiltä osilta LVM:n selvitystä ”Julkisen liikenteen palveluiden turvaaminen haja-asutusalueilla”. Vesiensuojeluasiat ja pohjavesialueet otetaan huomioon aiempaa paremmin kaikissa maatilatalouden toiminnoissa. Näiden seurauksena ympäristökuormitus vähenee. Kulttuuriympäristöjen ja perinnemaisemien hoito on osa maaseudun viihtyisyyttä ja vetovoimaa lisäävä tekijä.

Viranomaisten suunnitelmissa huomioidaan kyläsuunnitelmissa esiin tulleet tarpeet maaseudun asuin-, työ- ja vapaa-ajan ympäristöjen kehittämistoimista. Erityisesti parannetaan naisten ja nuorten elämän laatua, viihtymistä ja toimintamahdollisuuksia maaseudulla. Lisätään vapaa-ajan palveluihin ja maisemanhoitoon perustuvaa yrittäjyyttä. Laaditaan ja toteutetaan Kainuun alueellinen kylien turvallisuusohjelma.

Maaseudun asukkaiden ja siellä toimivien yritysten tarpeet huomioidaan tiestön, tietoliikenneverkkojen, sähkön ja vesi- ja viemäriverkkojen kunnossapidon ja parantamisen osalta.

Monipuolinen kehittäjäverkosto ja toimiva maaseudun osaamisrakenne

Tavoitteet

Kylä kehitetään suunnitelmallisesti ja yhteisöllisyyttä korostaen. Keskeisinä toimijoina ovat paikalliset osaavat kyläyhdistykset, muut maaseudulla toimivat yhdistykset ja niiden kanssa yhteistyössä toimivat kehittäjäorganisaatiot. Osaamista vahvistetaan tarpeista lähtevillä koulutusohjelmilla. Kainuun hallintokokeilulain mukaisesti tuetaan kansalaisvaikuttamisen mahdollisuuksia maaseudulla.

Kainuun maaseuturyhmä tukee toiminnallaan prosesseja ja kehitystyötä, jolla kehittämiseen, koulutukseen ja tutkimukseen osallistuvat tahot (esim. KAO, KAMK, Kajaanin yliopistokeskus, Woodpolis, Snowpolis) sekä muut yhteistyörakenteet ja -verkostot (esim. kunnat, Kantripolis, ProAgria, Kainuun Nuotta ry.) pystyvät entistä paremmin reagoimaan maaseudun ihmisten ja yritysten muutostarpeisiin. Toiminnalle tunnusomaista on poikkitieteellisyys ja eri koulutus- ja tutkimus- ja kehittämistasojen välinen kiinteä vuorovaikutus ja yhteistyö.

Julkinen, yksityinen ja kolmas sektori vahvistavat yhteistyötä mm. palveluntuotannossa. Sujuvaan yhteistoimintaan etsitään ja löydetään yhteiset menettelytavat.

Kainuun molemmat Leader-ryhmät jatkavat toimintaansa myös ohjelmakauden 2007–2013 jälkeen.

Toimenpiteet

Maaseudun kehittämiseksi Kainuussa toteutetaan seuraavat teemaohjelmat:

Bioenergian teemaohjelma

Teemaohjelma toteuttaa aktiivisesti Kainuun bioenergiaohjelmaa. Bioenergian teemaohjelman kehittämishanketoiminnan rahoitustarve on noin 0,75 milj. € vuodessa. Investointien rahoitustarve on noin 2,7 milj. € vuoden 2013 loppuun mennessä. Vastuutahot: Kajaanin yliopistokeskus ja TE-MOS, Kainuun maakunta -kuntayhtymä.

Maaseutuelinkeino-ohjelma

Toteuttaa aktiivisesti Kainuun maaseutuelinkeino-ohjelman mukaista kehittämistoimintaa. Maaseutuelinkeinojen kehittämishanketoiminnan rahoitustarve on noin 1,5 milj. € vuodessa. Maaseutuyritysten tuotannollisten investointien ja sukupolvenvaihdosten rahoitustarve on noin 5,1 milj. € vuodessa. Vastuutahot: MTK-Kainuu ry., TE-MOS

Metsä- ja puutalouden teemaohjelma

Toteuttaa aktiivisesti Kainuun metsä- ja puutalouden teemaohjelmaa. Metsätalouden kehittämistoiminnan kokonaisrahoitustarve on 0,8 milj. € vuodessa. Puutuotealan kehittämistoimenpiteiden rahoitustarve on 1,7 milj. € vuodessa. Vastuutahot: Kainuun Etu Oy, TE-MOS, TE-YRO, Kainuun maakunta -kuntayhtymä.

Luontomatkailun teemaohjelma

Toteuttaa aktiivisesti Kainuun luontomatkailun teemaohjelmaa. Kehittämistoiminnan rahoitustarve 0,9 milj. € vuodessa. Vastuutahot: Kainuun Etu Oy, Kainuun ympäristökeskus, TE-MOS

Kyläteemaohjelma

Toteuttaa aktiivisesti Kainuun kyläteemaohjelmaa. Kehittämishanketoiminnan rahoitustarve noin 1,4 milj. €/vuosi. Toimenpiteinä ovat yleiset kehittämishankkeet, kansainvälistymishankkeet, tietoyhteiskuntahankkeet ja kylien elämisen laatua kehittävät toimenpiteet. Investointihankkeiden rahoitus tulee pääsääntöisesti Kainuun ympäristökeskukselta ja Leader-ryhmiltä. Vastuutahot: Kajaanin yliopistokeskus, ProAgria Kainuu, Kainuun Nuotta ry, TE-MOS

Paikalliset toimintaryhmät Oulujärvi LEADER ry. ja Kainuun Naisyrittäjyys LEADER ry. toteuttavat toimintaryhmiensä kehittämisstrategioita. Ohjelmien toteutukseen on käytettävissä yht. noin 1,4 milj. € vuodessa.

TL4 Hyvinvointi

Hyvinvointi on laaja kokonaisuus ja sen määrittely yksiselitteisesti vaikeaa. Hyvinvointi koostuu monista tekijöistä, joihin kuuluu sekä objektiivisesti mitattavia asioita että subjektiivisia arvostuksia ja tuntemuksia. Yleensä terveys, elinolot ja toimeentulo luetaan objektiivisiksi hyvinvoinnin osatekijöiksi. Subjektiivisia osatekijöitä ovat puolestaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen ja onnellisuus. Nämä hyvinvoinnin osatekijät vahvistavat toisiaan. Hyvä terveys ja elinolot sekä riittävä toimeentulo heijastuvat usein subjektiivisena hyvinvointina. Mutta toisaalta hyväkään terveys, korkea elintaso ja turvattu toimeentulo eivät välttämättä takaa subjektiivista hyvinvointia. Pääteemoiksi maakuntaohjelmaan on valittu hyvinvointi, terveys, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä terveyden tasa-arvo.

Terveys on yksi hyvinvoinnin keskeisimmistä ulottuvuuksista ja osatekijöistä. Se ei kuitenkaan näytä jakaantuvan tasaisesti, vaan hyvinvoinnin vajeet kuten heikko terveys kasaantuu tiettyihin väestöryhmiin. Tämä ei ole eettisesti hyväksyttävää, sillä terveyseroja on mahdollista kaventaa ja jopa poistaa.

Kainuulaisten terveydentila on parantunut viime vuosikymmeninä, mutta sosioekonomiset terveyserot ovat pääasiassa jyrkemmät kuin koko Suomessa keskimäärin. Vähemmän koulutettujen kainuulaisten joukossa huono terveys ja terveyttä vaarantavat elintavat ovat yleisempiä ja kuolleisuus suurempaa kuin korkeammin koulutettujen. Myös huonolle terveydelle altistavat tekijät ovat yleisempiä vähemmän koulutettujen keskuudessa.

Kainuulaisten hyvinvointi ja terveys ovat menestymisen kilpailutekijä, taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen peruspilari Kainuussa. Strategia-/ohjelmatasolla Kainuussa ollaan laatimassa lapsi- ja nuorisopoliittista ohjelmaa sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa, jotka valmistuvat kuluvan vuoden aikana (v. 2009). Maakunnallinen päihde- ja mielenterveysstrategiatyö on käynnistynyt sekä maakunnallisen ikääntymispoliittisen strategian laatimisen aloittamiseksi on jätetty kaksi aloitetta (Kainuun ikäihmisten neuvottelu-kunta, Kajaanin vanhusneuvosto). Näiden eri strategioiden/ohjelmien yhdistäjänä tulisi olla maakunnallinen hyvinvointistrategia-/ohjelma, mutta tällä hetkellä Kainuussa ei ole voimassa olevaa strategiaa-/ohjelmaa. Viimeisin Kainuun hyvinvointistrategia ulottui vuoteen 2006 saakka. Keskeinen yksittäinen toimija hyvinvoinnin kentällä on Kainuun maakunta -kuntayhtymä, erityisesti sosiaali- ja terveystoimiala sekä koulutustoimiala (ks. myös kuntayhtymän ja toimialojen strategiat).

Toimenpiteet

- Käynnistetään maakunnallisen hyvinvointistrategian päivitys tai hyvinvointiohjelman laatiminen.
- Käynnistetään maakunnallinen ikääntymispoliittisen strategian laatiminen.
- Käynnistetään hyvinvointifoorumi. Foorumi voi olla muodoltaan fyysinen tai virtuaalinen tai todennäköisesti näiden molempien yhdistelmä. Hyvinvointi-foorumi kokoaa laajasti yhteen eri toimijat.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on toimintaa, jonka tarkoituksena on parantaa ihmisten mahdollisuuksia huolehtia omasta ja ympäristönsä terveydestä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on myös terveyden ja hyvinvoinnin edellytysten parantamista yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan kannalta. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteena on väestön hyvinvoinnin ja terveydentilan paraneminen ja terveyserojen kaventuminen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnassa/maakunnassa tietoista voimavarojen kohdentamista terveyteen. Toiminnan tarkoituksena on hyvinvoinnin ja terveyden sekä toimintakyvyn lisääminen, kansantautien, tapaturmien ja muiden sairauksien ja terveysongelmien vähentäminen sekä väestöryhmien välisten terveyserojen kaventaminen. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävinä ovat mm. strateginen suunnittelu ja johtaminen, sosiaali- ja

terveydenhuollon ehkäisevä työ sekä kaikkien hallinnonalojen ne tehtävät, joiden tuloksena syntyy terveyttä edistäviä vaikutuksia, esimerkiksi työllisyystilanteen ja koulutusmahdollisuuksien parantaminen, turvallisen elinympäristön rakentaminen, liikenneturvallisuuden lisääminen tai harrastusmahdollisuuksien tarjonnan lisääminen.

Kunnat ovat keskeisiä toimijoita ja vastuunkantajia hyvinvointia ja terveyttä edistävässä työssä. Tämä työ vaatii selkeitä toteutusrakenteita kunnissa ja alueilla. Kainuussa maakunnallinen sosiaali- ja terveystoimi on luonnollinen toimija hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä nimenomaan asiantuntijana ja aloitteentekijänä. Vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä kuuluu kunnan ylimmälle johdolle ja kuntayhtymissä kuntayhtymän johdolle.

Kokonaisvaltainen suunnittelu ja toteutus edellyttävät hallinnonalat ylittävää johtamista ja selkeitä toimeenpanorakenteita. Asioiden valmistelua ja toimeenpanoa varten tarvitaan poikkihallinnollinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjaus/tai johtoryhmä, johon kuuluu eri hallinnonalojen vastuushenkilöitä ja alueen muita toimijoita. Kainuussa tämä tarkoittaa sitä, että peruskunnissa toimii omat ryhmänsä ja yhteisenä ryhmänä toimii maakunnallinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjausryhmä. Ohjausryhmän tehtävänä on mm. ohjata hyvinvointikertomuksen valmistelua, seurata väestön hyvinvoinnin ja terveydentilan kehitystä ja välittää tietoa, koordinoida terveyden edistämisen poikkihallinnollista toimintaa, valmistella hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen maakunnallinen suunnitelma, joka on jalkautettavissa peruskuntien strategiatyöhön.

Hyvinvoinnin ja terveyden tasa-arvon toteutumisen kannalta on tärkeää, että eri hallinnonaloilla tehtävien päätösten vaikutuksia arvioidaan jo valmisteluvaiheessa. Jotta hyvinvointi- ja terveysvaikutukset saadaan näkyviin ennen päätöksentekoa, tarvitaan ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia (IVA). Tähän on kehitetty IVA-menetelmä, joka on ennakkoarvioinnin ja ennalta ehkäisevän politiikan väline. Se auttaa siirtämään painopistettä korjaavasta työstä ehkäisevään työhön. Kainuussa IVA-menetelmään on lisätty terveyseronäkökulma (IVA+).

Kuntalaisten mahdollisuutta osallistua kunnallisen ja maakunnallisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä ehkäisevän toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin tulee vahvistaa. Toiminnan tulee perustua luontevaan vuorovaikutukseen. Tämä tarkoittaa myös eri tahojen välisen yhteistyön lisäämistä, jossa erityisesti korostuu kansalaissektorin ja eri hallinnonalojen välinen yhteistyö. Lisäksi on erityisesti huomioitava ”heikkojen äänien” kuuluminen, kuuleminen ja huomioon ottaminen. Osallisuus ulotetaan laajasti koskemaan myös toimialojen palvelujen kehittämistä, toteuttamista ja arviointia.

Toimenpiteet

- Luodaan Kainuuseen ja peruskuntiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet
  - o perustetaan tarvittavat ryhmät peruskuntiin ja yhteinen maakunnallinen ryhmä
  - o kehitetään ja otetaan käyttöön hyvinvointikertomukset (peruskuntiin ja yhteinen maakunnallinen)
- Valmistellaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelma, seurataan ja arvioidaan suunnitelmien toteutumista
- Otetaan käyttöön ihmisiin kohdistuvien vaikutusten ennakkoarviointimenetelmä (IVA+) sekä peruskuntien että maakunnallisessa päätöksenteossa.
- Kehitetään kainuulaisten osallistumisen ja osallisuuden lisäämiseksi uusia verkostomaisia toimintamalleja ja ”matalan kynnyksen” niin fyysisiä kuin virtuaalisiakin kohtaamispaikkoja.
- Mahdollistetaan kainuulaisten osallistuminen palvelujen kehittämiseen luomalla konkreettisia osallistumistapoja.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keskeisenä haasteena valtakunnallisesti sekä alueellisesti on sosioekonomisten väestöryhmien välisten terveyserojen kaventaminen. Sosioekonomisilla terveyseroilla tarkoitetaan terveydentilassa, sairastavuudessa ja kuolleisuudessa ilmeneviä systemaattisia eroja sosioekonomisten väestöryhmien välillä. Kainuussa maakunta ja kunnat ovat näiden erojen kaventamisessa keskeisessä asemassa.

Terveyserojen kaventaminen

Sosioekonomisia terveyseroja pyritään vähentämään siten, että huonommassa asemassa olevien terveydentila lähentyy paremman terveyden saavuttaneiden ryhmien terveyden tasoa. Terveyserojen vähentäminen vaikuttaa myönteisesti koko kansanterveyteen, palveluitten turvaamiseen, väestön ikääntyessä, työllisyysasteen nostamiseen sekä kustannusten hillintään. Terveyserojen kaventaminen vaatii onnistuakseen pitkäjänteistä työtä ja eri sektoreiden välistä yhteistyötä. On puututtava terveyserojen taustalla oleviin sosiaalisiin syytekijöihin ja prosesseihin. Terveyserojen kaventamistavoitteeseen päästään

- vaikuttamalla yhteiskuntapoliittisilla toimilla köyhyyteen, koulutukseen, työllisyyteen ja asumiseen
- tukemalla terveellisiä elintapoja
- parantamalla sosiaali- ja terveyspalvelujen tasa-arvoista ja tarpeen-mukaista saatavuutta ja käyttöä

Hyvinvoinnin polarisaatiossa korostuvat erityisesti työttömien ja pitkäaikaistyöttömien tilanne, päihdeongelmien kasvu sekä terveysongelmien kasautuminen/keskittyminen alemmassa sosioekonomisessa asemassa oleviin ihmisryhmiin. Eriarvoisuus väestöryhmien välillä näkyy monissa asioissa mm. työ- ja asumisolosuhteet vaihtelevat eikä terveydenhuoltojärjestelmäkään kohtelee ihmisiä tasa-arvoisesti. Elinolosuhteiden erot luovat lapsuudesta lähtien pohjaa aikuisiässä ilmeneville väestöryhmien väliselle hyvinvointi- ja terveyseroille. Erityisesti lapsiperheiden köyhyys lisääntyi Suomessa lamavuosien jälkeen. Kainuun työttömyysaste on lähes kaksinkertainen koko maahan verrattuna. Työttömien terveyden edistämiseen kohdennetut toimet kaventavat terveyseroja. Terveyden edistäminen edistää myös työllistymistä.

Hyvinvoinnin vajeisiin ja terveyden tasa-arvoon pyrkimisen suhteen on ensisijaisen tärkeää paitsi pyrkiä lievittämään erilaisista yhteiskunnallisista rakenteista ja yhteiskunnan nopeista muutoksista aiheutuvaa pahoinvointia myös pyrkiä ehkäisemään syrjäytymistä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä ylisuku-polvisen syrjäytymiskiirteen katkaisemiseen. Syrjäytyminen nähdään usein yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden katkeamisena. Kyse on monesti itseään vahvistavasta prosessista, jossa syrjäytymistä yhdestä instituutiosta seuraa syrjäytyminen joistakin muistakin instituutioista. Erityisesti työmarkkinoilta syrjäytyminen altistaa helposti syrjäyttävän kiirteen syntymiselle. Työttömyys pitkittyessään tuo usein mukanaan esim. sosiaalisten suhteiden katkeamista, köyhyyttä sekä niin fyysisen kuin psyykkisen terveydentilan ja työ-kyvyn heikkenemistä. Vakavimmillaan pitkäaikaistyöttömyyden seuraukset näkyvät suurina kuolleisuuseroina työllisten ja työttömien ja myös eri ammatti-ryhmien välillä.

Elintavat vaikuttavat huomattavasti terveyserojen syntymiseen. Suomessa tupakointi ja liiallinen alkoholin käyttö yhdessä aiheuttavat arviolta 50 prosenttia miesten sosioekonomisista kuolleisuuseroista ja naisten eroista noin 25 prosenttia. Myös ruokavalio ja liikuntatottumukset selittävät osan sosioekonomisista terveyseroista. Hyvä sosiaalinen asema luo paremmat tiedolliset ja taloudelliset edellytykset ja voi vahvistaa motivaatiota valita terveellisiä elintapoja. Elintapoihin vaikuttavat muun muassa taloudelliset mahdollisuudet, perinteet, muoti, arvot ja normit sekä mainonta. Lapsuusajan elinolot ja vanhempien elintavat vaikuttavat myös keskeisesti aikuisiän elintapojen muotoutumiseen. Elintapoja ei voida pitää yksinomaan ihmisen vapaan valinnan tuloksina, vaan ne ovat perintötekijöiden, ympäristön ja vallitsevan kulttuurin luomia.

Terveyden edistämisen kustannusvaikuttaviksi keinoiksi on osoitettu liikunnan lisääminen, terveellisen ravitsemuksen edistäminen, tupakoinnin, alkoholin ja muiden päihteiden käytön hillitseminen sekä osteoporoosin että kaatumisten aiheuttamien murtumien ehkäiseminen.

Näiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteuttaminen ja saavuttamisen seuranta edellyttävät tietopohjan vahvistamista, terveyserojen seurantarjestelmän kehittämistä sekä osaamisen vahvistamista että viestinnän kehittämistä. Kainuussa on tehty hyvää yhteistyötä useiden vuosien ajan Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin kanssa (nykyisin Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL). Yhteistyön tuloksena julkaistiin vuoden 2008 lopussa Sosioekonomiset

terveyserot ja niiden kaventaminen Kainuussa – julkaisu, joka on hyvä pohja tulevien askellusten toteuttamiseksi.

Toimenpiteet

- Edistetään kainuulaisten työllistymistä ja työmarkkinoilla pysymistä sekä ehkäistään syrjäytymistä erityisesti tukemalla nuorten kiinnittymistä opiskelu- ja työelämään. Kiinnitetään erityistä huomiota pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömiin, työvoiman ulkopuolella oleviin työkäisiin ja vähennetään eläkehakuisuutta.
- Suunnataan julkisia palveluja hyvinvoinnin ja terveyden tasa-arvo huomioiden, tunnistetaan palveluprosessien eriarvostavat tekijät ja puututaan niihin.
- Varmistetaan, että jo luodut hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintamallit juurrutetaan pysyviksi toiminnoiksi niin peruskunnissa kuin maakunnassakin. Aktivoidaan kainuulaisia liikkumaan, edistetään terveellistä ravitsemusta sekä puututaan aktiivisesti tupakointiin, alkoholin ja huumeiden käyttöön. Tuetaan ja kannustetaan kainuulaisia omaehtoiseen terveyden elämäntapojen vaalimiseen. Kehitetään liikuntaolosuhteita (mm. liikuntapaikkoja) sekä elämäntapaohjantaa ja -neuvontaa.
- Jatketaan tiivistä yhteistyötä valtakunnallisten asiantuntijalaitosten kanssa mm. tietopohjan vahvistamiseksi ja hyvien käytäntöjen juurruttamiseksi.

Uudet toimintatavat hyvinvointipalvelujen tuottamisessa

Suomalainen hyvinvointimalli on pohjoismainen, universaali malli, jossa koko väestö on laajasti oikeutettu sekä sosiaaliturvaan että julkisiin palveluihin. Hyvinvointivaltiota on kritisoitu voimakkaasti mm. sen kyvyttömyydestä täyttää tasa-arvolupausta. Ihmisten elämäntilanteet ovat erilaistuneet ja toisaalta hyvinvointivaltion uudistustarpeet ovat laaja-alaisia. Ne kohdistuvat sekä palvelujärjestelmän rakenteisiin että toimintatapoihin. Hyvinvointivaltion kestävä kehitys edellyttää paitsi kestävää rahoitus pohjaa myös tehokkaampaa palvelutuotantoa.

Julkinen sektori on suurin yksittäinen toimija hyvinvointipalvelujen toteuttajana. Kunnilla/kuntayhtymillä on palvelujen järjestämisvastuu, ne voivat tuottaa palvelut joko itse tai ostaa ne. Lisäksi kunta/kuntayhtymä voi käyttää palveluseteliä, jolloin asiakkaalla on mahdollisuus valita palveluntuottaja. Vuodesta 2004 palveluseteliä on voinut käyttää sosiaalihuollon kotipalvelussa ja vuodesta 2008 kotisairaanhoidossa. 1.8.2009 on tullut voimaan laki sosiaali- ja terveydenhuollon palveluseteleistä. Tavoitteena on parantaa palvelusetelin käytön edellytyksiä ja saada palveluseteli nykyistä laajempaan käyttöön.

Keskeistä hyvinvointipalvelujen järjestämisessä on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen vahvistamalla ennalta ehkäisevää toimintaa, lisäämällä osallisuutta, yhteisöllisyyttä sekä ihmisten itsetuntoa. On tärkeää turvata yhteisesti hyväksytyjen palvelujen tarpeenmukainen saatavuus sekä edelleen kehittää hyvinvointipalveluita mahdollistamalla asiakkaiden valinnan vapaus.

Hyvinvointipalvelut perustuvat laajaan monitoimijuuteen, jossa julkisen sektorin lisäksi merkittävinä toimijoina ovat yritykset, järjestöt sekä kansalaiset itse. Toimivan ”welfare mixin” toteuttaminen edellyttää avointa keskustelua ja sopimuksia eri toimijoiden työnjaosta, rooleista ja vastuista. Kainuussa tehtävien jako kuntien ja kuntayhtymän välillä on tehty perussopimuksessa. Meneillään on toimintojen jatkovalmistelu, jossa linjataan miten Kainuussa hallintokokeilun päätyttyä (v. 2012) toimitaan. Maakunnallinen palvelustrategia on väline hahmottaa palvelutarvetta ja sopia palvelujen tuotannosta eri toimijoiden kesken. Tulevaisuudessa korostunee entistä voimakkaammin yksilön oma vastuu hyvinvoinnistaan. Tämä ei saa kuitenkaan tarkoittaa ihmisen jättämistä yksin ongelmineen vaan on luotava mahdollisuuksia ja tukitoimia omatoimiseen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen ja sairauksien hoitoon sekä arjen hallintaan. Asiakkaan valintamahdollisuuksien lisääminen edellyttää myös uuden tyyppisen palveluohjauksen toteuttamista, jossa ohjaus tapahtuu palveluntuottaja organisaatiosta riippumattomasti. Lisäksi asiakkaiden kasvaneet odotukset haastavat palvelut uudella tavalla.

Teknologian käyttöönotto hyvinvointipalvelujen tuottamisessa avaa uusia mahdollisuuksia niin asiakkaita kuin palvelujärjestelmänkin näkökulmasta. Haasteita on kuitenkin niin asenteissa, lainsäädännössä kuin itse teknologiassakin. Tulevaisuudessa kansalaiset lienevät entistä valmiimpia ja ennakkoluulottomampia kokeilemaan ja vaatimaan tehokkaampia, ei aikaan sidottuja, nykYTEKNOLOGIAN avulla toteutettavia palveluja.

Toimenpiteet

- Laaditaan maakunnallinen palvelustrategia, jossa hahmotetaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuutta palvelujen tuotannossa. Sovitaan yhteisistä pelisäännöistä sekä määritellään ja selkeytetään toimijoiden roolit. Tuetaan ja vahvistetaan eri toimijoiden osaamista mm. liiketoiminnassa. Kehitetään toimijoiden yhteisiä toimintatapoja sekä kainuulaisten hyvinvoinnin lisäämiseksi että Kainuun elinvoimaisuuden takaamiseksi.
- Kehitetään tukitoimia ja kannustimia kainuulaisten oman vastuunoton lisäämiseksi terveellisten valintojen tekemisessä.
- Selvitetään viipymättä osana palvelustrategian laatimista, missä laajuudessa palveluseteli voidaan ottaa käyttöön Kainuussa huomioiden 1.8.2009 voimaan tullut lainmuutos.
- Kokeillaan rohkeasti ja otetaan käyttöön teknologian tuomia mahdollisuuksia hyvinvointipalvelujen toteuttamisessa (vrt. ICT:n ja hyvinvoinnin rajapintainnovaatiot) Yhdistetään ennakkoluulottomasti erilaisia palveluja esim. sosiaali- ja terveyspalvelut ja kulttuuripalvelut (erityisesti luova ilmaisu; tanssi) ja kehitetään uusia entistä vaikuttavampia palvelukokonaisuuksia kainuulaisten hyvinvoinnin lisäämiseksi.
- Huolehditaan siitä, että julkisen sektorin järjestämisvastuulla olevat hyvinvointipalvelut toteutetaan hyvinvoinnin ja terveyden tasa-arvoa lisäävästi.
- Huolehditaan siitä, että Kainuussa toimivat yritykset toimivat yhteiskunta-vastuullisesti ja kestävä kehitys kunnioittaen.

Kolmas sektori

Nykytila

Kolmannen sektorin perustoimijat muodostuvat Kainuussa kansalaisjärjestöistä, niiden paikallisista kansalaislähtöisistä, moniarvoisista ja avoimista verkostoista. Kolmannen sektorin yhteisöllisyyden rakennusaineena on perinteisesti ollut, että ihmiset elävät ja toimivat yhdessä samankaltaisten arvopohjien kanssa. Yhteisöissä ihmiset määrittelevät itseään yhä enemmän paikallisuuden, etnisyyden, uskonnon, sukupuolen tai elämäntyylin perusteella.

Kainuulaisuus, Kainuun maakuntahenki ja paikallinen päätösvalta ovat voimavaroja, jotka ylläpitävät kolmannen sektorin sosiaalista pääomaa. Paikallisella päätösvalalla turvataan maakunnallisten tarpeiden huomioiminen osana Kainuun kehittämistä.

Edustuksellinen demokratian rinnalle tarvitaan suoran vaikuttamisen kanavia vastaamaan yhteiskunnan nopeasti muuttuviin tilanteisiin. Aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvä konkreettinen mahdollisuus vaikuttaa asioihin korostaa paikallisuuden merkitystä. Hyvinvoinnissa ja ongelmien ratkaisussa korostetaan yhä enemmän julkisen vastuun sijasta yksilön omaa vastuuta ja yhteisöjen vastuuta.

Kolmannen sektorin voima on vapaaehtoistoiminnassa. Sen turvaaminen on välttämätöntä, jotta toimintoja voidaan jatkossakin ylläpitää. Palkatun henkilöstön merkitys kuitenkin kasvaa osana kolmannen sektorin muutosprosessia. Pysyviä ja kestäviä palveluja osana julkisen vallan palvelujen toteuttamista voidaan tuottaa pääasiassa palkatun henkilöstön toteuttamana.

Kolmannen sektorin ohjelma on sisällöltään ja toteutusvastuultaan laaja. Ohjelmalla vaikutetaan olemassa olevien toimintatapojen uudistamiseen ja resurssien uudelleen suuntaamiseen. Kyse on kolmannen sektorin vahvistamisesta, välttämättömästä muutoksesta ja uusista työtapoista.

Visio

Kolmas sektori Kainuussa on vahva maakunnallinen toimija, joka ymmärretään sekä osaksi palveluketjua, että kansalaisyhteiskuntatoimijaksi

Tavoite

Järjestöt toimivat kansalaisvaikuttamisen kanavana. Järjestötoiminta on aatepohjalta ponnistavaa vahvaa perustoimintaa, joka kohdistuu kansalaisiin ja on aidosti heidän tarpeistaan lähtevä. Järjestöjen toimintaa tukevat vahva yhteistyö, tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien hyödyntäminen ja monipuolinen osaaminen. Järjestötoiminnalla vaikutetaan suoraan lähellä oleviin ja ihmisten itselleen läheisinä kokemiin asioihin. Se rakentaa luottamusta ihmisten välillä. Kansalaisjärjestöt nostavat esille uusia tarpeita ja epäkohtia sekä ohjaavat kansalaisia suoran vaikuttamisen ja edustuksellisen demokratian toimintaan, sekä myös omakohtaisen vastuun ottamiseen monikulttuurisessa arkipäivän toiminnassa.

Kolmannen sektorin toimijoiden tehtävä paikallisten palveluiden järjestäjänä on olla eri tahojen kokoajana, aloitteentekijänä, palvelujen tuottajana ja välittäjäorganisaationa – tavoitteenaan mahdollisimman laajapohjainen yhteistyö. Palveluista saatava tuotto ei aina kata yritystoiminnan tuottovaatimuksia. Toisaalta julkisin varoin kyetään tuottamaan entistä vähemmän palveluja. Tällöin palvelutuotannon turvaamiseksi tarvitaan yhä useammin sellaisia uusia toimintamuotoja, jotka kykenevät operoimaan pienillä katteilla ja joiden tavoitteena ei ole voiton saanti vaan palvelu ja yleishyödyllisyys. Näitä palveluja kykenevät tuottamaan esimerkiksi yhdistykset tai osuuskuntapohjaisesti toimivat yritykset. Talkoilla pysyviä palveluja ei voi eikä pidä tuottaa, mutta yhdistykset ovat osa kunnallista palvelujen sopimustuotantoa. Tämä edellyttää mm. julkisen sektorin vahvempaa luottamusta kolmannen sektorin toimintaan, määrärahojen aktiivista, uudenlaista käyttöä paikallispalvelujen tuotantoon niillä alueilla, joista julkiset palvelut ei kykene toimimaan ja joissa yrittäjyys ei kykene syystä tai toisesta tuottamaan tarvittavia lähipalveluja.

Kolmannen sektorin työssä tarvitaan moniosaajia. Tehtävät ovat monialaisia ja vaativia, sillä tietoa edellytetään usealta eri toimialalta. Tietotaidon lisäksi vaaditaan hyviä sosiaalisia taitoja ja aitoa innostusta kehittämiseen. Työ on siten jatkuvaa oppimista, jossa jokainen omaksuu taitoja omasta työympäristöstään ja työtovereiltaan.

Viestintä on keskeinen asia kolmannen sektorin työssä, ja moniin suuntiin – siis myös alhaalta ylöspäin sekä organisaatioiden sisällä ja välillä. Viestinnän lisäämistä tarvitaan myös viranomaisten, kuntien ja poliittisten päättäjien ja viranhaltijoiden suuntaan. Viestinnän tarve lisääntyy yhä toimijoiden määrän kasvaessa, verkostojen kehittyessä ja kansainvälistyessä. Viestinnän tavoitteena on saattaa eri toimijat tasa-arvoiseen asemaan.

Arvioinnin pääpaino on vaikuttavuuden mittaamisessa paikallisella tasolla. Vaikuttavuusarvioinnissa käytetään sekä määrällisiä että laadullisia tietoja. Ohjelmakauden lopulla teetetään laajempi arviointi ohjelman toteutumisesta. Lisäksi haetaan ehdotuksia ohjelmaprosessin edelleen kehittämiseksi.

Toimenpiteet

- Kansalaisjärjestöt toimivat vahvasti suoran vaikuttamisen kanavana. Maakunnallista ja kunnallista päätöksentekoprosessia muutetaan siten, että kansalaisryhmillä mahdollisuus antaa lausunto heitä koskevissa asioissa
- Kansalaisjärjestöt luonteva ja pysyvä osa Kainuun maakunnan kehittämistyötä ja arkipäivän toimintaa. Toimijaosapuolten välille luodaan pysyvä ja säännöllisesti kokoontuva foorumi, jossa käydään läpi eri toimijaosapuolten mahdollisuudet ja toiveet arkipäivän toimintaan.
- Järjestöjen yhteistyö on vakiintunut tapa toimia ja järjestöt ovat tietoisia toistensa olemassa olevista toiminnoista. Järjestöillä on yhteinen maakunnallinen järjestöunioni, joka määrittelee jäsentensä kannanotot, yhteiset tarpeet ja tukee jäsenten toimintaa heidän omissa ja yhteisissä toimissaan. Lisäksi järjestöunioni hoitaa yhteiset koulutukset.

- Kolmas sektori toimii monikulttuurisen arkipäivän sillanrakentajana. Kansalaisjärjestöt ovat keskeinen toimijaosapuoli maahanmuuttajien kotouttamisessa.
- Julkinen, yksityinen ja kolmas sektori ovat tiiviissä yhteistyössä. Maakunnassa otetaan käyttöön näiden kolmen toimijaosapuolen pelisäännöt, jossa selkeytetään kunkin toimijan rooli, keskinäinen yhteistyö.
- Kolmannen sektorin liiketoiminnan kehittymistä tuetaan kehittämis- ja koulutustoiminnalla. Toiminnan kehittäminen edellyttää toimijakohtaista tarkastelua, milloin liiketoiminta tapahtuu järjestön sisällä ja milloin järjestöjen omistamien yritysten toimesta.
- Kolmas sektori toimii jatkossa vahvemmin palvelujen tuottajana. Tämä edellyttää järjestötoimijoilta perusteellista tarkastelua, milloin palvelut tuottaa järjestö ja milloin järjestö/järjestöjen omistamat yritykset

TL5 Toimintaympäristö

Infrastruktuurin toimivuus ja asuinympäristö

Infrastruktuurilla tarkoitetaan yhdyskuntateknisen huollon ja eri liikennemuotojen – tietoliikenne mukaan luettuna – muodostamaa rakennetta, joka palvelee yhteiskunnan tarvitsemia toimintoja. Perusrakenteisiin kuluva infrastruktuuria ovat esim. tie-, katu-, rautatie-, lento-, vesi-, energia- ja tietoliikenneverkot sekä vedenhankintaan ja jätehuoltoon liittyvät verkostot ja julkiset rakennukset. Infrastruktuurin toteuttamis-, kunnossapito- ja kehittämisvastuu jakaantuu sen merkittävyyden perusteella eri toimijoille alkaen valtion hallinnosta ja päättyen yksittäisiin yrityksiin tai jopa kansalaisiin. Infrastruktuurin toteuttamiseen, kunnossapitoon ja kehittämiseen liittyy yleensä julkista rahoitustukea.

Hyvään asuinympäristöön liittyviä yleisiä suunnittelun tavoitteita ovat mm. eheyttäminen, tiivistäminen, palvelujen saatavuus, turvallisuus, terveellisyys, viihtyvyys ja esteettömyys. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet huomioidaan maankäytön suunnittelussa. OECD:n toiminta-analyysin mukaan alueen kasvu ja kehitys perustuu siihen, mihin infran ja inhimillisen pääoman avulla alueen mahdollisuudet voidaan ottaa käyttöön.

Valtakunnan aluerakenteessa Kainuu näyttäytyy toisaalta osana itärajaan ja itäisiin pääväyliin (Vt 5, Vt 6, Savon rata ja Karjalan rata) kytkeytyvää Itä-Suomea ja toisaalta osana Ouluun tukeutuvaa Pohjois-Suomea. Aluehallinnon uudistamistyön seurauksena Kainuun yhteistyö Pohjois-Pohjanmaan ja Oulun seudun suuntaan tulee todennäköisesti monipuolistumaan samalla kun yhteistyö Itä-Suomen maakuntien kanssa tulee painottumaan erityisesti saavutettavuuteen ja liikenneyhteyksien kehittämiseen. Liikenteellisesti Kainuulla on keskeinen asema maamme itäisten pääväylien ja kansainvälisen Barentsin itä - länsi liikennekäytävän risteyspaikkana sekä samalla EU:n yhden tärkeimpiin luokitellun unionin ulkopuolelle suuntautuvan liikennekäytävän rajanylityspaikkana.

Kainuun aluerakenne perustuu yhdeksän kunnan ja kuntakeskuksen muodostamaan verkostoon. Kainuun aluerakenteen ja perusrakenteiden ylläpidolle sekä kehittämiselle tulevat ohjelmakaudella aiheuttamaan haasteita mm. tiestön kunnan ylläpito, nopeiden laajakaistayhteyksien saatavuus paikasta riippumatta, väestön ikääntyminen, vähenevä väestökehitys, työpaikkojen ja palvelutuotannon keskittyminen sekä matkailun ja muun elinkeinotoiminnan toimintaedellytyksien parantamiseen tähtäävät perusrakenteiden kehittämisodotukset. Keskeinen haaste on saavutettavuuden parantaminen.

LIIKENNE

Nykytila

Kainuun päällystetyn tiestön kunnosta pystytään huolehtimaan, mikäli perusparannusmäärärahat säilyvät nykytasolla. Soratiet pidetään liikennettä tyydyttävässä kunnossa ja kelirikon aiheuttamia haittoja vähennetään. Tärkeimpien pääteiden päällysteen uusimisen yhteydessä on tehty kohtuullisin kustannuksin piennarlevitystä mm. Kt 89 Kontiomäki - Vartius tiejaksolla. Kevyen liikenteen olosuhteita ja liikenneturvallisuutta parannetaan vuosittain toteutetuilla pienillä hankkeilla. Valtio avustaa tiekuntia yksityisteiden parantamishankkeissa. Yksityisteiden normaali vuosittainen valtionavustusmääräraha on n. 0,6 milj. €. Lisäksi teollisuuden puuhuollon turvaamiseksi on vuosille 2009–2011 osoitettu erillinen valtionavustusmääräraha, jonka vuosittaisen käytön arvioidaan olevan 0,5 milj. euroa.

Raideliikenteen osalta meneillään ovat Talvivaaran kaivosradan viimeistelytyöt sekä vähäliikenteisen Vuokatti-Porokylä rataosuuden peruskorjaustyöt.

Kajaanin lentoasemalta on arkisin kolme lentovuoroa Helsinki-Vantaan lentoasemalle. Viikonloppuisin lentovuoroja on 1–2 päivässä. Vuonna 2008 lentoasemaa käytti n. 84 000 matkustajaa. Lentoaseman palvelutaso vastaa nykyistä liikennemäärää ja se valittiin vuonna 2007 vuoden lentoasemaksi. Kajaanin lentoasemalta on joukkoliikenteen jatkoyhteydet Kajaaniin, Sotkamoon, Kuhmoon ja Suomussalmelle.

Kainuun linja-autoliikenteen toimintaedellytykset ovat heikkenemässä. Tämä edellyttää riittävän määrärahan varaamista kannattamattomien, mutta tarpeellisten joukkoliikennepalvelujen hankintaan. Joukkoliikennettä joudutaan kehittämään aiempaa enemmän kutsuohjatun liikenteen suuntaan.

Tavoitteet

Päätieverkkoa kehittämällä ja sen kunnosta huolehtimalla turvataan hyvä saavutettavuus. Suunnitellut tieluokan muutokset toteutetaan. Alemman asteisen tieverkon kunnossapidolla ja kehittämistoimenpiteillä turvataan maaseudun huolto- ja raaka-ainekuljetusten toimivuus sekä metsä- ja kaivannaisteollisuuden sekä luontomatkailun kehittämisedellytykset. Kainuun asemaa valtakunnan aluerakenteessa vahvistetaan. Kajaanin lentoaseman lentoliikenne tarjoaa toimivat päivittäiset asiointimahdollisuudet pääkaupunkiseudulle sekä edelleen yhteydet ulkomaille. Kajaanin saavutettavuutta sekä pääkaupunkiseudulta että Oulusta parannetaan mm. liikenteen sujuvuuden ja raideliikenteen palvelutason kehittymisen ansiosta. Koko maakunnan alueella on kattava joukkoliikenneverkko, joka muodostuu osin kutsuohjautuvista palveluista. Joukkoliikenteessä tarvitaan osin ostopalveluin turvattu riittävät työ-, opiskelu- ja asiointimatkoja palvelevat runkoliikenneyhteydet ja kaukoliikenteen liityntäyhteydet.

Rautateiden tavaraliikenteen toimintaedellytykset ja tehokkuus parantuvat. Henkilöliikenteen nopeudet kasvavat ja palvelutaso parantuu. Vartiuksen rajaliikenteen toimintaedellytykset parantuvat ja rajan ylittävä tavaraliikenne monipuolistuu.

Tieverkon liikenneitävyyttä koskevissa hankkeissa ensisijaisina tavoitteina ovat riittävän palvelutason ylläpitäminen sekä elinkeinoelämälle tärkeän saavutettavuuden ja kuljetusten turvaaminen. Kainuun tieverkon ylläpito takaa kysyntää vastaavan henkilö- ja tavaraliikenteen liikkumisen ja kuljetusten peruspalvelutason kaikilla yleisillä teillä ympäri vuoden. Alemman tieverkon kunnosta huolehditaan siten, että elinkeinoelämälle ja maaseudun perustuotannolle välttämättömät kuljetukset turvataan. Kainuun tieverkon kehittämishankkeet toteutetaan suunnitellun aikataulun mukaisesti. Seuraavalle ohjelmakaudelle sijoittuvien tiehankkeiden periaatepäätökset tehdään. Oulujärven maisematien kaikki esiselvitykset tehdään.

Toimenpiteet

Liikennehankkeiden edistämistä varten luodaan vahva edunvalvontaverkosto. Toimintalinjan hankkeilla vahvistetaan Kainuun asemaa valtakunnan aluerakenteessa, tuetaan maaseudun elinvoimaisena pysymistä, turvataan Kainuun elinkeinoelämän toimintamahdollisuuksia, edistetään matkailun kehittämistä ja luodaan kainuulaisten elinolosuhteiden parantamiseen tarvittavia perusrakenteita.

Tieverkon kehittämishankkeiden painopisteinä ovat liikenneturvallisuutta parantavat hankkeet ja eri keskuksien välisiä yhteyksiä sekä matkailu- ja rajaliikennettä sekä kaivostoimintaa kehittävät hankkeet. Kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen toimintaedellytyksiä parannetaan.

Oulu-Kajaani-Arkangel -kehittämiskäytävään liittyvillä hankkeilla vahvistetaan Oulun ja Kajaanin sekä muiden alueella olevien kuntien välistä yhteistyötä sekä kehitetään alueen vetovoimaisuutta asumisen, matkailun ja elinkeinojen kohdealueena. Rajaliikenteeseen liittyvillä hankkeilla luodaan edellytyksiä Barentsin itä - länsi liikennekäytävän kehittymiselle kansainvälisesti merkittäväksi tavaraliikenteen kuljetusväyläksi.

Raideliikenteen hankkeilla parannetaan saavutettavuutta ja henkilö- sekä tavarakuljetusten toimintaedellytyksiä.

Vesiliikenteeseen liittyvillä hankkeilla parannetaan vesiliikenteen turvallisuutta ja toimintaedellytyksiä sekä tuetaan vesistömatkailun kehittämistä. Oulujärven veneilyn kehittämistä haittaavat väylämerkintöihin ja merikortteihin liittyvä ongelmat poistetaan.

Toteuttamistoimenpiteet:

- tieverkoston kunnosta huolehtiminen
- Liikennejärjestelmäsuunnitelman uudistaminen vuoteen 2012 mennessä
- Vartiuksen rajaliikenneyhteyksien kehittäminen
- Vt 22 Kajaani-Oulu 1. vaihe ja 2. vaiheen suunnittelu
- Vt 5 kunnan ylläpitäminen ja parantaminen
- Siltojen kunnostus- ja uudistustoimenpiteet
- Teiden piennarlevitykset päälystystöiden yhteydessä (kt 89, Vt22, vt6)
- Kevyen liikenteen järjestelyt (Vt22, Vt5, Kt76, Kt78, Mt:t 870, 899, 912, 19069)
- Vaalan taajamatien liikennejärjestelyjen suunnittelu
- Oulujärven veneväylien merkinnän parantaminen ja merenmittaustyöt sekä merikortin uusiminen
- Savonradan kunnan ylläpitäminen ja parantaminen
- Kontiomäki-Vartius rataosuuden kunnostus
- Pesiökylä-Taivalkoski rataosuuden kunnostaminen ja käyttöönotto

TIETOLIIKENNE

Nykytila

Kiinteitä laajakaistayhteyksiä on Kainuussa saatavilla hyvin vain taajamissa. Haja-asutusalueella toimitaan langattomilla yhteyksillä. Alueella toimivien operaattoreiden mobiiliyhteydet toimivat myös parhaiten taajama-alueilla.

Kainuun Puhelinosuuskunta toteutti vuosien 2006–2008 aikana Kainuun haja-asutusalueelle yhden Suomen kattavimmista laajakaistaverkoista langattomalla WiMAX-tekniikalla. Laajakaistaverkon peitto oli vuoden 2009 keväällä 98 %. Havaitut maaston aiheuttamat kuuluvuusongelmat ovat osittain ratkaistavissa korkeilla lisämastoilla ja lisätukiasemilla. Langattomista yhteyksistä valtaosa on 1 Mbit/s, reilu 3 % 2 Mbit/s -yhteyksiä ja vuoden 2009 alusta on ollut saatavissa 8 Mbit/s -yhteys. Kainuussa haja-asutusalueen laajakaistapeittoa tiivistetään täydentämällä WiMAX -verkkoa Digitan @450 langattomalla verkolla. Kuitenkin laajakaistayhteyksien ja nimenomaan nopeiden yhteyksien tarve kasvaa koko ajan myös harvaan asutuilla alueilla.

Visio

Kaikilla kainuulaisilla talouksilla, yrityksillä ja toimijoilla on käytettävissään kulloiseenkin tilanteeseen ja tarpeeseen soveltuvat sähköiset palvelut ja niiden sujuvan käytön edellyttämät tietoliikennepalvelut.

Tavoitteet

Valtioneuvoston 4.12.2008 tekemän periaatepäätöksen mukaisesti laajakaistapalvelu määritellään yleispalveluksi vuoden 2010 alusta lukien. Tavoitteena on, että viimeistään kyseisen vuoden loppuun mennessä jokaisessa vakinaisessa asunnossa, yrityksen ja julkishallinnon vakinaisessa toimipaikassa tulee voida käyttää kiinteää tai langatonta tilaajayhteyttä, jonka tulevan liikenteen välityskyky on keskimääräiseltä nopeudeltaan vähintään 1 Mbit/s. Tämän yleispalvelun mukaisen yhteyden ovat alueille nimettävät teleoperaattorit velvollisia toimittamaan myös kohtuullisella hinnalla ja teknologianeutraalisti.

Kansallisen laajakaistahankkeen toisen tavoitteen mukaan vuoden 2015 loppuun mennessä 100 Mbit/s yhteyden mahdollistavan valokuitu- tai kaapeliverkon tulee olla lähes kaikkien (yli 99 % väestöstä) vakinaisten asuntojen, yritysten sekä julkishallinnon organisaatioiden vakinaisten toimipisteiden ulottuvilla, enintään kahden kilometrin päässä niistä.

Hankkeeseen tullaan käyttämään julkista tukea niille hankkeille, jotka eivät ole kaupallisesti toteutettavissa. Kuluttajat hankkivat tilaajayhteyden omalla kustannuksellaan valitsemaltaan teleyritykseltä. Julkinen tuki – hankkeiden kustannuksista kaksi kolmannesta – jakautuu valtion, kuntien ja EU:n kesken. Teleyritykset maksavat hankkeiden kokonaiskustannuksista vähintään kolmanneksen. Kuntien osallistuminen kuituhankkeisiin on asetettu koko hankkeen liikkeelle lähtemisen edellytykseksi. Kuntien rahoitusosuutta pienennetään EU:n elvytyspaketista saatavalla tuella. Valokuituverkon rakentaminen on kymmenien vuosien investointi. Verkon tekniikka on pitkäikäistä ja se on päivitettävissä helposti vieläkin nopeammaksi. Verkko parantaa myös alueen langattomien verkkojen mahdollisuuksia.

Koko hankkeen edistymisen tarkistuspiste tulee olemaan vuonna 2012. Nopeita yhteyksiä tullaan rakentamaan tuetusti vain sinne, missä niille on todellista kysyntää. Kylä- eli liityntäverkkojen (viimeinen kaksi kilometriä) rakentamiseen kannustetaan maaseudun asukkaita luomaan ja hakemaan erilaisia yhteistyö- ja rahoitusmalleja tavoitteena kalliin kuiturakentamisen kustannusten tasaaminen mukaan lähtijöiden kesken. Myös yhteisrakentamismahdollisuudet eri yhdyskuntarakentamisen (tie-, sähkö-, vesi- ja viemärirakentaminen) kanssa tulee hyödyntää.

Haja-asutusalueilla on varmistettava, ettei olemassa olevaa, toimivaa tekniikkaa poisteta ennen kuin hyvin toimivat, uudet yhteydet on toimitettu asiakkaille. Harvaan asutulle maaseudulle nopeat laajakaistayhteydet tulevat olemaan yhtä tärkeitä kuin taajama-alueillakin ja tulevaisuudessa yhtä tärkeä kuin toimiva maantieverkko. Haja-asutusalueen yrityksille tehokkaat ja toimintavarmat tietoliikenneyhteydet ovat jo nyt ja yhä suuremmassa määrin toiminnan elinehto.

Kun palvelujen kehittämiseen yhdistetään liikenne- ja viestintäministerin tavoite saattaa vuoteen 2013 mennessä keskeisimmät julkiset palvelut verkosta saataviksi, on kauimpana palveluista asuvien talouksien, yritysten ja kansalaisten mahdollisuus saada toimivan tietoliikenneverkon kautta ja sähköisten palvelujen avulla aikaan ansaittua ajan ja vaivan säästöä. Langattomat puhelinyhteydet sekä digi-tv:n näkyvyys ja toimivuus on rakennettava kattavasti koko Suomeen.

Toimenpiteet

Kuntien kuiturunkoverkkohankkeiden pohjalta kootaan maakunnallinen ohjelma, johon kuvataan runkoverkkohankkeiden kattavuus, arvio kustannuksista sekä hahmotelma niiden toteuttamisen aikataulusta. Maakunnallisen ohjelman perusteella viestintävirasto tekee valtioneuvostolle esityksen valtion tuen jakamisesta maakunnille ja valtioneuvosto päättää asiasta vuoden 2010 alussa. Hankkeiden kilpailutuksesta vastaa Kainuun maakunta -kuntayhtymä ja hankkeiden toteutuksesta kunnat yhdessä valittujen toimittajien/teleoperaattoreiden kanssa. Nopean laajakaistaverkon toteuttaminen tullaan jaksottamaan useammalle vuodelle, ensimmäiset hankkeet kilpailutetaan 2010 alkaen. Eri viranomaiset ja toimijat omalla yhteistyöllään edistävät niin runkoverkkojen kuin kyläverkkojenkin rakentamista.

Kainuun maakunta ajaa maakunnan harvaanasuttujen seutujen asukkaiden etua viestimällä liikenne- ja viestintäministeriöön ja viestintävirastoon operaattoreiden lankapuhelinverkon karsimisen aiheuttamista ongelmista, digi-tv:n heikosta toimivuudesta ja käsipuhelinverkon kuuluvuusongelmista sekä puutteellisuudesta Kainuun harvaan asutulla maaseudulla. Viestintävirastoa vaaditaan valvomaan operaattoreiden toimintaa entistä tarkemmin. Kainuu pyrkii vaikuttamaan ministeriöihin niin, että Kainuussa hanke toteutetaan niin suurina kokonaisuuksina, että pienetkin kohteet saadaan toteutettua.

Vastuutahot ovat Kainuun maakunta -kuntayhtymä, TE-keskus; maaseutuosasto (Manner-Suomen maaseutuohjelma, Leader-ohjelmat, Maakunnan tietoyhteiskunta (TYK)-ryhmä sekä laajakaista hankkeen maakunnallinen ohjausryhmä.

ASUIN- JA KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Nykytila

Edellytyksiä hyvälle elinympäristölle on luotu suunnitelmallisella maankäytöllä, ympäristön hoidolla ja laadukkaalla rakentamisella. Laadukkaan asuinympäristön ylläpito on kuitenkin erittäin vaativa tehtävä väestön määrän vähentyessä. Ikääntymisen ja muuttotappion vuoksi rakennuskantaa jää tyhjiilleen. Maaseudun rakennemuutos muuttaa Kainuun maisemia ja kulttuuriympäristöjä kohtalaisen nopeasti. Tyhjiilleen jäävät julkiset ja yksityiset rakennukset ympäristöineen uhkaavat rapistua. Osaa rakenteista ja ympäristöistä ei nykyisillä resursseilla kyetä ylläpitämään. Muutoksiin varautuminen on suuri haaste, koska samaan aikaan tulisi huomioida myös elinkeinoelämän kehittämiselle asetetut tavoitteet. Toisaalta asuin- ja kulttuuriympäristöjen laatu on merkittävä kilpailutekijä, joka vaikuttaa usein ammattitaitoisen työvoiman päätöksiin asuinpaikkaa valittaessa ja myös matkailijoiden viihtymiseen.

Tavoitteet

Taajamien ja maaseudun elinympäristön laatua ja asumisviihtyisyyttä parannetaan. Maankäyttö ja rakentaminen Kainuussa ovat kestävän kehityksen mukaista. Ne eivät nopeuta ilmastomuutosta. Yhdyskuntarakenteet ja rakennukset ovat energiatehokkaita. Lisääntyvä sadanta hallitaan maankäytössä. Rakentamisessa hallitaan lisääntyvä kosteusrasitus ja vaativammat rakenteet. Liikenneverkostot ovat toimivia. Julkiselle liikenteelle luodaan hyvät toimintaedellytykset. Esteettömyyden vaatimuksiin kiinnitetään huomiota. Taajamien kaavoja tarkistetaan eheytyvän ja tiivistyvän sekä taloudellisen yhdyskuntarakenteen saavuttamiseksi. Kulttuuriympäristöohjelmat ovat ajantasaisia. Ympäristö on hoidettua. Arvokkaista perinnemaisemista ja maisema-alueista pidetään erityistä huolta. Rantojen käytössä turvataan sekä luonnon- ja maisema-arvojen säilyminen että asumisen viihtyisyys. Ylläpidetään omaa kulttuuriperintöä ja taiteellista toimintaa ilmentäviä rakennuksia ja ympäristöjä

Yhdyskuntarakenteen ja taajamien kehittäminen toteutetaan ammattitaitoisesti ja suunnittelulle osoitetaan riittävät resurssit. Suunnittelussa huomioidaan vuorovaikutus ja tiedotus sekä uudet ongelmiin paneutuvat lähestymistavat. Erityistä huomiota kiinnitetään kaavojen ajantasaisuuteen valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet huomioiden sekä ympäristön hoitoon ja infrastruktuurin ylläpitoon ja kehittämiseen. Turvallisen ja sujuvan liikenteen saavuttamiseksi käytetään hyvää suunnittelua, laajaa vuorovaikutusta ja valistusta.

Toimenpiteet

- asuinympäristön vetovoimaisuuden kehittäminen ja hoitaminen
- ajan tasalla oleva taajamien yleiskaavoitus
- Kainuun kulttuuriympäristöohjelma ja kuntien kulttuuriympäristöohjelmat
- arvokkaiden maisema-alueiden ja perinnemaisemien kunnostaminen sekä hoitaminen
- Vienankarjalaiskylien kulttuuriperintöä huomioivat kunnostukset.
- osayleiskaavoitus valtakunnallisesti arvokkailla maisema-alueilla

VESI- JA JÄTEVESIHUOLTO

Nykytila

Vesihuolto jakautuu vedenhankintaan ja jätevesien johtamiseen sekä käsittelyyn. Kainuussa vesihuoltolaitosten vesijohtoverkostojen piirissä on noin 72000 asukasta (84 % alueen väestöstä) ja viemäriverkostojen piirissä noin 66000 asukasta (77 % alueen väestöstä). Haja-asutusalueen

kiinteistöillä on pääsääntöisesti kiinteistökohtainen vedenhankinta ja jätevesien käsittely. Viemäriverkoston johdetut jätevedet käsitellään yhdyskuntien jätevedenpuhdistamoilla. Kuntien keskustaajamat ovat sekä vesijohto- että viemäriverkoston piirissä. Vesijohtoverkosto on laajentunut uusien vesiosuuskuntien myötä myös haja-asutusalueelle. Kainuussa vesijohtoverkostovesi on kokonaan pohjavettä. Vuonna 2004 voimaantulleen haja-asutusalueen jätevesiasetuksen myötä viemäriverkostot tulevat laajenemaan taajamien tiheään asutuille lähialueille.

Vesihuoltolaitosten varmuutta on parannettu. Jätevesien käsittelyjärjestelmiä on uudistettu jätevesiasetuksen tavoitteiden mukaisesti.

Kainuun vesihuollon kehittämistä ohjaavat Kainuun vesihuollon kehittämissuunnitelma sekä kuntakohtaiset vesihuollon kehittämissuunnitelmat.

Tavoitteet

Vesihuoltoon liittyvillä hankkeilla parannetaan vedenhankinnan toimintavarmuutta ja vähennetään jätevesien aiheuttamaa ympäristön kuormitusta. Maa-ainesten otto ja pohjavesien suojelu sovitetaan yhteen hyvällä suunnittelulla ja toteutuksella. Vesihuoltolaitosten varmuutta parannetaan edelleen. Jätevesien käsittelyjärjestelmiä uudistetaan jätevesiasetuksen tavoitteiden mukaisesti.

Jätevesiasetus asettaa aikataulutavoitteita haja-asutusalueiden jätevesien käsittelyjärjestelmien uudistamistyölle. Asetuksen mukaiset jätevesien puhdistusvaatimukset (orgaanisen aineksen puhdistusteho 90%, fosforin 85% ja typen 40%) on saavutettava vuoden 2014 alkuun mennessä.

Toimenpiteet

- Edistetään tärkeiden pohjavesialueiden riskien kartoitusta ja laaditaan käytön ja suojelun suunnitelmia.
- Pilaantuneiden tai pilaantumisvaarassa olevien pohjavesialueiden tutkimusta ja kunnostusta edistetään
- Laaditaan Kainuun maa-ainesstrategia
- Päivitetään kuntakohtaisia vesihuollon kehittämissuunnitelmia olosuhteiden muuttuessa
- Kehitetään vesihuollon organisoitumista Kainuussa

JÄTEHUOLTO

Nykytila

Yhdyskuntajätteen kaatopaikkojen määrä on vähentynyt 1990-luvun alun 25 kaatopaikasta yhteen, loppusijoitus tapahtuu keskitetysti Kajaanin Majasaarenkankaalla sijaitsevaan nykyaikaiseen jätekeskukseen. Yhdyskuntajätteen kokonaismäärässä ei ole juurikaan vähentynyt, vaikka jätteen hyötykäyttö on lisääntynyt. Kaatopaikkajätteen määrä on maakunnassa kuitenkin muuta maata selvästi alhaisempi.

Jätettä hyödynnetään jätelain mukaisesti sekä aineena että energiana. Tehokkaalla jäteneuvonnalla, hyötyjätteiden lajittelulla sekä palavan jätteen ja biojätteen erilliskeräyksellä on Kainuussa päästy 60%:n hyötykäyttötulokseen, joka maakuntien välisessä vertailussa on maan korkeimpia. Paperin, pahvin, autonrenkaiden ja sähkö- ja elektroniikkaromun keräys toimii varsin kattavasti tuottajavastuu-pohjalta. Biojätteen erilliskeräys kattaa kaikki maakunnan taajamat. Myös metallijätteen ja keräyslasin vastaanottopisteitä on kaikissa kunnissa. Rakennusjätteen keräys ja hyötykäyttö toimii heikommin. Sakokaivolietteen jätehuollossa on puutteita. Kierrätystoimintaa harjoitetaan mm. kuntien kierrätyskeskuksissa, kirpputoreilla ja nuorten työpajoissa. Jokaiseen kuntaan on perustettu lajitteluasema, joka toimii kotitalouksien erilaisten jätteiden pienerien vastaanottopaikkana. Lisäksi on rakennettu aluekeräysverkosto palvelemaan niitä haja-asutusalueen kiinteistöjä, jotka eivät käytä jätehuoltoyrityksen palveluja.

Tavoitteet

Jätehuollon kehittämisen tavoitteet on asetettu Oulun läänin jätesuunnitelmassa, joka on Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskusten yhteisesti laatima jätehuollon kehittämisohjelma vuosille 2008–2018. Jätesuunnitelman tavoitteita ovat jätteen määrän vähentäminen, jätteen hyötykäyttöasteen nostaminen, jätehuollon ympäristö- ja terveyshaittojen vähentäminen ja jätehuollon organisoinnin eko- ja kustannustehokkuus. Määrällisenä tavoitteena on vähentää yhdyskuntajätteen määrää asukasluvuun suhteutettuna 1 % vuodessa. Yhdyskuntajätteen hyötykäyttöasteen tavoite on 70 % vuoteen 2018 mennessä. Jätesuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seurannasta vastaa Kainuun ympäristökeskus.

Jätesuunnitelman painopistealueille ja niiden toteuttamisvaihtoehdoille on Oulun läänin jätesuunnitelmassa esitetty 68 kehittämistoimenpidettä, joiden yhteydessä on mainittu kunkin kehittämisteeman vastuutaho. Kehittämistoimenpiteet koskevat seuraavia painopistealoja: biohajoavan jätteen ohjaaminen pois kaatopaikoilta, jätteiden energiakäyttö, lietteiden jätehuolto, mukaan lukien haja-asutuksen lietteet, energiantuotannon ja kaivosteollisuuden jätteet, haja-asutuksen jätehuollon palvelutaso ja kustannustehokkuus, roskaantumisen torjunta, jätemaksujen kannustavuus sekä alueellinen yhteistyö keräilyssä, hyödyntämisessä ja käsittelyssä

Jätelain kokonaisuudistus on käynnissä. Työryhmän esityksen on tarkoitus valmistua marraskuussa 2009 ja lähteä lausunnot 2010 alussa. Uusi jätelaki tulisi voimaan 2011. Jätelain kokonaisuudistuksessa tulisi huomioida, että sopimusperusteinen järjestelmä edelleen mahdollinen asumisessa syntyvälle jätteelle ja jätehuollon vastuut yhteiskunnan ja yrittäjien välisessä työnjaossa sovittaisiin yhteistyössä.

Toimenpiteet

- jätteiden määrän vähentäminen ja hyötykäytön edistäminen
- laadukkaat ja kustannustehokkaat jätehuoltopalvelut
- lakkautettujen kaatopaikkojen sulkeminen ja kaatopaikkakaasun talteenotto/hyötykäyttö
- jätteiden hyödyntäminen energiantuotannossa
- biohajoavien jätteiden ohjaaminen pois kaatopaikoilta ja eloperäisten jätteiden laitospöytä

TURVALLISUUS

Nykytila

Turvallisuusajattelu käsittää nykyisin mm. sosiaalisen ja taloudellisen turvallisuuden sekä niiden vajeesta mahdollisesti syntyviä ilmiöitä. Laaja-alaisesti ymmärrettynä turvallisuuden ja viihtyisyyden edistäminen edellyttää poliisin ja muiden viranomaisten keskinäistä yhteistyötä.

Poliisihallinnon organisaatiouudistuksessa Kainuuseen perustettiin 1.1.2009 alkaen Kainuun poliisilaitos. Oulun läänin poliisijohto suunnittelee, kehittää ja johtaa poliisitoimintaa läänissä. Se sopii vuosittain poliisilaitosten kanssa niiden tulostavoitteista ja päättää niiden käyttöön annettavista voimavaroista. Kainuun poliisilaitoksen alueeseen kuuluvat kaikki muut kunnat lukuun ottamatta Vaalaa, joka kuuluu Oulun poliisilaitoksen alueeseen. Kajaanissa on pääpoliisiasema, Suomussalmella ja Kuhmossa poliisiasemat sekä palvelupisteet Sotkamossa ja Puolangalla. Uudistuksen tavoitteena on ollut poliisin kenttähenkilöstön riittävyyden turvaaminen ja kansalaisten peruspalvelujen saannin varmistaminen.

Poliisin kiireelliset hälytystehtävät ovat lisääntyneet Kainuussa viimeisen kymmenen vuoden aikana noin 75 %. Tilastojen mukaan etenkin kotihälytystehtävissä on ollut huolestuttavaa kasvua. Akuuttien häiriöiden ja ilmitulleiden rikosten selvittelyt ovat sitoneet käytännössä poliisin voimavaroista valtaosan.

Palo- ja pelastustoimesta vastaa Kainuun pelastuslaitos, joka toimii osana Kajaanin kaupungin organisaatiota. Pelastustoimi on jaettu pelastustoimintaan ja riskienhallintaan. Pelastustoiminta

jakautuu kolmeen alueelliseen tulosyksikköön (Kajaani, Ylä-Kainuu ja Sotkamo/Kuhmo) ja toiminta on alueellisesti organisoitu paloasemille. Pelastuslaitoksen palvelutasopäätös on voimassa vuodet 2009–2013 ja se sisältää päätöksen siitä, miten pelastustoimeen kuuluvat lakisääteiset (onnettomuuksien ehkäisy, pelastustoiminta, väestönsuojelu) ja palvelutasopäätöksessä sovitut muut tehtävät järjestetään. Päätöksen tavoitteena on tuottaa riittävät, laadukkaat ja kustannuksiltaan harkitut pelastustoimen palvelut koko pelastuslaitoksen alueelle. Tavoitteiden saavuttamiseksi käytetään tehokkaasti hyödyksi koko pelastustoimen henkilöstöä (päätoimiset, sivutoimiset ja sopimuspalokunnat). Kainuun kunnat ovat tehneet periaatepäätöksen Kainuun pelastuslaitoksen siirtämisestä Kainuun maakunta -kuntayhtymään 1.1.2013. Se mahdollistaa paremman koordinaation ja keskitetymmän johtamisen poikkeustilanteissa ja poikkeusaikoina.

Pelastustoimen kannalta keskeisimpiä uhkatekijöinä tulevat olemaan väestön ikääntyminen, maaseudun autioituminen, yhteiskunnan rakenteiden rapautuminen ja kuntalaisten toimintakyvyn heikkeneminen. Haasteita asettaa lisäksi matkailun kasvu ja vaarallisten aineiden kuljetusten lisääntyminen erityisesti Talvivaaran alueella.

Kainuun maakunta -kuntayhtymä laatii parhaillaan yhdessä kuntien, poliisin, pelastuslaitoksen ja muiden toimijoiden kanssa maakunnallista turvallisuussuunnitelmaa. Turvallisuussuunnitelman painopisteiksi on valittu: väkivallan ja häiriökäyttäytymisen ehkäisy ja vähentäminen, päihteidenkäytön vähentäminen ja mielenterveyden edistäminen, kotoutumisen edistäminen, hyvinvointierojen kaventaminen ja kyläyhteisöjen turvallisuus.

Tavoitteet

Tavoitteena on sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisten turvallisuusnäkökulmien ja turvallisuussuunnitelman toimeenpanon varmistaminen viranomaisten, muiden toimijoiden ja järjestöjen yhteistyönä. Maakunnallisen turvallisuussuunnitelmien laatiminen ja toimeenpano. Kainuun pelastuslaitoksen toimintojen siirtäminen Kainuun maakunta -kuntayhtymään.

Toimenpiteet

- maakunnallisen turvallisuussuunnitelman laatiminen ja käsittely kunnanhallituksissa v. 2010
- Kainuun pelastuslaitoksen hallinnolliset järjestelyt
- turvallisuusteeman huomioiminen päätöksenteossa

Luonnonympäristö

Luonnonympäristö ja laadukas rakennettu ympäristö muodostavat vetovoimatekijän, jolla voidaan edesauttaa ihmisten viihtymistä Kainuussa. Ympäristötietoisuuden ja ympäristöarvojen vahvistuminen sekä tavoite maakunnan luonnon säilymisestä puhtaana ja monimuotoisena ovat tärkeitä lähtökohtia kehittämistoimenpiteiden suuntaamisessa. Maakuntaa koskevissa muissa suunnitelmissa ja ohjelmissa asetetaan myös ympäristön tilan parantamistavoitteita, monimuotoisuuden säilyttämisen tavoitteita ja kiinnitetään huomiota kestävä kehityksen periaatteiden edistämiseen, ilmastovastuullisuuteen ja ympäristöosaamiseen.

LUONNONYMPÄRISTÖN HOITO JA SUOJELU SEKÄ KESTÄVÄ KÄYTTÖ

Nykytila

Suojelualueverkosto sekä eliölaji- ja luontotyyppikohtaiset rauhoitukset ovat luonnon monimuotoisuuden turvaamisen perusta. Talousmetsien luonnonhoito on monimuotoisuuden kehittämisessä avainasemassa. Ekologiset yhteysverkostot tukevat luonnon monimuotoisuuden säilymistä ilmastomuutoksen aiheuttamissa muuttuneissa olosuhteissa. Lainsäädäntö turvaa luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen liittyvien näkökohtien huomioon ottamisen luonnonvarojen hyödyntämisessä myös suojeluohjelmien ulkopuolisilla alueilla. Natura 2000 -verkostolla pyritään turvaamaan EU:n tärkeinä pitämien luontotyyppien ja lajien suojelutaso.

Kainuussa verkoston erityisvastuu kohdistuu metsä- ja suoluonnon tyyppien ja lajien suojeluun. Luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi luonnonsuojelussa tähdätään maamme luontotyyppien ja luonnonvaraisten eliölajien suotuisan suojelutason saavuttamiseen ja ylläpitämiseen. Kokonaan tai osittain Kainuussa sijaitsevia Natura 2000 -verkostoon kuuluvia tai ehdotettuja alueita on 176 kpl, yhteensä 171218 ha, joka on noin 7,0 % koko maakunnan pinta-alasta.

Kainuussa luonnonsuojelualueiden laajuus on riittävä, eikä uusia laajoja suojeluohjelmia ole odotettavissa. Luonnonsuojelu on tulevaisuudessa luontotyyppien ja lajiston elinympäristöjen hoitoa, kunnostamista ja ennallistamista. Luonnonsuojelun kehittämisen painopisteitä ovat monimuotoisuuden tilan seurantojen kehittäminen ja Natura 2000 -verkoston alueiden hoidon ja käytön suunnittelu ja eri käyttömuotojen yhteensovittaminen siten, että suojeluarvojen säilyminen voidaan turvata.

Lisääntyvä virkistyskäyttö ja luontomatkailu asettavat luonnon aiempaa suuremmalle rasitukselle. Virkistys- ja matkailukäytön suunnittelu sekä luonnonhoitotöiden priorisointi on tulevaisuudessa tärkeää, jotta suojelu- ym. alueiden vetovoimaisuus ja houkuttelevuus sekä erityisesti luonnonarvot säilyisivät.

Tavoitteet

Kainuulaiset omaksuvat hyvin periaatteen, että nykyinen ja tuleva toiminta tapahtuu kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti ennaltaehkäisten omasta toiminnasta luonnonympäristölle aiheutuvia haittoja. Luonnonvarojen hyötykäytössä otetaan huomioon luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen. Luonnonympäristön hoitotöillä vähennetään sille aiheutuneita haittoja.

Luonnonsuojelun rahoitusohjelma toteutuu suunnitellun aikataulun mukaan. Alueiden perustietojen inventointi jatkuu Metsähallituksen toimesta. Natura 2000 -verkoston yleissuunnitelma valmistuu ja sen pohjalta laadittavien aluekohtaisten hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinta etenee hyvin. Hoidon ja käytön suunnittelulla sekä kestäväällä käytöllä vähennetään virkistyskäytöstä ja luontomatkailusta luonnonsuojelu- ym. alueille kohdistuvia haittoja. Merkittävimmät retkeily- ja matkailijavirrat ohjataan hyvin kulutusta kestäville luonnonsuojelu- ym. alueille rakentamalla sekä ylläpitämällä vetovoimaisia ja korkeatasoisia ulkoilureitistöjä ja toimintoja tukevaa palveluvarustusta. Palvelujen markkinoinnissa hyödynnetään nykyaikaisia menetelmiä, mm. ajantasaisia Internet -verkkopalveluja.

Valtakunnan rajat ylittävä puistoparien välinen luonnonsuojeluyhteistyö on toimivaa.

Ympäristön tilan tutkimus ja seuranta sekä luonnon virkistyskäytön seuranta antavat systemaattista tietoa ympäristön ja luonnonsuojelualueiden tilasta ja virkistyskäytön vaikutuksista.

Luontokeskusten, valtion ympäristöhallinnon ja muun informaation kautta saatavan objektiivisen tiedon avulla luonnon tuntemus ja yleinen ympäristötietoisuus lisääntyy sekä asennoituminen luonnonympäristöön parantuu. Luonnonympäristön hyvä tila koetaan tärkeäksi. Osallistumisen mahdollisuudet turvaava suunnittelu lisää kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia luonnonympäristöä koskevassa suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Toimenpiteet

- luontomatkailun ja luontomatkailun aluekokonaisuuksien ja kohteiden kehittäminen
- yritysten ja Metsähallituksen välisten luontomatkailun yhteistyösopimusten lisääminen
- Kainuun luontomatkailun teemaohjelman toteuttaminen
- Natura 2000 -verkoston toteuttamisen loppuun saattaminen sekä hoidon ja käytön suunnittelu
- metsäisten luontotyyppien suojelu METSO -ohjelman tavoitteiden mukaisesti
- erityissuojeltujen lajien inventointi ja suojelupäätökset
- luonnonsuojelualueiden ja uhanalaisten lajien elinympäristöjen kunnostaminen ja hoitaminen
- ympäristön tilan tutkimus ja seuranta sekä luonnon virkistyskäytön seuranta
- ilmastomuutoksen huomioon ottaminen luonnonsuojelualueiden suunnittelussa
- Internet -ulkoilukarttapalvelun ja muiden -tietopalvelujen ylläpito ja kehittäminen

SUOT

Nykytila

Kainuun maapinta-alasta on noin 45 % erityyppistä suota. Soista on ojitettu runsaat 67 % pääasiassa metsätaloustalouteen. Suurin osa arvokkaimmista soista sisältyy Natura 2000 -verkoston, mutta valtaosa vielä luonnontilaisista soista on suojeluohjelmien ulkopuolella. Soilla on taloudellista merkitystä puun ja turpeen tuotannossa, mutta ne ovat paikallisille asukkaille tärkeitä marjastusalueita ja riistamaita sekä monipuolisia maisema- ja muiden luontoelämysten antajia. Soilla on suuri merkitys luonnon monimuotoisuuden kannalta ja niillä on tärkeä rooli hiili- ja vesitalouden säätelyssä. Suolunnon yleinen arvostus on lisääntymässä ja eri käyttömuotojen yhteensovittaminen on yhä tärkeämpää ja ajankohtaisempaa.

Tavoitteet

Tietämyksen lisääminen maakunnan suolunnon tilasta, jotta eri käyttömuodot voidaan yhteen sovittaa siten, että merkittäviä luonnon monimuotoisuusarvoja ei menetetä ja samalla turvataan edellytykset soiden taloudelliselle hyödyntämiselle.

Toimenpiteet

- selvitys suojelualueiden ulkopuolisista arvokkaista suoalueista
- soiden eri käyttömuotojen yhteensovittaminen alueiden käytön suunnittelulla (kaavoitus)

PINTA- JA POHJAVEDET

Nykytila

Maakunnan järvien käyttökelpoisuusluokka on pääosin hyvä. Pintavedet ovat runsaiden suoalueiden vaikutuksesta humuspitoisia. Maakunnan suurimmat reittivesistöt on rakennettu palvelemaan energiantuotantoa. Vesipinta-alasta noin 60 % on säännöstelty ja erityisesti talviaikainen vedenpinnan laskeminen vaikuttaa haitallisesti rantavyöhykkeisiin ja vesistöjen käyttöön. Vesistökuormituksesta suurin osa on hajakuormitusta. Ilmasta tulevalta laskeumalta on huomattava osuus vesistökuormituksesta. Väestöstä noin 20 000 asukasta asuu vielä kiinteistökohtaisen jätevesien käsittelyn varassa. Jätevesikuormitus on tällöin moninkertainen verrattuna viemäriverkostoon liittyneen asukkaan jätevesikuormitukseen. Karjatalousvaltaisen maatalouden vesistökuormitus on merkittävä, vaikka peltoalan osuus on vain 1,5 % maakunnan maa-alasta. Kajaanin paperitehtaan lakkautuminen vuoden 2008 lopussa vaikuttaa oleellisesti teollisuuden kuormitusosuuden vähentymiseen.

Maakunnan pohjavesivarat ovat runsaat ja hyvälaatuista pohjavettä riittää kaikkien asukkaiden käyttöön. Keskitetyn vesihuollon piirissä on noin 85 % maakunnan väestöstä. Merkittävimpiä pohjaveden laatua ja määrää vaarantavia tekijöitä ovat pilaantuneet maa-alueet, maa-ainesten otto, kaatopaikkatoiminta, asutus ja liikenne.

EU:n vesipolitiikan puitedirektiivi uudistaa vesien suojelua, seuranta ja hoitoa. Pintavesiä tarkastellaan sekä ekologisin että kemiallisin kriteerein. Direktiivillä on merkittävä vaikutus pinta- ja pohjavesien suojeluun ja sillä edistetään vesivarojen pitkän aikavälin suojeluun perustuvaa vedenkäyttöä sekä vähennetään pohjavesien pilaantumista. Oulujoen-lijoen vesienhoitoalueelle on laadittu vesienhoitosuunnitelma 2015, jossa esitetään vesienhoidon yleislinjaukset sekä määritellään tavoitteet ja toimenpiteet vesienhoitoalueella tehtävälle vesienhoitotyölle.

Tavoitteet

Vesistöjen laatu pysyy pääosin hyvänä ja parantuu piste- ja hajakuormituksen alueilla. Kalankasvatuksen aiheuttama vesistökuormitus vähentyy. Pintavesien käyttökelpoisuus parantuu

tehostuneiden vesiensuojelutoimenpiteiden vaikutuksesta. Vesienhoitosuunnitelman toimenpiteet käynnistetään.

Haja-asutusalueen jätevedet käsitellään talousjätevesiasetuksen säädösten mukaisesti. Vesivarojen kestävällä käytöllä sekä niiden tilan ja laadun turvaamisella edistetään asukkaiden viihtyisyyttä ja elinkeinotoimintaa sekä turvataan puhtaan talousveden saanti normaalioloissa ja poikkeustilanteissa.

Säännöstelyhaittojen vähentämistoimenpiteitä jatketaan vesistöjen tilan ja kalakantojen parantamiseksi sekä vesistöjen muiden käyttömuotojen edistämiseksi.

Toimenpiteet

- Oulujoen lohikantojen elvyttämiseen tähtäävät toimenpiteet
- pohja- ja pintavesien suojelutoimenpiteet
- vesienhoitosuunnitelman toimenpideohjelman toteuttaminen
- keskitetyn vesihuollon laajentaminen ja harvaan asutuilla alueilla kiinteistökohtaisten järjestelmien toteuttaminen
- säännöstelyn kehittäminen ja säännöstelyhaittojen vähentäminen
- vesistöjen kunnostussuunnitelmat ja ympäristökunnostustoimenpiteet (mm. YTY -työt)

MAAPERÄ

Nykytila

Maakunnan alueelta on tiedossa yli 460 kohdetta, joiden alueelta maaperä on pilaantunut tai mahdollisesti pilaantunut kiinteistöllä sijaitsevan tai sijainneen toiminnan johdosta. Pilaantuneeksi on todettu 183 kohdetta, joista 110 on kunnostettu tai osittain kunnostettu. Eniten pilaantumista aiheuttavia tekijöitä ovat olleet polttoaineen jakelu huoltoasemilla ja kyläkauppojen piha-alueilla.

Tavoitteet

Pilaantuneiksi luokiteltujen maaperäkohteiden määrän vähentäminen kunnostustoimenpiteillä.

Toimenpiteet

- Pilaantuneiden maa-alueiden kunnostaminen (tärkeysjärjestys).

ILMAN LAATU

Nykytila

Maakunnan ilman laatu on hyvä ja se on parantunut viimeisten vuosikymmenten aikana ilmaan johdettujen päästöjen vähennyttyä. Erityisesti teollisuuden ja energiatuotannon ilmasuojelutoimenpiteet ovat vähentäneet päästöjä ilmaan. Toisaalta liikenteen suhteellinen osuus on lisääntynyt ja päästöt aiheuttavat ajoittain ilmanlaatuongelmia taajamissa. Paikallisten päästöjen lisäksi kaukokulkeumat heikentävät ajoittain ilman laatua jossain määrin. Esimerkiksi Kostamuksen raudanjalostuksen päästöt ovat hyvin vähäisiä, eivätkä ne aiheuta haittaa ihmisen terveydelle ja elinkeinoille Kainuussa.

Tavoitteet

Taajamien ilmanlaatuongelmien vähentäminen autokannan päästöjä vähentämällä ja bioenergian käyttöä lisäämällä.

Toimenpiteet

- Taajamien ilmapäästöjen vaikutusten selvittäminen bioindikaattoreiden avulla.

Vuorovaikutuksen lisääminen ja yhteistyön tehostaminen

ALUEELLINEN, ALUEIDEN VÄLINEN JA KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

Alueellinen yhteistyö

Aluehallinnon uudistamisen myötä Kainuu suuntautuu aiempaa vahvemmin Pohjois-Suomen suuntaan. Kainuu yhdessä Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan kanssa muodostaa maakuntien yhteistoiminta-alueen. Kainuu osallistuu myös Pohjois-Suomen neuvottelukunnan työhön. Vuoden 2010 alusta lukien Kainuu osallistuu Pohjois-Suomen EU-toimiston työhön ja Barents-yhteistyöhön. Pohjois-Suomi strategia muodostaa pohjan yhteistyölinjauksille.

Itä-Suomen maakuntien yhteistyö jatkuu. Yhteistyön keskeinen viitekehys on EU:n rakennerahasto-ohjelmat kaudelle 2006–2013, joissa Kainuu kuuluu Itä-Suomen ohjelma-alueeseen. Kainuu osallistuu myös Itä-Suomen neuvottelukunnan työhön. Kansallisen Itä-Suomi -ohjelman ns. makrohankkeet ovat keskeinen osa Itä-Suomi -yhteistyötä.

KOKO-ohjelmalla tuetaan maakuntien verkostoitumista, Kainuu osallistuu erityisesti hyvinvointialan verkostotoimintaan.

Oulu-Kajaani-kehittämisyöhyke (OUKA) – yhteistyön tarkoituksena on luoda edellytyksiä Oulun ja Kajaanin välisen alueen (Oulujoki-Oulujärvi) suunnitelmalliselle kehittämiselle.

Alueiden välinen ja kansainvälinen yhteistyö - Kansainvälinen ja monikulttuurinen Kainuu

Kainuu menestyy globaalitaloudessa uudistuvan innovaatiojärjestelmän, kehittyvän yliopisto-yhteistyön, kasvavan kaivannaisteollisuuden, vetovoimaisen matkailun ja muun kansainvälisen yritystoiminnan kautta.

Kainuun kansainvälistymisen tavoitteena on maakunnan kaupan arvon kasvu. Painopisteitä ovat: menestyvä liiketoiminta, osaamistason kohottaminen ja maakunnan tunnettavuuden nostaminen. Kainuu osallistuu kansainvälisissä verkostoissa yhteistyöaloitteiden suunnitteluun ja toteutukseen. Maakunta verkottuu osaamisalojensa kautta kansainvälisiin huippuyksiköihin ja hakee osaamista ja uusia toimintamalleja. Kainuuta markkinoidaan ulkomailla osaamisen, hyvinvoinnin ja ympärivuotisen matkailun maakuntana.

Monikulttuurisuus luo pohjaa elinkeinojen kehittymiselle ja tukee myönteistä mielikuvaa maakunnasta. Kansainvälistä nuorison yhteistoimintaa tuetaan tulevaisuuden voimavarana.

Kainuun kansainvälistymisen toimenpiteet:

- Yritysten kansainvälinen verkostoituminen, markkinointi ja kilpailukykyiset tuotteet
- Innovaatiojärjestelmän ja sen toimijoiden kansainvälistäminen, tuotekehitys, kansainvälinen asiantuntijavaihto
- Venäjä-liiketoiminnan kehittäminen
- Alueellisen saavutettavuuden parantaminen
- Matkailun kansainvälinen markkinointi ja tuotekehitys
- Venäjä-strategia uudistetaan

KAINUUN ITSEHALLINNON KEHITTÄMINEN

Kainuun hallintokokeilu käynnistyi 1.1.2005. Kokeilulain voimassaolo päättyi 31.12.2012. Kainuun julkisten palvelujen järjestämistä vuoden 2012 jälkeen suunnitellaan keväällä 2009 perustetussa Kainuun ohjausryhmässä, sen työvaliokunnassa ja alatyöryhmissä. Tavoitteena on, että viimeistään 3/2010 tehtävä esitys antaisi hyvän pohjan Valtiovarainministeriön asettamalle

seurantaryhmälle, jonka tehtävänä on tehdä esitys Kainuun maakuntahallinnon tehtävien järjestämisestä 1.1.2013 alkaen.

KANSALAISVAIKUTTAMINEN

Nykytila

Kuntalaisten osallistumisoikeus ja vaikuttamismahdollisuudet elinympäristönsä kehittämiseen ja heitä koskevaan päätöksentekoon turvataan useissa laeissa. Julkisen vallan on edistettävä yksilön osallistumisoikeuksia siten, että asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua sekä vaikuttaa maakunnan toimintaan ja sen kehittämiseen. Kainuussa maakuntahallinnon velvollisuus on tuottaa ja jakaa osallistumisen perustaksi asianmukaista tietoa, kehittää neuvontapalveluja, opastaa tiedonhaussa ja käytössä sekä antaa mahdollisuus kansalaisille tulla kuulluksi. Edelliseen perustuen Kainuun maakunnalle on laadittu Kainuun kansalaisvaikuttamisen ohjelma 2006–2012. V. 2009 alussa Kainuun maakuntahallitus nimesi Kainuun maakunnan kansalaisvaikuttamisen toimikunnan, jonka tehtävänä on toteuttaa ohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä.

Erityinen huolenaihe on, että Kainuussa äänestysaktiivisuus on alhainen kaikissa vaaleissa. Ensimmäisissä maakuntavaaleissa 2004 äänestysprosentti jäi odotettua alhaisemmaksi (55,3 %, joista hylättyjä ääniä 4 %). Toiset maakuntavaalit 2008 eivät myöskään saaneet äänestäjiä liikkeelle.

Kainuun hallintokokeilulain yhtenä tarkoituksena on hankkia kokemuksia maakunnallisen itsehallinnon vahvistamisen vaikutuksista kansalaisten osallistumiseen. Hallintokokeilun onnistumista edesauttaa, jos kainuulaisten luottamus Kainuun maakuntaan ja sen toimialojen toimintaan sekä kansalaisten osallistumismahdollisuuksiin kehittyy myönteisesti.

Tavoite

Tavoitteena on kansalaisten osallistumisen kynnyksen madaltaminen, nykyistä paremmat osallistumisen mahdollisuudet, asioiden valmistelun seuraamisen helpottuminen ja tätä kautta luottamuksen vahvistuminen päätöksenteon läpinäkyvyyteen. Pyritään avoimeen, julkiseen keskustelukulttuuriin. Onnistuneen toiminnan tuloksena yhä isommalla osalla asukkaita on halua, uskoa ja keinoja vaikuttaa valitsemiensa edustajien kautta sekä etenkin nuorilla halua pyrkiä itse luottamustehtäviin.

Toimenpiteet

Kainuun kansalaisvaikuttamisen ohjelma 2006 - 2012 toteutetaan hallintokokeilun loppuaikana. Pyritään tiiviiseen vuorovaikutukseen niin kansalaisten kuin eri organisaatioiden ja niiden henkilöstöjen välillä sekä avoimella viestinnällä, jossa viestit sekä teot vastaavat toisiaan. Paikallinen julkisuus (paikalliset ja maakunnalliset sanomalehdet, yhdistys- ja seuratoiminta, julkiset tilaisuudet sekä sosiaaliset verkostot) on merkittävässä roolissa siinä, millaiseksi kuntalaiset kokevat omat osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuutensa.

Nuorten kansalaisvaikuttamisen toimintoja tuetaan ja nuoria rohkaistaan ilmaisemaan tahtotilaansa rohkeammin. Maakunnassa järjestetään kansalaisvaikuttamisen koulutusta niin kansalaisille, viranomaisille kuin luottamushenkilöillekin.

Maakunta vaikuttaa kohtaamis-, kokoontumis- ja toimintapaikkojen järjestämiseen kuntien myötävaikutuksella. Kansalaistoiminnan keskeisissä tiloissa (kylätalot, toiminta- ja palvelukeskukset, kirjastot, ”matalan kynnyksen neuvontapisteet”) on mahdollisuus saada palveluohjausta, maakunnan palveluja sekä tukea uusien sähköisten palvelujen ja sähköisen asioinnin käyttöönottossa.

Kainuussa kehitetään monikanavaista viestintää hyödyntämällä maakunnan laajakaistaverkkoa. Viestintätekniikan kehittyessä maakuntaan luodaan uusia kanavia ja tapoja vuorovaikutukselle,

esimerkkinä nettiTV. Vuorovaikutus lisääntyy myös eri toimialojen sisäisen ja keskinäisen yhteistyön kehittämällä sekä järjestämällä kansalaisjärjestöille ja kansalaisille avoimia tapaamisia ja foorumitoimintaa.

VIESTINTÄ

Nykytila

Maakunnallinen viestintä perustuu vuonna 2005 laadittuun ja vuonna 2009 tarkistettuun Kainuun maakunta -kuntayhtymän viestintäsuunnitelmaan, jossa on mukana myös markkinointiviestintä. Toisena lähtökohtana on vuonna 2008 laaditun Kainuun maakuntakuvatutkimuksen tulokset. Luonto on Kainuun vahvuus -maakuntakuvatutkimus oli seurantatutkimus vuonna 2004 tehdylle tutkimukselle.

Mielikuva Kainuusta rakentuu maakuntakuvatutkimuksessa vahvasti luonnon ympärille. Luonto on myös vahvasti esillä, kun vastaajia pyydettiin arvioimaan Kainuun maakunnan perusviestien osuvuutta. Tutkimuksessa perusviesteistä ”rikas luonnostaan” sekä ”puhdas luonto” ja ”luonnon tuntija” arvioitiin erittäin hyvin Kainuuta kuvaaviksi. Erikoistunut osaaminen, maakunnan kehitys ja elävä maaseutu jäivät tutkimuksessa huonoimmin tunnetuiksi. Uusi nousija tutkimuksessa oli toimialojen tunnettuuden kohdalla kivi- ja kaivosteollisuus, joka nousi kolmannelle sijalle matkailun ja metsäteollisuuden jälkeen.

Maakunnan viestinnässä vahvistetaan kainuulaista osaamista ja pidetään esillä maakuntaa jo hyvin kuvaavia viestejä. Luontoon liittyvien mielikuvien vahvistaminen tukee mm. Kainuun matkailua ja kulttuuria. Kainuun koulutusmahdollisuuksia, elinkeinoelämää ja vaivattoman arjen vahvuuksia tuodaan esille entistä enemmän. Talvivaaran kaivoshankkeen tuomaa myönteistä ja positiivista uskoa antava vaikutus näkyy jo nyt tehdyssä tutkimuksessa.

Kainuun sisäistä viestintää parannetaan siten, että asukkailla on myönteinen mielikuva omasta maakunnasta ja kainuulaiset tuovat myös rohkeasti esille maakunnan vahvuuksia. Kainuusta ulospäin lähtevien viestien tulee olla yhteneväisiä.

Kainuun sisällä tapahtuvassa viestinnässä on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota vuorovaikutteisuuteen kansalaisten ja maakunnan kanssa. Palvelujen tuottamisen ja niiden onnistumisen kannalta on kainuulaisille luotava entistä paremmat mahdollisuudet myös palautteen antamiseen. Palautteen käsittelyn on johdettava tarvittaessa palvelujen tuottamisen, laadun parantamisen ja käytäntöjen muuttamiseen. Näillä toimenpiteillä lisätään asukkaiden turvallisuuden tunnetta, yhteisöllisyyttä ja viihtyvyyttä omalla paikkakunnallaan.

Maakuntakokeilun tuomia myönteisiä tuloksia tuodaan viestinnässä esille entistä enemmän. Maakunnasta lähtevien viestien tulee olla myös samansuuntaisia kaikilla toimialoilla ja ns. menestystarinoita maakunnan kehityksestä tuodaan julkisuuteen. Onnistuneella maineviestinnällä myötävaikutetaan siihen, että maakuntaan saadaan lisää yrityksiä ja työpaikkoja.

Kainuun maakuntakokeilun vaikutusta maakuntakuvaan, sen tunnettuuteen ja mielikuvaan arvioidaan maakuntakuvatutkimuksella seuraavan kerran vuonna 2012.

Tavoite

- Mielikuva Kainuusta on myönteinen, Kainuu on houkutteleva maakunta, jolla on vetovoimaa uusien asukkaiden ja työpaikkojen saamiseen.
- Kainuun turvallisuus, puhdas elinympäristö, edullisuus ja vaivaton arjen sujuminen lisäävät lapsiperheiden pysymistä ja muutttoa maakuntaan. Maakunta houkuttelee myös nuoria opiskelemaan ja muuttamaan maakuntaan.
- Kainuulaisilla itsellään on hyvä kuva omasta elinympäristöstään.

Toimenpiteet

- Luodaan eri toimijoiden kesken viestintäverkosto, joka suunnittelee ja toteuttaa Kainuusta lähtevän yhtenäisen viestinnän ja markkinoinnin sisällön ja toimenpiteet. Yhtenäisen toteuttamissuunnitelman avulla Kainuusta ulospäin lähtevät viestit ovat yhteneväisiä ja tuovat maakuntaa esille niin yritysten sijaintipaikkana kuin ihmisten asuinpaikkana.
- Vuoden 2010 aikana toteutetaan mm. Kainuu-Helsinki -projekti, jossa on vahvasti mukana myös elinkeinoelämän yhteistyö ja vuorovaikutteisuus. Yhteisellä projektilla saadaan Kainuuta esille myös valtakunnallisessa mediassa.
- Osallistutaan messu- ja rekrytointitapahtumiin, joissa tuodaan esille maakunnan vahvuuksia työ- ja asuinpaikkana sekä vapaa-ajan viettopaikkana. Varsinkin rekrytointitapahtumissa hyödynnetään maakuntakokeilun tuomaa myönteistä julkisuutta.
- Järjestetään lehdistövierailuja eri alan toimittajille, jolloin saadaan maakuntaa esille myönteisesti tiedotusvälineiden kautta.
- Kainuun sisäistä viestintää tehostetaan, jolloin saadaan asukkaille myönteinen mielikuva omasta maakunnasta ja rohkaistaan kainuulaisia itse tuomaan esille maakunnan vahvuuksia. Tässä toiminnassa huomioidaan kansalaisvaikuttamisen mahdollisuudet ja kanavat.

6. Maakuntaohjelman toteuttamisjärjestelyt ja seuranta

Kainuun maakuntaohjelman lisäksi on suuri joukko Kainuuta koskevia erillishojelmia. Monissa teemoissa on omat Kainuuta koskevat kehittämisohjelmansa. Maakuntaohjelman tavoitteita edistetään myös Kainuuta koskevilla EU- (mm. EAKR-, ESR- ja maaseutuohjelma) ja kansallisilla ohjelmilla (mm. osaamiskeskus- ja KOKO-ohjelma).

Aluehallinnon uudistamisen yhteydessä maakuntaohjelman velvoittavuus valtion aluehallintoa kohtaan lisääntyy. Se tulee huomioida valtion toimenpiteiden kohdentamisena maakuntaohjelman toteuttamisen kannalta keskeisiin kehittämiskokonaisuuksiin ja hankkeisiin. Tämä tavoite realisoituu alueviranomaisten vuosittaisten strategisten tulossopimusten laadinnan ja toteutuksen kautta.

Julkisen kehittämisrahoituksen suuntaaminen

Maakuntaohjelman toimenpiteiden rahoittamisessa keskeinen julkinen rahoitusväline on Kainuun kehittämisraha. Sitä täydentävät EU:n Itä-Suomen EAKR-, ESR- ja maaseutuohjelma sekä kalatalousrahaston rahoitus ja kansalliset ohjelmat, kuten osaamiskeskus- ja KOKO-ohjelma.

Jäljempänä esitettävä arvio kattaa tulevan EU-kauden 2007–2013 tarjoamat mahdollisuudet Itä-Suomeen EAKR-, ESR- ja maaseutuohjelman osalta. Venäjän suuntaan kohdistuva ohjelma alkaa jollain nimellä todennäköisesti vasta vuonna 2010. Arviointiin sisältyy siis vain kehittämisrahoitus, eivät esimerkiksi kuntien valtionosuudet. Yksityiseen rahoitukseen on arvioitu vain rahoitus, joka liittyy sellaisiin hankkeisiin, joissa käytetään julkista osarahoitusta.

Ohjelman rahoitus ja rahoittajat esitetään maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmassa (TOTSU).

Julkinen rahoitus ja yksityinen rahoitus 2010–2014, arvio suuntaamisesta	Julkinen	Yksityinen
TL 1. Osaaminen	15 %	5 %
TL 2. Elinkeinot	37 %	85 %
TL 3. Maaseutu (sis. alkutuotannon yritys- ja kehittämistuet)	6 %	5 %
TL 4. Hyvinvointi	6 %	2 %
TL 5. Toimintaympäristö	36 %	3 %
	100 %	100%

Osaamiskärjistä mittaustekniikkaan ja ajoneuvotietojärjestelmien sekä niitä hyödyntävien alojen osaamisen parantamiseen sijoitetaan noin 40 %, elämystuotannon osaamisen parantamiseen noin 10 %, luonnonvarojen noin 30 % ja loput muuhun innovaatioympäristön ja osaamisen kehittämiseen. Elinkeinojen keskinäinen painotus kohdistetaan niihin toimialoihin, joilla on parhaimmat kannattavat kasvumahdollisuudet eri osissa Kainuuta. Elinkeinot -toimintalinjan julkisesta rahoituksesta kohdissa 2.1. ja 2.2. arvioidaan kohdistuvan ICT, elektroniikka ja metalliin noin 25 %, elämystuotantoon noin 25 %, metsään/puuhun/energiatuotantoon/kaivannaisalaan noin 25 %, loput muille aloille tai eri alojen yhteisiin koulutus- ja kehittämishankkeisiin. Esitetyt luvut ovat arvioita, eivät sitovia suunnitelmia, että rahoitus on kohdennettava täsmälleen esitetyllä tavalla. Esitettyjen hankkeiden vaikuttavuus ratkaisee lopulta toteutuksen.

Kainuuseen saatavilla oleva julkinen kehittämisrahoitus on nykyisellä korkealla tasollaan vain vuonna 2009, koska EU-rahoituksen tasoa on väliaikaisesti nostettu. Taso laskee vuodesta 2010 alkaen vuosittain. Tämän vuoksi yliopistokeskuksen ja ammattikorkeakoulun tulee päästä kiinni EU:n tutkimuksen puiteohjelman rahoitukseen osana laajoja toiminnallisia yhteenliittymiä.

Yrittäjyyden, innovaatioiden ja yritysten verkostojen edistämiseksi EU on varannut erittäin mittavan rahoitusresurssin, tätä yritysten on syytä hyödyntää Kainuun Edun johdolla. Kainuuseen saatava kehittämisrahoituksen kokonaisuus on siis edelleen kiinni täkäläisestä kiinnitarttumisen halusta ja kovasta pohjatyöstä.

Kaivannaisalan laajeneminen tulevina vuosina saattaa johtaa joissakin tapauksissa merkittäviin tarpeisiin vahvistaa tieyhteyksiä. Rahoitus näihin investointeihin on haettava ministeriöistä erikseen.

Kainuun maakuntaohjelman toteutumisen seuranta

Kainuun maakunnallinen ennakointi- ja seurantaryhmä seuraa maakuntaohjelman toteutumista. Kehityksestä raportoidaan sovittujen teemojen mukaisesti kaksi kertaa vuodessa maakuntavaltuustolle. Varsinainen maakuntaohjelman seurantaraportti laaditaan kesäkuussa. Ohjelman ulkoinen arviointi tehdään liittyen EU-ohjelman laadintaan (EAKR). Seurantatiedot / aluekehityksen indikaattorit löytyvät myös Kainuun maakuntaportaalista (www.kainuu.fi).

7. Ympäristöselostus

Laki suunnitelmien ja ohjelmien vaikutusten arvioinnista (ns. SOVA-laki, 200/2005) ja sitä täydentävä valtioneuvoston asetus (347/2005) määrittävät tiettyjen suunnitelmien ja ohjelmien laadinnan yhteydessä tehtävästä ympäristöarvioinnista. Maakuntaohjelman laatimisen yhteydessä selvitettiin ohjelmassa suunniteltujen toimenpiteiden ympäristövaikutuksia, jotka on koottu ohjelman erilliseen ympäristöselostukseen.

SOVA-lain (2§) mukaan ympäristöarvioinnissa tulee tarkastella maakuntaohjelman vaikutuksia ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen, maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen, yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön sekä luonnonvarojen hyödyntämiseen.

Ympäristöselostuksessa kuvataan Kainuun ympäristön nykytilaa, arvioidaan maakuntaohjelman keskeisiä vaikutuksia ja käsitellään maakuntaohjelman arviointiprosessia. Lisäksi ympäristöselostuksessa käsitellään toimenpiteitä haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi ja ympäristövaikutusten seurantaa. Ympäristöön kohdistuvien vaikutusten lisäksi arvioinnissa on tarkasteltu maakuntaohjelman sosiaalisia, taloudellisia, kulttuurisia sekä maisemallisia vaikutuksia.

Vaikutusten arvioinnin yleisvastuu on ollut Kainuun maakunta -kuntayhtymällä ja maakuntaohjelman toimintalinjojen toimenpiteiden vaikutusten arvioinnin suorittamisesta on vastannut kunkin toimintalinjan vastuuhenkilö. Ympäristöselostuksen laatimiseen on osallistunut joulukuussa 2008 perustettu SOVA-työryhmä, joka on tuonut eri alojen asiantuntemusta arviointityöhön keskustelemalla arvioinnin toteutuksesta ja tuloksista sekä arvioimalla maakuntaohjelman merkittäviä vaikutuksia.

Ympäristöselostus on maakuntaohjelman liiteasiakirjana.

**KAINUUN MAAKUNTA
-KUNTAYHTYMÄ
JULKAISULUETTELO**

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut

Sarja B: selvitykset ja tutkimukset

Sarja C: hallinnolliset asiakirjat

Sarja D: monistesarja

=====

==

Sarja A

- A:1 Uusiutuva Kainuu
Kainuun maakuntasuunnitelma 2025
(2005)
- A:2 Kainuun maakuntaohjelman
toteuttamissuunnitelma eli TOTSU
2006–2007
(2005)
- A:3 Kainuun maakuntaohjelma 2006–2010
(2006)
- A:4 Kainuun maakuntakaava 2020
Kaavaselostus 2006
(2006)
- A:5 Kainuun viestintäsuunnitelma
2006–2008
(2006)
- A:6 Kainuun kansalaisvaikuttamisen
ohjelma 2006–2012 (2007)
- A:7 Kainuun maakuntaohjelman
toteuttamissuunnitelma eli TOTSU
2008–2009 (2007)
- A:8 Kainuun maakuntaohjelman
toteuttamissuunnitelma eli TOTSU
2009–2010 (2008)
- A:9 Kainuun maakuntaohjelman
toteuttamissuunnitelma eli TOTSU
2010–2011 (2009)
- A:10 Kainuun maakuntakaava 2020
(2009)
- A:11 Kainuun maakuntaohjelma 2009-2014
(2010)

Sarja B

- B:1 Kainuun Venäjä-liiketoiminnan
Strategia 2005-2012 (2006)
- B:2 Sosiaalihuollon teknologian
kehittäminen Kainuussa -hanke
1.4.2005 – 31.3.2007
Sähköisten asiointipalveluiden
kehittäminen sosiaali- ja
terveydenhuollossa
Selvitysraportti 2007 (2007)
- B:3 Sosiaalihuollon teknologian
kehittäminen Kainuussa -hanke
1.4.2005 – 31.3.2007
Mielipidekysely sähköisten asiointi-
palveluiden kehittämisestä sosiaali- ja
terveydenhuollossa.
Tulosraportti 2006 (2007)
- B:4 Ikäihmisten palveluohjaus Kainuussa
-hanke 1.8.2004 – 31.12.2006
Palveluohjaus- Tienviitta
kainuulaiselle ikäihmiselle
Loppuraportti (2006)
- B:5 Kainuun tietoyhteiskuntastrategia
2007–2012 (2007)
- B:6 Kainuun maakunnallisesti merkittävät
muinaisjäännökset (2007)
- B:7 Luontomatkailun kehittäminen
maakuntakaavoituksessa (2007)
- B:8 Barents Link Corridor
(2007)
- B:9 Pohjoinen liikennekäytävä - северный
транспортный коридор
(2007)
- B:10 Kainuun luontomatkailun
teemaohjelma (2007)

- B:11 Kenen kyydissä?
Selvitys Kainuun sosiaali- ja
terveystoimen henkilökuljetuksista
(2006)
- B:12 Jouni Ponnikas, Verna Mustonen,
Sirpa Korhonen, Andra Aldea-
Partanen & Nikolai Veresov:
Maahanmuuttajat osana kainuulaista
yhteiskuntaa – Ulkomaalaisväestön
työelämävalmiudet ja koulutustarpeet
(2007)
- B:13 Vartiuksen kansainvälisen raja-
aseman kehittämissuunnitelma (2008)
- B:14 Kainuun väestöennuste v. 2025
(2008)
- B:15 Barents Link
Kansainvälisen raideliikenteen
markkinointi- ja kehittämiskonsepti
Vartius-Kotshkoma 2009 (2009)
- B:15 Баренц-Линк
Концепция маркетинга и развития
международного железнодорожного
сообщения
ВАРТИУС – КОЧКОМА 2009 (2009)
- B:16 Kainuun runkoliikennesuunnitelma
2009-2012 (2009)
- B:17 Kainuun 1.vaihemaakuntakaava
Valmisteluvaiheen eri vaihtoehtojen
vaikutusten arviointi (2009)
- B:18 Kansalaispalautetta sosiaali- ja
terveyspalveluiden toimivuudesta
Kainuussa vuonna 2009
- B:19 Kainuun 1.vaihemaakuntakaava
Lähtökohdat ja tavoitteet (2009)
- B:20 Vienan reitti
Esiselvityshanke 2007-2008
(2009)
- B:20 Беломорский маршрут
Предварительный
исследовательский проект 2007–
2008 гг.
Федерация муниципалитетов
региона Кайнуу
(2009)

- B:21 Osaamista ja innovaatioita yritysten ja
julkisen sektorin yhteistyöllä
Tutkimus Kainuun
innovaatiotoiminnan alueellisesta
vaikuttavuudesta seurantajaksolla
1995–2007
(2010)
- B:22 Sisäinen arviointi rahoitetuista
hankkeista
EAKR:llä, ESR:llä, Kainuun
kehittämisrahalla tai kuntayhtymän
budjettivaroilla rahoitetut vuonna 2009
käynnissä olleet hankkeet

Sarja C

- C:1 Talousarvio 2006 ja taloussuunnitelma
2006–2009 (2005)
- C:2 Vuosikertomus 2005
(2006)
- C:3 Kainuun maakuntaohjelman
toteuttamissuunnitelma eli TOTSU
2007-2008
(2006)
- C:4 Talousarvio 2007 ja taloussuunnitelma
2007–2010 (2006)
- C:5 Vuosikertomus 2006
(2007)
- C:6 Vuosikertomus 2007 (2008)
- C:7 Talousarvio 2008 ja
taloussuunnitelma
2008-2011 (2008)
- C:8 Talousarvio 2009 ja
taloussuunnitelma
2009-2012 (2008)
- C:9 Vuosikertomus 2008 (2009)
- C:10 Talousarvio 2010 ja
taloussuunnitelma 2010-2013 (2009)
- C:11 Vuosikertomus 2009

Sarja D

- D:1 "Uusiutuva Kainuu"
Kainuun tulevaisuudenkuvat v. 2025
(2006)
- D:2 Tietotekniikan
osaamiskartoituskyselyn
tulosraportti 1. Kainuun vanhus- ja
perhepalveluhenkilöstö (2007)
- D:3 Prosessien mallinnus Kainuun
sosiaalihuollossa 2005–2006 (2007)
- D:4 Sosiaalihuollon teknologian
kehittäminen Kainuussa -hanke.
Loppuraportti 2007. (2007)
- D:5 Lähihuokaa Kainuusta 2007.
Kainuulaisten elintarvikekäyttäjien
tuoteluettelo, 3 painos. (2007)
- D:6 Kainuussa asuvien maahanmuuttajien
koulutus ja työllistyminen (2007)
- D:7 Hoitotyö Kainuussa (2007)
- D:8 Hoitotyön arvokirja (2007)
- D:9 Esiselvityshanke Kainuun rakenteel-
lisen työttömyyden vähentämiseksi
Loppuraportti (2007)
- D:10 Teknologialla muutosta kotihoidon
toimintaprosesseihin. TeKo-hankkeen
loppuraportti 1.1.2006 – 31.12.2007.
(2007)
- D:11 TeKo-hanke
Toimintaympäristön ja tiedonkulun
kuvaus 1.12.2005 – 10.5.2006
Sotkamon kotihoidossa. Kartoitus
ennen mobiililaitteen käyttöönottoa
(2007).
- D:12 Kainuulainen työkuunto -projekti
Loppuraportti (2008)
- D:13 Hoitotyön ydintiedot sähköisessä
potilaskertomusjärjestelmässä
-kehittämisprojekti Kainuussa vuosina
2006-2007
Loppuraportti (2008)
- D:14 Hoitotyön osaamisen johtaminen
Kainuussa -projekti
Loppuraportti (2008)
- D:15 VARTU – varhain tukemalla
turvallinen lapsuus, toimintamalli
perhetyöhön hankkeen loppuraportti
- D:15 Omaishoidontuen kehittäminen
Kainuussa -hanke
Loppuraportti (2008)
- D:16 Mielenterveyspalveluiden ja
riippuvuuksien hoitopalveluiden
maakunnallinen malli -hanke
Loppuraportti (2008)
- D:17 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja
terveyden itäsuomalainen polku -
hanke
Loppuraportti (2008)
- D:18 Mielenterveystyöntekijöiden
osaamisen kehittyminen ja
työrasituksen lieventyminen -hanke
Loppuraportti (2008)
- D:19 Luonto on Kainuun vahvuus
Kainuun maakuntakuvatutkimus 2008
(2008)
- D:20 eAsiointi Kainuussa -hanke
Loppuraportti (2008)
- D:21 Yhteenvetoraportti
Kysely vammaispalvelulain mukaisten
kuljetuspalvelujen asiakkaille vuonna
2007 (2008)
- D:22 Vammaispalvelujen saatavuuden ja
erityisosaamisen parantaminen
Kainuussa 2006-2008 (2008)
Loppuraportti
- D:23 Haavahoidon kehittäminen Kainuussa
-hanke
Loppuraportti (2008)
- D:24 Sosiaalityön henkilöstön
tehtävärakenteen ja työolojen
kehittäminen Kainuussa
2006-2008 -hanke
Loppuraportti (2008)
- D:25 Perhekeskukset Kainuuseen -hanke

Loppuraportti (2008)

- D:26 Kainuun päihdetyön koordinointi -
hanke
Loppuraportti (2009)
- D:27 Sosioekonomiset terveyserot ja niiden
kaventaminen Kainuussa -hanke
vuosina 2006-2008
Loppuraportti (2009)
- D:28 Sosiaalialan kehittämissyksikkö
Kainuuseen hanke
Loppuraportti (2009)
- D:29 Tartuntatautien torjuntatyön ja
pandemiaan varautumisen
tehostaminen Kainuun maakunta
-kuntayhtymässä
Jatkohanke 11/2008 – 12/2009
Loppuraportti
- D:30 Laadukas perhehoito Kainuussa -
hanke
Loppuraportti (2010)
- D:31 Perhehoidon toimintaohje
(2010)
- D:32 Hyvien työyhteisöjen Kainuu -
hankkeen arviointiraportti (2010)
- D:33 Hyvien työyhteisöjen Kainuu –
Työyhteisöjen kehittämis- ja
muutostuki Kainuun hallintokokeilussa
ja Kainuun kunnissa 2005-2009
TYKES –hankkeen loppuraportti
(2010)
- D:34 PÄRE -päihdehoitopalvelua nuorille
-hankkeen loppuraportti
- D:35 Turvallisuussuunnitelma 2010–2012
Kainuun ja kainuulaisten
turvallisuuden edistämiseksi.
Kainuun maakunta -kuntayhtymä ja
Kainuun kunnat (2010)

etunimi.sukunimi@kainuu.fi
PL 400, 87070 KAINUU
puhelin (08) 6155 41 / vaihde, faksi (08) 6155 4260
www.maakunta.kainuu.fi